

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

СТОРОЖЕНКО СЕРГІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.359.3

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ
ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

12.00.07 – «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне
право» (081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

*Згодившись за змістом
з ішими прикладами,
що були подані до ради*

Секретар

Науковий керівник:

**Гречанюк Сергій Костянтинович,
доктор юридичних наук, професор**

Тернопіль – 2019

АНОТАЦІЯ

Стороженко С.А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2019; Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2019.

Дисертаційна робота є науковим дослідженням проблем адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України як засобу забезпечення митної справи і митної політики. Робота є одним із перших комплексних досліджень проблем відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України, здійснених після декриміналізації товарної контрабанди, в якому надано правову оцінку незаконному переміщенню товарів через митний кордон України та виявлено напрями вдосконалення вітчизняного законодавства, що встановлює адміністративну відповідальність за вказані правопорушення. Результатом дослідження є комплекс наукових узагальнень, висновків, низка нових наукових положень, важливих для сучасної теорії адміністративного права. Зокрема, у роботі розкрито основні історичні передумови виникнення незаконної діяльності, пов'язаної з переміщенням товарів через митний кордон України та охарактеризовано сучасний стан відповідальності за вказані протиправні дії; охарактеризовано поняття та дано загальну характеристику адміністративної відповідальності за скоєння цих правопорушень; окреслено особливості причинного комплексу діяльності з незаконного переміщення товарів через митний кордон України; проаналізовано специфіку ознак, що характеризують об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України; встановлено

характерні властивості ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень цієї категорії; визначено ознаки суб'єкта адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України; розглянуто особливості ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України; з'ясовано досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України.

У роботі проаналізовано теоретичні і практичні питання правового регулювання адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України, надано її характеристику. Дано авторське визначення адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України як виду юридичної відповідальності, що виражається в призначенні районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею), адміністративного стягнення особі, яка незаконно перемістила товари та обов'язок правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять сутність накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого Митним кодексом України.

Особливу увагу приділено правовому аналізу складів адміністративних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтями 482, 483 Митного кодексу України. Запропоновано виділити незаконне переміщення товарів в окрему групу правопорушень, що дає змогу досліджувати їх у відриві від контрабанди предметів, оскільки адміністративна відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності низкою істотних ознак. Запропоновано під незаконним переміщенням товарів через митний кордон України як різновидом адміністративних правопорушень розуміти протиправне, винне діяння (бездіяльність) особи, що порушує вимоги митного законодавства про порядок переміщення, митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за яке встановлено адміністративну відповідальність

Встановлено, що: загальним об'єктом незаконного переміщення товарів через митний кордон України є суспільні відносини, які врегульовані нормами права та перебувають під охороною норм Митного кодексу України; родовим об'єктом незаконного переміщення товарів через митний кордон України є суспільні відносини у сфері митних правил; його видовим об'єктом слід вважати суспільні відносини, змістом яких є вільна зовнішньоторговельна економічна діяльність суб'єктів цих відносин, а також економічна безпека держави; основним безпосереднім об'єктом незаконного переміщення товарів через митний кордон України є суспільні відносини у сфері встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Встановлено, що незаконне переміщення товарів через митний кордон України, як правопорушення з формальним складом характеризується такими об'єктивними ознаками: діяння – переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення; місце здійснення – митний кордон України; спосіб переміщення – поза митним контролем; з приховуванням від митного контролю.

У роботі розроблене авторське розуміння терміну «переміщення товарів, транспортних засобів» як сукупності дій, пов'язаних з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб та засіб.

Встановлено, що суб'єкт незаконного переміщення товарів через митний кордон України є загальним, тобто таким, що не володіє жодними додатковими ознаками, а характеризується лише загальними (досягнення 16-річного віку та осудність), тобто учасник суспільних відносин, на правову охорону яких спрямована охоронна норма права, що передбачає відповідальність.

Наголошується, що повне і всебічне встановлення ознак, що характеризують суб'єктивну сторону, є необхідною умовою правильної кваліфікації порушення митних правил, визначає ступінь шкідливості вчиненого правопорушення та особи, яка його вчинила, суттєво впливає на вид

і мету відповідальності. Незважаючи на це, підкреслюється, що Митний кодекс України не містить жодних вказівок на мотиви і цілі (мету) незаконного переміщення товарів. Із цього робимо висновок, що мотиви й цілі не належать до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони незаконного переміщення товарів.

У роботі проаналізовано зарубіжний досвід відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон. Встановлено, що на сьогодні існує необхідність вивчення й апробування зарубіжного досвіду встановлення відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон до вітчизняного законодавства.

Вироблено і обґрунтовано теоретичні і практичні рекомендації і пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства щодо адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, незаконне переміщення товарів, митний кордон, адміністративна контрабанда, правове регулювання.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Стороженко С. А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9. С. 26 – 29.

2. Стороженко С. А. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9/2. С. 18 – 21.

3. Стороженко С. А. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 482 Митного кодексу України (переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів Комерційного призначення через Митний кордон України поза митним контролем). «Правові системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 3. С. 70 – 82.

4. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон на українських землях. «Правові

системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 1/2. С. 49 – 62.

5. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон зі часів УРСР. *Traektoriâ Nauki. Path of Science*, 2018. Vol. 4. № 9. P. 1 – 8.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Storozhenko S. A. Essence and signs of administrative responsibility for the illegal movement of goods across the customs border. «Ідентифікація сучасної правової системи України»: матеріали науково-практичної конференції (Чернігів, 15 грудня 2015 року). Чернігів, Чернігівський правозахисний альянс, 2015. С. 78 – 80.

7. Стороженко С. А. Досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон. «Національна поліція та Національна гвардія у контексті реалізації Національної стратегії у сфері прав людини»: Збірник міжвузівського круглого столу (Київ, 08 грудня 2016 року). Київ: НАВС, 2016. С. 140 – 142

8. Стороженко С. А. Правовий аналіз адміністративних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтями 482 та 483 Митного кодексу України. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21-22 квітня 2017 р.) Тернопіль: Економічна думка, 2017. С. 105 – 107

9. Storozhenko S. A. Subjective signs of an administrative offense under art. 482 of the customs code of Ukraine. Proceedings of XXVI International scientific conference «New trends in the scientific world». Morrisville: «Lulu Press.», 2018. P. 74 – 76.

10. Storozhenko S. A. Foreign experience of administrative responsibility for trading smuggles. Proceedings of XXX International scientific conference «Scientific development prospects». Morrisville: «Lulu Press.», 2018. P. 85 – 88.

Storozhenko S.A. Administrative Liability for Unlawful Goods Movement

across the Customs Border of Ukraine. – the Qualification Academic Paper Published as a Manuscript.

A Candidate of Law Sciences thesis majoring in 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law». – Open International University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2019; Ternopil National Economic University, Ternopil, 2019.

The thesis is a scientific research covering the problems of administrative liability for unlawful goods movement across the customs border of Ukraine. This paper is one of the first comprehensive studies covering the problems of liability for unlawful goods movement, as undertaken after decriminalization of goods illegal trafficking. The author has produced legal treatment to unlawful goods movement and explored the ways for improving the domestic legislation, imposing administrative liability for the aforementioned offences. The study resulted in the set of the scientific generalizations and summaries, the range of the scientific provisions being important in terms of the contemporary administrative law theory. Particularly, the thesis has highlighted the two major historical preconditions of the illegal activities concerned with the goods movement and characterized the contemporary status of liability for committing the foregoing unlawful acts; described the notion and produced characteristics of administrative liability for unlawful movement of goods; outlined the specifics of the causal connection concerned with the unlawful goods movement; analyzed specifics of the features characterizing the object of administrative offences related to unlawful goods movement; found out the peculiar features of analyzed specifics inherent to the objective elements of the administrative offences as related to unlawful goods movement; defined the features characterizing the object of administrative offences related to unlawful goods movement; considered the specifics inherent to the objective elements of the administrative offences as related to unlawful goods movement; reviewed the foreign countries' experience concerned with liability for unlawful movement of goods.

The thesis provides analysis covering the theoretical and practical aspects of governing administrative liability for unlawful goods movement across the customs

border of Ukraine and characterized the same. The author produced one's own definition of liability for unlawful movement of goods, being a kind of liability under the law. Such liability is applied through adjudication by a rayon, district, municipal or town district court (judge) of administrative penalty imposed on the person who has illegally moved the goods, and by obliging the offender to suffer the adverse effects constituting the essences of the administrative penalty imposed thereon under the Customs Code of Ukraine.

The special attention was drawn to the legal analysis of the administrative offences' elements, inflicting liability under articles 482, 483 of the Customs Code of Ukraine. It was offered to distinguish goods unlawful movement to the separate group of offences, allowing exploration thereof separate from the items illegal trafficking, since the administrative liability differs from the other types of liability under the law with a wide range of material features. It was suggested to treat movement of the goods (as type of administrative offences) as an illegal culpable act (omission) by a person infringing requirements of the customs laws governing the movement procedure, the customs control and the customs clearance of goods and vehicles moved across the customs border of Ukraine, resulting in administrative liability.

The author found out that the object of the goods unlawful movement features the public relations governed by the rules of the law and being protected under the rules of the Customs Code of Ukraine; the generic object of unlawful goods movement features the public relations in the field of the customs rules; the specific object of the goods unlawful movement should be viewed as the public relations encompassing free foreign economic activities of such relations subjects, as well as the state's economic safety; the core immediate object of the goods unlawful movement features the public relations in the field of the statutory procedure for movement of the goods and commercial vehicles across the customs border of Ukraine.

It was found out that unlawful goods movement as an offence with formal elements is characterized with the following objective features: such act - movement

of the goods and commercial vehicles; place of the offence - the Customs Border of Ukraine; method of movement - beyond the customs clearance; concealed from customs control.

The thesis describes the author's understanding of «movement of the goods and commercial vehicles» term as a totality of acts concerned with actual movement of the goods and commercial vehicles across the Customs Border of Ukraine in any direction, in any way and using any method.

It was ascertained that the subject of the goods unlawful movement is unlawful, i.e., the one having no additional features, rather than the general ones (becoming 16 years old and being convictable), i.e., the party to the public relations that are subject to legal protection with the protective rule of the law implying liability.

It is emphasized that full and comprehensive ascertaining of the features characterizing the subjective elements is a requisite precondition for correct qualification of the customs rules, predetermining the degree of the committed offence's and the offender's hazard, materially affecting the kind and goal of liability. Despite that, it is underlined that the customs code of Ukraine sets forth no directions concerning the motives and goals (purpose) of the goods unlawful movement. Thus, it is concluded that the motives and the goals are not included (as the statutory features) to the subjective elements of the unlawful goods movement.

The thesis provides an analysis of the foreign countries' experience of liability for unlawful goods movement across the customs border. The author found out that nowadays there exists a need in exploring and testing the foreign countries' experience in ascertaining liability for unlawful goods movement across the customs border, in view of the domestic laws.

The author has created and substantiated the theoretical and practical recommendations and offers aimed at improving the laws covering administrative liability for unlawful goods movement across the customs border of Ukraine.

Descriptors: Administrative liability, unlawful goods movement, customs border, administrative illegal trafficking, legal regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	23
1.1. Історичні передумови виникнення незаконної діяльності, пов'язаної з переміщенням товарів через митний кордон України та сучасний стан відповідальності за вказані протиправні дії.....	23
1.2. Поняття та загальна характеристика адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України.....	49
1.3. Особливості причинного комплексу діяльності з незаконного переміщення товарів через митний кордон України.....	64
Висновки до 1 розділу.....	79
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКІ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЯМИ 482 ТА 483 МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	82
2.1. Специфіка ознак, що характеризують об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України.....	82
2.2. Характерні властивості ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України.....	100
2.3. Характеристика ознак суб'єкта адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України.....	127
2.4. Особливості ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України.....	136
Висновки до 2 розділу.....	150

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....	154
3.1. Досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон, як одне з джерел вдосконалення вітчизняного адміністративного законодавства щодо протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон України.....	154
3.2. Вдосконалення законодавства України, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон.....	171
Висновки до 3 розділу.....	187
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
ДОДАТКИ.....	214

СКОРОЧЕННЯ

АТО – антитерористична операція.

ВВП – валовий внутрішній продукт.

ДФС – Державна фіскальна служба України.

ЄКПЛ – Європейська конвенція з прав людини.

ЄС – Європейський Союз.

КК України – Кримінальний кодекс України.

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення.

МК України – Митний кодекс України.

Незаконне переміщення товарів – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем; переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю.

ООС – Операція Об'єднаних Сил.

СНД – Співдружність Незалежних Держав.

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

США – Сполучені Штати Америки.

УКТ ЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності.

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах інтеграції України у світовий економічний простір та прагнення її вступу до Європейського Союзу особливої актуальності набувають інструменти, що сприяють нейтралізації неправомірної поведінки у сфері зовнішньоекономічної діяльності, забезпеченню захисту прав громадян, суб'єктів господарювання та державних органів у вказаній сфері, а також дотримання ними правил митної справи.

Серед таких інструментів особливе місце належить правовим приписам статей 482 та 483 МК України про відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України¹, яке на сьогодні набуває розмірів масового антисоціального явища, що порушує основи економічної стабільності нашої країни, її обороноздатності та громадської безпеки.

Зазначені протиправні дії призводять до низки негативних наслідків, зокрема:

втрат бюджету України у вигляді ненадходження відповідних митних платежів;

негативного іміджу України на міжнародній арені та погіршення інвестиційного клімату;

можливої загрози життю та здоров'ю споживачів та користувачів товарів, що ввозяться в Україну поза державним контролем;

стимулювання недоброякісної конкуренції, яка чинить шкоду легальним суб'єктам господарювання та негативно впливає на розвиток національної економіки, створює загрозу економічній та соціальній безпеці України.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що незаконне переміщення товарів все частіше проявляється в організованих формах. Ця обставина багаторазово ускладнює ефективність виявлення та припинення цих правопорушень.

¹Для зручності викладу тексту і спрощення логічних конструкцій речень в темі дослідження та по тексту ми використовуємо словосполучення «незаконне переміщення товарів», при цьому слід розуміти, що маються на увазі не тільки товари, а й транспортні засоби комерційного призначення. Виділення транспортних засобів комерційного призначення в темі дослідження призвело би до звуження об'єкта останнього.

Протягом останніх років спостерігається стійка динаміка щодо зростання обсягів протиправної діяльності, пов'язаної з незаконним переміщенням товарів, яка, за прогнозами фахівців, буде зберігатися й надалі. Питома вага зазначених правопорушень (з урахуванням невиявлених) у загальній кількості порушень митних правил становить в середньому від 30 % до 40 %. При цьому і практики, і теоретики сходяться на думці, що незаконне переміщення товарів є високолатентним правопорушенням і реальні показники його стану та динаміки значно перевищують зареєстровані.

Об'єктивних умов для зниження незаконного переміщення товарів в Україні наразі немає, а рівень організованості і професіоналізму суб'єктів, які займаються незаконним переміщенням товарів, постійно підвищується і зростає. Усунути фактори та причини незаконного переміщення товарів поки не вдається. Об'єктивно вважаємо, що в найближчі роки наявне становище принципово не зміниться, а тільки буде погіршуватись. Змінити ситуацію на краще можна лише з позицій запобіжних заходів. Але тут потрібно проводити кропітку і об'ємну роботу. Необхідно активізувати соціальну профілактику та забезпечити невідворотність адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів. У цих умовах вдосконалення правових норм, які передбачають відповідальність за незаконне переміщення товарів, є об'єктивною потребою.

У теперішній час після декриміналізації товарної контрабанди відповідно до Закону України від 15.11.2011 № 4025-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» за незаконне переміщення товарів, без урахування культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, незалежно від обсягів та розміру, передбачена адміністративна відповідальність згідно з МК України.

Водночас зміст адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів на теоретичному рівні досліджений недостатньо, а нормативне регулювання притягнення осіб до відповідальності, а також заходів такої відповідальності потребує вдосконалення.

Дослідженням різноманітних питань протидії порушенню митних правил та боротьби з проявами контрабанди займалися: Баранов С.О., Батанова Л.О., Бережна К.В., Войцещук А.Д., Додін Є.В., Дорофєєва Л.М., Дуженко С.А., Дьоміна С.Ю., Зименко А.В., Івашук І.О., Ільченко К.Р., Калакайло Р.І., Капітанець С.В., Карнаухов О.В., Комзюк В.Т., Константа О.В., Кравченко О.О., Кравець М.О., Крисоватий А.І., Настюк В.Я., Омельчук О.М., Пашко П.В., Прокопенко В.В., Приймаченко Д.В., Продайко С.В., Прусс В.М., Резнік І.М., Садікова К.І., Соломенко Г.В., Сидоренко В.В., Цаліна Д.С., Шевченко В.М., Яромій І.В. тощо.

Різнманітні проблемні питання адміністративної відповідальності розглядали в свої роботах: Авер'янов В.Б., Бандурка О.М., Бевзенко В.М., Битяк Ю.П., Бортник Н.П., Голосніченко І.П., Йосифович Д.І., Колпаков В.К., Калюжний Р.А., Коваль Л.В., Ковалів М.В., Коломоєць Т.О., Колпаков В.К., Комзюк А.Т., Крижановська В.А., Кузьменко О.В., Літошенко О.С., Лук'янець Д.М., Мілашевич А.В., Олефір В.І., Ортинський В.Л., Остапенко О.І., Пахомов І.М., Петков С.В., Римаренко Ю.І., Скакун О.Ф., Сущенко В.Д., Тищенко М.М., Шамрай В.О. та інші вчені, які є представниками різних галузей правової науки.

Разом з тим наведені дослідження у цілому не стосуються проблематики відповідальності за незаконне переміщення товарів, вказані питання залишаються в юридичній науці невирішеними й нині. Зауважимо, що напрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідальності за незаконне переміщення товарів на сьогодні є вельми актуальним завданням юридичної науки. Безперечно, вирішенню цього завдання буде сприяти посилення правопорядку при переміщенні через митний кордон України товарів як фізичними, так і юридичними особами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження виконувалось відповідно до частини 2 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2016 № 287/2015 та Глобальної програми ООН з контролю над контейнерними перевезеннями на період 2017 – 2019 років, ґрунтується на частині 11 пункту 2 Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеного в дію Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015 й підготовлене відповідно до плану наукових досліджень Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна» 01.07.2014, протокол № 3, та включена до планів науково-дослідних робіт навчального закладу.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є з'ясування особливостей, матеріальних та процесуальних основ притягнення до адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України, формування на цій основі пропозицій, які можуть бути використані при розробленні та удосконаленні нормативно-правових актів, що сприятиме підвищенню ефективності протидії правопорушенням у цій сфері.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

визначити історичні передумови виникнення незаконної діяльності, пов'язаної з переміщенням товарів та охарактеризувати сучасний стан відповідальності за вказані протиправні дії;

охарактеризувати поняття та дати загальну характеристику адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів;

окреслити особливості причинного комплексу діяльності з незаконного переміщення товарів;

проаналізувати специфіку ознак, що характеризують об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів;

встановити характерні властивості ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів;

визначити характеристику ознак суб'єкта адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів;

розглянути особливості ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів;

з'ясувати досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів;

визначити напрями вдосконалення законодавства України, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані із застосуванням адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів.

Предметом дослідження є адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів.

Методи дослідження. Під час проведення наукової розробки автор керувався діалектичним методом наукового пізнання, згідно з яким процеси та явища є взаємообумовленими, досліджуються у їх взаємозв'язку та розвитку.

Методологічну основу дисертаційної роботи склали різні методи наукового дослідження. Зокрема, порівняльно-правовий – при характеристиці особливостей законодавчого регулювання протидії незаконному переміщенню товарів в Україні та зарубіжних країнах (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, розділ 2); догматичний – при тлумаченні категорій і дефініцій, уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділ 1.2, розділ 2); моделювання – при розробленні рекомендацій щодо удосконалення вітчизняного законодавства, що встановлює відповідальність за незаконне переміщення товарів (розділ 2, підрозділ 3.2); статистичний – при аналізі даних статистичної звітності (підрозділ 1.1); соціологічний – для вивчення поглядів науковців і практичних працівників з проблеми дисертаційного дослідження (розділи 1, 2);

логіко-юридичний – використовувався при формулюванні висновків і виробленні пропозицій теоретико-прикладного значення (у всіх розділах дисертації); структурно-функціональний – сприяв комплексному дослідженню питань уніфікації норми про відповідальність за незаконне переміщення товарів з урахуванням наявних умов і потреб практики (у всіх розділах дисертації); системного аналізу – використовувався при аналізі конкретних елементів та ознак складу адміністративних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтями 482, 483 МК України, що дало змогу простежити їх взаємозв'язок (розділ 2). Зазначені методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Нормативно-правовою базою роботи є: Конституція України, МК України, КУпАП, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, а також відомчі нормативно-правові акти, які регламентують засади протидії незаконному переміщенню товарів.

Емпіричну базу дослідження склали опублікована практика судових органів України, статистичні дані, інформаційно-довідкові та аналітичні матеріали Державної фіскальної служби України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України, узагальнені дані стосовно зареєстрованих правопорушень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних досліджень проблем відповідальності за незаконне переміщення товарів, здійснених після декриміналізації товарної контрабанди, в якому надано правову оцінку незаконному переміщенню товарів та виявлено напрями вдосконалення вітчизняного законодавства, що встановлює адміністративну відповідальність за вказані правопорушення. Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

уперше:

запропоновано сформуванати нову статтю в МК України «Адміністративна контрабанда» об'єднавши статті, що передбачають адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів (зокрема, статті 482, 483 МК України);

запропоновано винести ознаку повторності (частини 2 статей 482 та 483 МК України), а також спосіб скоєння правопорушення: «з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів» (частина 1 статті 482 МК України) незаконного переміщення товарів за межі адміністративної відповідальності;

проведено порівняльно-правове дослідження законодавства іноземних держав щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів, на підставі чого: виявлено загальні та особливі риси відповідних норм; враховано позитивний досвід іноземних країн у теоретико-прикладному аспекті; уточнено та диференційовано низку положень МК України.

удосконалено:

історико-правову періодизацію законодавства, яке встановлює відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон;

доктринальні положення щодо особливостей методології порівняльно-правового дослідження та генезису відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон;

підходи щодо збалансування меж мінімальних і максимальних санкцій за незаконне переміщення товарів через митний кордон;

законодавче закріплення відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон;

дістали подальшого розвитку:

визначення адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів як виду юридичної відповідальності, що виражається в призначенні районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею),

адміністративного стягнення особі, яка незаконно перемістила товари та обов'язок правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять сутність накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого МК України;

визначення незаконного переміщення товарів як різновиду адміністративних правопорушень, які є протиправним, винним діянням (бездіяльністю) особи, що порушує вимоги митного законодавства про порядок переміщення, митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за яке встановлено адміністративну відповідальність;

визначення переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України як сукупності дій, пов'язаних з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб та засіб;

конкретизація родового та безпосереднього об'єктів незаконного переміщення товарів, а також аргументація про те, що вина при незаконному переміщенні товарів може бути виражена також у вигляді необережної форми;

положення, які стосуються застосування адміністративної преюдиції при криміналізації певних видів незаконного переміщення товарів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – при їх використанні у подальшій розробці шляхів вирішення теоретичних проблемних питань, пов'язаних із встановленням відповідальності за незаконне переміщення товарів. Проведені дослідження розширюють уявлення про характер та зміст адміністративних правопорушень, пов'язаних з переміщення товарів (довідка про впровадження від 26 вересня 2018 року);

у законотворчій діяльності – отримані результати можна використовувати для вдосконалення законодавства, яким встановлюється відповідальність за незаконне переміщення товарів, а також для складання керівного роз'яснення

Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про незаконне переміщення товарів через митний кордон України» (статті 482, 483 МК України)»;

у навчальному процесі – при складанні посібників, підручників та викладанні курсів з таких дисциплін: «Митне право», «Адміністративне право» тощо (довідка про впровадження від 26 вересня 2018 року);

у практичній діяльності – зроблені під час дослідження висновки при їх використанні на практиці контролюючими та правоохоронними органами, а також судами дадуть змогу покращити ефективність заходів протидії незаконному переміщенню товарів (акт впровадження Головного оперативного управління Державної фіскальної служби України від 10 жовтня 2018 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною роботою. Основні положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризують наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи, які виносяться на захист, розроблені автором самостійно. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Результати роботи обговорювалися на засіданні міжкафедрального семінару Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Результати дослідження оприлюднювалися автором на міжнародних та інших науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових семінарах, зокрема: «Ідентифікація сучасної правової системи України»: науково-практична конференція (Чернігів, 15 грудня 2015 року), «Національна поліція та Національна гвардія у контексті реалізації Національної стратегії у сфері прав людини»: міжвузівський круглий стіл (Київ, 8 грудня 2016 року); «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»: II Міжнародна науково-практична конференція (Тернопіль, 21-22 квітня 2017 року); XXVI International scientific conference «New trends in the scientific world» (Morrisville, 2018); XXX International scientific conference «Scientific development prospects» (Morrisville, 2018).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в десяти наукових публікаціях, з яких: чотири наукові статті, що вийшли друком у наукових фахових юридичних виданнях України, одна – у зарубіжному науковому періодичному виданні, п'ять тез – у матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків після розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 236 сторінок, з них основного тексту – 195 сторінок, списку використаних джерел (200 найменувань) – 18 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

1.1. Історичні передумови виникнення незаконної діяльності, пов'язаної з переміщенням товарів через митний кордон України та сучасний стан відповідальності за вказані протиправні дії

Перш ніж розглядати сучасний стан законодавства про адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів, ми вважаємо за доцільне висвітлити основні етапи його розвитку. Дослідження історичного аспекту не лише можливе, а й необхідне, оскільки допомагає зрозуміти реальну картину зміни закону у контексті соціально-детермінованих змін минулого до теперішнього. Історичний аналіз відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, дає змогу через призму ретроспективного аналізу встановити дійсний зміст та цільове призначення даної заборони.

Слід зазначити, що в Україні існує дві форми вказаного правопорушення: порушення митних правил, пов'язані з незаконним переміщенням товарів;

контрабанда предметів, вилучених із вільного обігу (наркотиків, зброї, вибухівки та ін.) (кримінальна контрабанда).

За порушення митних правил, пов'язані з незаконним переміщенням товарів, за законодавством України передбачена адміністративна відповідальність, тобто вона є адміністративно-караним діянням, а контрабанда предметів, вилучених з вільного обігу, є кримінально-караним діянням.

В історичному аспекті, здебільшого, розмежування між існуючими нині в законодавстві України формами вказаної протиправної діяльності відсутні. Також не існувало і градації між адміністративною та кримінальною відповідальністю за дані діяння. Отже, даний підпункт нашого дослідження

багато в чому буде розкривати загальні джерела відповідальності за вказані протиправні дії, котрі на сьогодні регулюються різними галузями права. Незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон, безпосередньо залежить від існування і рівня мит. При збільшенні кількості таких мит та їх ставок зростає й рівень незаконної діяльності, пов'язаної з переміщенням затребуваних товарів. Дана залежність існує вже понад тисячу років і простежується з давніх віків.

У Стародавньому Римі мито на продаж товарів становило від 10 % до 12,5 % що «сприятливо» позначалося на контрабандній діяльності. Одним із популярних товарів контрабанди в період розквіту Римської Імперії було вино, його, в обхід різних законних норм, ввозили на територію Риму в судинах для оливкового масла. З Африки до столиці контрабандними шляхами ввозилися теракотові трубки, які використовувалися при будівництві будинків.

У Стародавній Греції діяв загальний податок для всіх товарів, які надходили до міст-держав або проходили через них транзитом. Наприклад, в Афінах він становив 2 %, сюди входили також портові збори із суден, подушні податі з іноземців, рабів та жінок легкої поведінки. Додатковий податок також стягувався з тих, хто хотів торгувати у межах міста. Податковий тягар змусив купців заснувати на островах недалеко від Афін склади для зберігання товарів, які дрібними партіями, приховано, поставлялися у місто.

Історичний досвід, у тому числі й вітчизняний, виразно свідчить про те, що факт незаконного переміщення товарів як явище викликаний об'єктивними процесами розвитку нашого суспільства, і тісно пов'язаний зі стягненням митних платежів.

На українських землях незаконне переміщення товарів через митний кордон виникло із середини IX століття н.е. і було обумовлено виникненням Київської Русі та розвитком торгівлі з суміжними державами й народами. Сприяв торгівлі і водний (морський та річковий) шлях із Балтійського моря через Східну Європу до Візантії, який називався шляхом «із варяг у греки». Проходив він «... по Днепру и верх Днепра волок до Ловоти, и по Ловоти внити

в Илмерь озеро великое, из него же озера потечет Волхов и втечет в озеро великое Нево, и того озера внидет устье в море Варезьское, и по тому морю внити и до Рима, а от Рима приити по тому же морю ко Царьграду» [107, с. 12].

Київська Русь із самого початку свого зародження здійснювала власну митну політику. На території держави встановлювались мита (прообраз тарифів) на різні товари. Одним із історичних документів, що підтверджує це, є договір, укладений князем Олегом із візантійським імператором в 907 році. Укладення договору стало результатом вдалого бойового походу Олега на Візантію, розпочатого у зв'язку з необхідністю «помсти за образу», нанесену слов'янським купцям з боку греків. Згідно з укладеною угодою греки виплачували контрибуцію, звільняли купців від сплати мита (до 10 % від ціни привізного товару), брали на себе утримання кожного купця протягом півроку (загальна кількість купців не повинна була перевищувати 50 осіб) тощо.

В подальшому, для систематизації митних зборів, частково їх регламентація була прописана в Руській Правді. «Руська правда» містила правила торгівлі, порядок сплати мит, застосування санкцій за контрабанду [51, с. 3].

До монгольської навали на Русь на території Київської Русі у зв'язку з розвитком торгівлі існувало декілька видів мита: проїжджі, торговельні, мита за обслуговування і штрафні мита. Прообразом сучасних митних зборів можна вважати «мит». «Мит» відносився до різновиду проїжджих мит і був платою за можливість перевезення товару. «Мит» мав окремі різновиди: сухий мит (за провезення товару сухопутними торговими шляхами) та водний мит (за провезення товару водними шляхами) [42, с. 17]. Зі збільшенням митних зборів у віддалених князівствах посилювався потяг людей до незаконного провозу товарів. Саме у цей час сформувалась система штрафів та інших покарань за порушення встановлених правил перевезення та продажу товарів. Поряд зі штрафом «промита» з'являється «заповідь» – це свого роду пеня за несплату мита під час продажу (купівлі) коней [8, с. 85] і «протаможі» – штраф за приховування товару, провезення його без сплати мита.

Слід підкреслити, що незважаючи на бажання Великих князів Київських централізувати владу на всій території Київської Русі, привести суспільне життя і правила його регулювання до спільного знаменника, в різних князівствах система мит і правил за перевезення товарів, а відповідно, і покарання за їх порушення, відрізнялися одна від одної. Крім того, дана система мит і покарань була заплутаною, складною і в цілому, при зіставленні між окремими князівствами, – суперечливою.

За часів монголо-татарського панування у мові вкоренилося слово «тамга», яке у тюркських народів означало знак, клеймо, тавро, яке наносилося на майно, що належало роду. Видача ханських ярликів з печаткою-тамгою, які підтверджували привілеї феодалів і духовенства, супроводжувалося збором, який став називатися тамгою, а незабаром тамга стала називатися митом, яке стягувалося при торгівлі на ринках і ярмарках. Від слова «тамга» було створено дієслово тамжити – стягувати мито – тамгу. «В таможене очищают привозной товар мытом, пошлиной и тамжат его – место на рынке, ярмарке, где тамжили товар и взыскивали тамгу стало называться таможенной. Служилый человек, в прошлом называвшийся мытником, стал называться таможником или таможенником» [77, с. 29-30].

Слід відзначити той факт, що до середини XVI століття незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон, носила в цілому поодиноким характер, і не могла впливати на економічну складову держави. Для масовості контрабанди має бути сильна централізована влада, утворення єдиного ринку, розвинене митне законодавство та митні бар'єри, встановлені на кордоні держави. У свою чергу, розпад Київської Русі спричинив і знищення єдиної митної системи на її території. Починаючи з XII століття, настає період феодальної роздробленості Київської Русі, який призвів до того, що до XVII століття українські землі ввійшли до складу інших держав.

До початку XVII століття великі території Західної України (сучасні Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська,

Хмельницька області), Центральної (сучасні Житомирська, Вінницька, Київська, Черкаська, Чернігівська, Полтавська, Сумська, Кіровоградська області) та Південної (окремі частини сучасних Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Одеської областей) увійшли до складу Речі Посполитої, і на ці території поширив свою дію Статут великого князівства Литовського. Статут Великого князівства Литовського (СВКЛ) видавався тричі: у 1529, 1566 та 1588 роках. У зазначеному Статуті регламентувалися правила середньовічної торгівлі та система покарань за їх порушення. Для того, щоб купці не оминали встановлених митниць і не уникали сплати мита широко застосовувався дорожній примус та право складу. Дорожній примус означав, що купці мали пересуватися лише встановленими маршрутами, відхилення від яких загрожувало ув'язненням, стратою, конфіскацією товарів або штрафом – «промито», половина якого йшла на користь митників чи феодалів, у чиїх володіннях заарештовувались товари, а інша половина – державі. Ще однією підставою для стягнення «промита» було використання князівських, панських або духовних перевозів через ріки, замість державних («государських»). З метою запобігання порушенням митних правил, великокнязівська влада уповноважувала представників місцевої адміністрації, воєвод і старост сприяти митникам у затриманні купців, які переміщували свої товари нерегламентованими маршрутами та ухилялись від сплати мита [135, с. 108].

Слід зазначити, що законодавець Речі Посполитої розмежував між собою ввезення та вивезення товарів через кордон держави. Наприклад, Розділ 3, артикул 48 «О вывоженъе приправъ военныхъ и всякого железа до земли неприятельское» СВКЛ 1588 року містить наступну норму «Уставуемъ и вечными часы то мети хочемъ, постерегаючи того, абы зо всехъ земель панства нашего, великого князства литовского, яко жидове, татарове, купцы, такъ и вси подданые наши которого кольвекъ стану явне и таемне всякихъ броней, железа, ручниц, косъ, ножовъ, стрель и всякого иного наряду военного не выпускали и послом не продавали, щого [так!] бы неприятель силитисе могъ. А хто бы се того смель важити над тое росказанье и уставу нашу, тотъ ничимъ

инимъ, одно горломъ каранъ быти маеть, а товары и вся маетность его маеть быти до скарбу нашего взята. А того с пильностью на всихъ замъкахъ украинныхъ старостове и вси врядники наши постерегати мають. А то се розумети маеть во въпокою и подь непокоемъ» [144]. Як ми бачимо, за незаконне вивезення з країни заліза та виготовлених з нього предметів, порушник ніс відповідальність у вигляді конфіскації і страти. При цьому дана норма, як і весь документ, не забороняє ввезення в країну заліза та виготовлених із нього предметів. Аналогічна за змістом норма, що стосується заборони вивезення з країни коней, містилася в Статуті Варшавського сейму 1557 року.

Відзначимо, що такі обмеження не були чимось новим для законодавців тих часів, оскільки ще в 150 році н.е. правитель держави Сяньбі, що розташовувалася на території сучасної Монголії, побоюючись військової політики Китаю, суворо заборонив продавати китайцям коней. Продаж коней, які були стратегічним товаром у державі Вей, що перебувала в недружніх відносинах із Сяньбі, підривала національну безпеку, і тому подібні антидержавні дії держчиновників, незважаючи на ранги і ханське походження, жорстко припинялися, щоб не озброювати ворогів. У зв'язку з чим був виданий указ, який вожді монгольських племен прийняли і дотримувалися його. У той час за порушення даного указу було передбачено жорстоке покарання. Наприклад, коли вождь Су-Лі продав 1000 коней китайцям, Кебінен (правитель Сяньбі) знищив його воїнів і захопив плем'я [92, с. 97]. Аналогічна заборона була накладена монголами на китайців за часів Юанської династії в XIII століття нашої ери.

За часів Гетьманщини (1649 – 1764 роки) митна справа регулювалися Універсалом Богдана Хмельницького 1654 року. На підставі цього акта на кордонах Гетьманщини (російському і турецькому) організовувалася митна служба, яка стежила за сплатою «ефекти» (мити за ввезення товарів) та «індикти» (мити за вивезення товарів). Тоді ж існувало і «мостове мито» – плата з проїжджих купців та торговців за перевіз через водні перепони.

За часів козацької доби існувала жорстка система покарань за спробу реалізації іноземними купцями товарів за посередництва українських купців, які мали пільги. За таке порушення усі товари підлягали конфіскації митниками [28, с. 73]. Будь-яке порушення правил, встановлених правовими актами щодо перевезення товарів і цінностей через кордон отримало назву «контрабанда», а винні у скоєнні зазначених дій підлягали покаранню. Система встановлених санкцій за невиконання митних правил була досить жорстка. За контрабандне ввезення тютюну жорстоко били та прилюдно соромили, за контрабандне перевезення алкогольних напоїв карали биттям батоном та відрубанням рук і ніг [174, с. 17].

Після ліквідації Катериною II Гетьманщини та поділів території Польщі, які пройшли у цій історичний період, більшість українських земель (Правобережна Україна, Волинь і Поділля) приєднано до Російської Імперії.

В аспекті нашого дослідження слід зазначити, що незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон, як порушення порядку управління, прописана у Главі XXV Соборного Уложення 1649 року.

У частині 1 глави XXV Соборного Уложення зазначалось: «У кого корчму² вымут впервые, или кто на продажу вино курит, и на тех впервые заповеди правити по пяти рублев, а на питухах по полуполтине на человеке. А у кого корчму вдругоряд вымут, и на тех людех заповеди править вдвое, по десяти рублев, а на питухех по полтине на человеке, да тех же людей, у кого корчму вымут вдругоряд, бити кнутом по торгом, а питухов бити батоги» [170, с. 295]. Схожі обмеження стосувалися і тютюну: «... о табаке заказ учинен крепкой под смертною казнью, чтобы нигде русские люди и иноземцы всякия табаку у себя не держали и не пили, и табаком не торговали. А кто русские люди и иноземцы табак учнут держати, или табаком учнут торговати и тех людей продавцов и купцов велено имати и присылати в Новую четверть, и за то тем людем чинити наказание болшое бес пощады, под смертною казнью, и

²Під кормчеством розумілося незаконне виробництво, контрабандне ввезення і продаж спиртних напоїв та інших товарів, виробництво і продаж яких знаходилося в монополії Російської Імперії.

дворы их и животы имая, продавати, а денги имати в государеву казну...» (частина 11 глави XXV Соборного Уложения) [170, с. 298]. Відзначимо, що всі частини глави XXV Соборного Укладення (вказана глава містить 21 частину), тією чи іншою мірою стосуються незаконного ввезення у країну вина, тютюну та інших заборонених до продажу товарів.

Основним покаранням за контрабанду товарів, споживання яких у Російській Імперії було заборонено, а також за ввезення і торгівлю товарами державної монополії, була конфіскація та тілесні покарання. Наприклад, за кормчество, передбачене Соборним Уложением, передбачалися штрафи, побиття батогами, ув'язнення, заслання в далекі міста, конфіскація майна. Залежно від повторюваності, за такі дії передбачалося більш суворе покарання (зростали розмір штрафу та термін ув'язнення).

Незважаючи на заходи, які вживалися, контрабандний потік товарів не припинявся. Основними правопорушниками були іноземці, які залучали для незаконного придбання товарів та їх реалізації торговців, що не мали вільних капіталів і залежали від іноземних купців, а також простих жителів торгових міст. Предмети контрабанди та хитрощі, що застосовувалися у той час з метою незаконного перевезення таких товарів, були досить різноманітними. Торговці та промисловці везли з собою соболів, лисиць, шуби соболинні, лисячі, куниць, бобрів, китайські товари, ховаючи їх у санях, жупанах, скринях, у валізах, в сукнях та подушках, у ліжках, бочках та печених хлібах [51, с. 28].

Сплеск діяльності щодо незаконного переміщення товарів припав на 1653 рік (введення в дію Митного статуту) та 1667 рік (введення в дію Новоторгового статуту). Ці акти частково скасували пільги на торгівлю і встановили високі ставки мит з іноземних торговців. По суті, у Російській Імперії встановлювалась система протекціонізму, посилена в 1724 році новим протекціоністським тарифом.

Протиправна діяльність, пов'язана з незаконним переміщенням товарів, також не стояла на місці, а розвивалася, правопорушники знаходили нові шляхи постачання товарів. Раніше боротьбу з контрабандистами вели митники,

оскільки контрабандні товари перевозилися, в основному, на торговельних судах через прикордонні порти. Але у зв'язку з розвитком промисловості, появою на території Імперії мануфактур з виробництва товарів для внутрішнього користування, посиленням митного контролю в портах, контрабанда «знайшла свою дорогу» в обхід митниць по західному сухопутному кордону. Таким чином, ми можемо підсумувати, що на території Російської Імперії контрабанда як правопорушення і злочин виникає з появою монополії держави на виробництво окремих товарів, їх ввезення та вивезення, та введенням правових норм, які посягають на діяльність держави в даній сфері.

У цілому, контрабандні товари, що ввозилися в Російську Імперію, не призначались для широкого кола споживачів. По суті, це були товари розкоші, і придбати їх могло вузьке коло осіб, до якого входили дворяни, купецтво, почесні громадяни. Ті ж товари, монополія на виробництво яких була прерогативою держави (алкоголь, тютюн тощо), були бездефіцитними і могли бути вільно придбані.

Цілком систематизоване законодавство щодо протидії незаконному переміщенню товарів з'явилося у Митному статуті 1819 року, згідно з яким під контрабандою розуміли не лише провезення або пронос товарів через кордон поза митницею, а й не зазначення власником у поданих до митниці оголошеннях та вантажних документах [77, с. 48]. Статут розрізняв контрабанду двох видів:

- таємне провезення через кордон в обхід митних і прикордонних постів;
- провезення товарів через митниці без оголошення.

Відповідальність за вказану протиправну діяльність залежала від правового статусу товарів за митним тарифом. Затримання безмитних, митних або заборонених товарів, а також деяких інших категорій товарів, як правило, регламентувалося особливими положеннями митного статуту та інших актів митного законодавства. Усі товари, які підлягали обкладенню митами, при спробі таємного провезення конфісковувалися, а з власника або перевізника

стягувалася мито у п'ятикратному розмірі. Імпортні товари, не оголошені митниці та виявлені при огляді у пакгаузах, обкладалися відповідним митом, а надлишки понад встановлені 8 – 10 % від зазначених у документах товарів конфісковувалися без будь-яких стягнень, практично не розглядаючись як контрабанда. Заборонені до провезення товари при спробі їх незаконного переміщення конфіскувалися, а з власника, перевізника чи продавця всередині країни стягувалася подвійна ринкова ціна таких товарів [138]. Ці норми згодом перенесено до Уложення про покарання 1845 року.

Митний статут 1857 року встановлював заборону на переміщення через кордон російських кредитних білетів та монет, іноземних гральних карт, на таємне провезення книг, пороху, тютюну, міцних спиртних напоїв. Усе заборонене до провезення конфісковувалося і знищувалося, при цьому винна особа зобов'язана була сплатити вартість товару за преїскурантом особі, що відкрила факт незаконного провезення, відповідаючи усім своїм майном, або шкіпер корабля, котрий привіз заборонений вантаж, зазнавав судового переслідування, аж до заслання [77, с. 52].

Державна Дума Росії виділяла значні кошти на боротьбу з контрабандою, яка розгорнулася не лише на кордоні, а й на підступах до нього. У 1864 році створено судові статути, а в 1892 році прийнятий новий Митний статут. Він став основою для подальшого вдосконалення нормативної бази митного регулювання та зіграв певну позитивну роль у зміцненні митної системи Російської Імперії. У Митному статуті 1892 року сконцентрувалися всі постанови про контрабанду, які видавалися раніше. Відповідно до Статуту, контрабандою визнавалися: провезені або пронесені поза митницею за кордон або з-за кордону товари, а також ті, які з-за кордону привезені на митницю, але у вантажних документах та поданих оголошеннях не зазначені [11, с. 351].

У цей період відбулась чітка диференціація санкцій залежно від предмета контрабанди. Наприклад, контрабанда предметів, заборонених до провезення, каралася конфіскацією і грошовим штрафом у розмірі двократної вартості. У той же час за контрабанду дозволених до провезення через кордон безмитних

товарів стягувалося 10 % від вартості без конфіскації. Особи, які приховували контрабандні товари, також підлягали обкладанню штрафом у розмірі двократної вартості товарів. Такий же штраф накладався на осіб, які приймали контрабандний товар. Кваліфікованою контрабандою було провезення контрабанди групою, озброєними людьми. Якщо правопрушники чинили при затриманні опір, це також впливало на кваліфікацію контрабанди (позбавлення волі, каторжні роботи). Приватні засоби переміщення незаконного переміщення товарів підлягали конфіскації, а казенні підлягали оплаті їх оціночної вартості, після чого поверталися. Як ми бачимо, покарання, які з сучасної точки зору можна віднести тільки до кримінальних, застосовувалися лише за вчинення кваліфікованої контрабанди. Цікавим є такий момент: стягнення за контрабанду накладалося на господаря, а не на особу, яка її перевозила. Ця норма містилася в Митному статуті 1892 року. У Митному Статуті 1910 року суб'єктом, відповідальним за контрабанду, визначався не лише господар товарів, визнаних контрабандними, а й особа, яка їх перевозила (доставляла) в Російську Імперію або зберігала чи приймала. Але при цьому, в останньому випадку особи які здійснювали доставку, зберігання чи приймання контрабанди, несли відповідальність, якщо господар товарів був невідомий або його особу було встановлено, але не за допомогою таких осіб.

На межі ХХ століття законодавство, яке передбачало відповідальність за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, продовжувало розвиватися. У 1907 році прийнято Положення про контрабанду, а у 1910 році – новий Митний статут. У вказаному Положенні до контрабанди відносилось незаконне ввезення чи вивезення тільки заборонених і митних товарів. По відношенню до експортних товарів визнавалось контрабандою не лише закінчене діяння, а й замах на вивезення. Це було пов'язано з фактичною неможливістю затримати контрабандиста на території іншої держави. Існувала підвищена відповідальність за контрабанду у вигляді промислу, підробки клейм, перевезення контрабанди озброєною групою, вчинення опору при затриманні.

Митний статут 1910 року характеризував контрабанду як незаконне переміщення товарів поза митними установами або з приховуванням від митного контролю, випуском на внутрішній ринок заборонених імпортованих товарів або товарів, випущених з митниці незаконно, в результаті угоди з чиновником митного відомства. За певних обставин контрабандою визнавалося її складування та зберігання. У 1913 році Департамент митних зборів Російської Імперії видав циркуляр, який розширив поняття контрабанди за рахунок включення до нього таких дій, як крадіжка іноземних товарів та їх продаж, випущення митницею безмитно якорів, ланцюгів, тросів, сільськогосподарських машин [40, с. 21].

Стан правових підходів до регулювання протидії незаконній діяльності, пов'язаній з переміщенням товарів через митний кордон, на сьогодні дуже тісно переплітається з досвідом, отриманим за часів існування Радянського Союзу.

Україна, будучи однією із союзних республік у складі СРСР, брала активну участь у боротьбі з контрабандним промислом, що сприяло розвитку законодавства, вдосконаленню норм, які встановлювали відповідальність за дану діяльність.

Перш ніж розпочати аналіз законодавства, яке встановлювало відповідальність за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон на українських територіях під час їх входження до складу СРСР, слід нагадати, що початком існування радянської влади на українських землях вважається 12 (25) грудня 1917 року, коли в Харкові проведено Перший Всеукраїнський з'їзд Рад, на якому оголошено про створення Української Соціалістичної Радянської Республіки.

30 грудня 1922 року представниками УСРР, разом із представниками інших республік підписаний Договір, який послужив початком створення на території колишньої Російської Імперії – Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Одним із перших нормативно-правових актів СРСР, присвячених протидії незаконній діяльності, пов'язаній з переміщенням товарів через митний кордон, був Митний статут СРСР від 12.12.1924 року [159]. Стаття 259 вказаного Митного статуту встановлювала, що будь-яке переміщення через державну прикордонну смугу товарів, цінностей, майна і різного роду предметів, поза митними установами або через митні установи, але з приховуванням від митного контролю, визнається контрабандою. Згідно зі статтею 262 санкції за контрабанду передбачалися у вигляді конфіскації контрабандних товарів (за неможливості конфіскації стягувалася їх відповідна приблизна вартість) та накладення штрафів на власників таких товарів або осіб, які перевозили ці товари: за товари митні – у п'ятикратному розмірі мита; за товари безмитні – в розмірі 25 % їх вартості за оцінкою митниці; за товари заборонені – у розмірі подвійної вартості товарів, визначеної митницею.

Статут передбачав 8 кваліфікуючих складів контрабанди, за які, окрім конфіскації товарів, власники цих товарів або особи, що перевозили такі товари, притягувалися також і до кримінальної відповідальності.

Зазначимо, що в 1927 році був затверджений Адміністративний кодекс УСРР [1]. Однак в цьому прогресивному на той час нормативно-правовому акті, не було жодної норми, присвяченої відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон. Таку норму, щоправда від сильного характеру, щодо звичайної, не кваліфікованої контрабанди, містив Кримінальний кодекс УСРР 1927 року. Згідно зі статтею 79 вказаного Кодексу за звичайну контрабанду, тобто за переміщення через державну прикордонну смугу товарів, цінностей, майна і всяких речей, минаючи митні установи, або і через них, але затаюючи від митного контролю, відповідальність наступала згідно з Митним статутом. За повторну контрабанду – крім штрафу застосовувалось вислання в адміністративному порядку за межі прикордонної п'ятидесятикілометрової смуги [176]. Як ми бачимо, Кримінальний кодекс реанімував адміністративну висилку – покарання, передбачене за контрабанду ще законодавством Російської Імперії.

Відзначимо, що радянська влада на самому початку свого існування ввела монополію на зовнішню торгівлю, будь-яке переміщення товарів через кордон вважалось порушенням монополії держави на зовнішню торгівлю, а не порушенням інтересів держави у сфері справляння митних зборів та наповнення державного бюджету, як це було в Російській Імперії.

Після революції 1917 року та Першої Світової Війни на території СРСР виникла важка економічна ситуація, яка була рушійною силою контрабандного руху серед усіх верств населення. І якщо умовно «робочий клас» через брак продовольчих товарів та предметів першої необхідності брав активну участь у контрабанді побутових речей, які виявилися в дефіциті, то підприємці й іноземці користувалися кризовою ситуацією в країні для вивезення предметів, які мали найбільшу цінність (антикваріат, хутро, ювелірні вироби, дорогоцінні метали тощо). Розуміючи необхідність вирішення наявної ситуації, у 1921 році Рада народних комісарів затвердила декрет про боротьбу з контрабандою, згідно з яким створено Центральну комісію по боротьбі з контрабандою, яка знаходилась у складі радянських органів безпеки, що підкреслювало розуміння небезпеки такого явища керівництвом Радянського Союзу.

Логічним продовженням розвитку митного законодавства стало прийняття першого Митного кодексу СРСР, який набув чинності з 1929 року [160]. Вказаний Митний кодекс СРСР приділяв незаконній діяльності, пов'язаній з переміщенням товарів через митний кордон, пильну увагу. Розділ третій Кодексу «Про контрабанду, стягнення за неї та щодо провадження справ про контрабанду» налічував 21 статтю, і поділяв контрабанду на просту й кваліфіковану. При цьому самого поняття терміна «контрабанда» Кодекс не містив, у ньому було лише перераховано дії, визнані контрабандними.

Згідно зі статтею 164 зазначеної редакції Митного кодексу СРСР контрабандою визнавалось: а) будь-яке переміщення через кордон вантажів (товарів, цінностей та інших предметів) поза митними установами або через митні установи, але з приховуванням від митного контролю, а також вчинення будь-якого роду підготовчих до цього дій; б) зберігання та пересування

вантажів, переправлених через кордон із правопорушеннями, передбаченими в п. «а»; в) збут на сторону за плату без наявного на те дозволу вантажів, ввезених із-за кордону безмитно або зі зниженим митом не для цілей збуту; г) продаж без наявного на те дозволу предметів, ввезених із-за кордону пасажирами безмитно, а також з оплатою мита, але безліцензійно; д) продаж без встановленого на те дозволу предметів, отриманих із-за кордону без ліцензійно у поштових відправленнях; е) продаж без встановленого на те дозволу вантажів, ввезених із-за кордону хоча і з оплатою мита та за наявності дозволів, але призначених згідно з дозволами не для цілей збуту; ж) вивезення без дотримання встановлених правил за межі певного району вантажів, для яких у даний район встановлено безмитне ввезення або ввезення зі зниженим митом; з) зберігання та пересування в межах прикордонної смуги різного роду іноземних вантажів, якщо відсутні належні докази їх законного ввезення на територію Союзу РСР; і) зберігання за межами прикордонної смуги іноземних вантажів, які підлягають накладенню митних знаків, але виявлені без таких знаків у торговельних приміщеннях, а в приміщеннях не торговельних – у разі, якщо вони зберігаються в кількості, що перевищує звичайну для власного споживання норму; к) перевезення на каботажних судах іноземних вантажів без належних доказів оплати мита.

Кваліфікованою контрабандою визнавалося: а) переміщення вантажів поза митними установами за допомогою спеціально для цієї мети призначених перевізних засобів; б) приховування контрабандних вантажів у приміщеннях, спеціально для цього пристосованих; в) зберігання та переміщення вантажів, поєднане з підробкою митних документів, прикриттям вантажу документами, які стосуються іншого вантажу, накладенням на вантажі підроблених митних знаків або, хоча й не підроблених, але знятих з інших вантажів; г) участь в організації, яка спеціально займається контрабандою; д) вчинення контрабанди озброєними особами; е) вчинення контрабанди службовими особами, безпосередньо пов'язаними з митною справою, а також посадовими особами, які мали можливість використовувати для цілей контрабанди своє службове

становище; ж) контрабанда, вчинена більше двох разів протягом трьох років, а також зберігання, перевезення чи торгівля завідомо контрабандними вантажами у вигляді промислу; з) контрабанда вибухових речовин і зброї, військового спорядження, повітряних суден, телеграфного майна та вивезення анульованих цінних паперів (стаття 166) [160].

Зазначений Кодекс затвердив розмежування відповідальності за контрабанду: звичайна контрабанда була адміністративно-караним діянням, кваліфікована – кримінально-караним. При цьому контрабанда залишалась одним і тим же правопорушенням.

Серед адміністративних санкцій переважала конфіскація і розвинена система штрафів. Запроваджувалась норма, згідно з якою за співучасть у контрабанді штраф накладався на всіх співучасників загалом, із солідарною відповідальністю. У свою чергу, при виявленні предметів контрабанди у промислових і торгових підприємствах, що належать юридичним особам, до відповідальності притягувалися фізичні особи, які безпосередньо вчинили контрабанду, причому, в разі несплати ними штрафу, стягнення його зверталось на майно підприємства (стаття 171). Також Митний кодекс СРСР встановлював як основне покарання за контрабанду, вчинену вдруге протягом трьох років – адміністративну висилку (стаття 175). При цьому вказане покарання не заміняло штраф і конфіскацію, а накладалося разом із ними. Стягнення за просту контрабанду у вигляді штрафу та конфіскації накладалися митними органами в адміністративному порядку.

Подальший розвиток законодавства, яке встановлювало відповідальність за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, був пов'язаний з прийняттям у 1964 році другого Митного кодексу Союзу РСР [161]. На відміну від попереднього Кодексу, цей нормативно-правовий акт уже законодавчо розмежовував відповідальність за контрабанду не лише за кваліфікуючими ознаками, а й за об'єктами посягання.

Адміністративно караною контрабандою визнавалося: а) незаконне переміщення через державний кордон СРСР вантажів (товарів, цінностей та

інших предметів), тобто переміщення вантажів поза митними установами з порушенням вимог Кодексу або з приховуванням від митного контролю, а також зберігання, переміщення, продаж і покупка таких вантажів на території СРСР; б) продаж без встановленого на те дозволу товарів, цінностей та інших предметів, ввезених із-за кордону без права збуту, включаючи предмети, ввезені особами, що прибули з-за кордону, і предмети, отримані в міжнародних поштових відправленнях, а також купівля таких товарів, цінностей та предметів; в) зберігання іноземних вантажів у кількості, що перевищує звичайну для власного споживання норму, якщо зберігачами або власниками цих вантажів не буде доведено їх законне отримання; г) ввезення або отримання із-за кордону вантажів, хоча й за наявності встановлених дозволів та зі сплатою мита, якщо ввезення або одержання цих вантажів пов'язані з незаконним вивезенням, переказом або пересиланням за кордон валюти чи валютних цінностей; д) незаконні вивезення, ввезення, пересилання і переказ за кордон та з-за кордону валюти або валютних цінностей; е) вчинення будь-якого роду підготовчих дій до порушень, перерахованих у цій статті (стаття 100).

Слід зазначити, що Указом Президії Верховної Ради СРСР від 30 листопада 1976 року [95], спрямованим на подальше вдосконалення порядку обігу валютних цінностей на території СРСР, пункт б) виключено зі змісту статті 100 Кодексу (дане діяння вже не підпадало під адміністративну відповідальність), а пункти г) і д) змінені та доповнені. Так відповідно до пункту г) контрабандою визнавалося: ввезення або одержання з-за кордону вантажів, хоча й за наявності встановлених дозволів та зі сплатою мита, якщо ввезення або одержання цих вантажів пов'язані з незаконним вивезенням, переказом або пересиланням за кордон валюти СРСР, валютних цінностей, платіжних документів в рублях, придбаних за іноземну валюту без права конвертації їх на таку валюту, ювелірних та інших побутових виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння і брухту таких виробів; відповідно до пункту д) незаконні вивезення, ввезення, пересилання і переказ за кордон та з-за кордону валюти СРСР, валютних цінностей, платіжних

документів в рублях, придбаних за іноземну валюту без права конвертації їх на таку валюту, ювелірних та інших побутових виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння і брухту таких виробів.

Слід наголосити на тому, що Митний кодекс СРСР 1964 року структурно розмежовував поняття контрабанди як адміністративного правопорушення і поняття порушення митних правил. Під порушеннями митних правил розумілися правопорушення, що стосуються саме порядку здійснення різних митних формальностей. Тобто в митному законодавстві СРСР цього періоду під порушеннями митних правил розумілися саме порушення, пов'язані з недотриманням порядку дій з товарами при переміщенні їх через митний кордон, а незаконне переміщення товарів через митний кордон називалося контрабандою.

Виявлена контрабанда підлягала конфіскації, за неможливості конфіскації предметів контрабанди стягувалася їх приблизна вартість з осіб, які вчинили контрабанду. За незаконне переміщення товарів накладалися штрафи в адміністративному порядку. При цьому встановлювалося обмеження, згідно з яким штрафи за контрабанду, що накладалися в адміністративному порядку на громадян, не могли перевищувати 50 рублів, а на посадових осіб – 100 рублів (стаття 101). Для забезпечення стягнення штрафу допускалося вилучення речей (цінностей) у особи, яка вчинила контрабанду, якщо остання не мала постійного місця проживання в СРСР (стаття 107).

Таким чином, законодавство СРСР на цьому етапі вже розмежовувало два види контрабанди, встановивши при цьому єдність поняття контрабанди, незалежно від того, яка відповідальність за неї наставала.

Бурхливий розвиток законотворчої діяльності у 80-х роках ХХ століття не оминув і суспільні відносини щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності. Використовуючи як нормативно-правове підґрунтя «Основи законодавства Союзу РСР та союзних республік про адміністративні правопорушення» у Радянській Україні була розпочата робота з кодифікації адміністративного законодавства, результатом якої стало прийняття в 1984 році

Кодексу України про адміністративні правопорушення. Кодекс визначив об'єктивну сторону адміністративної контрабанди та конкретизував відповідальність за її здійснення. Згідно зі статтею 209 контрабандою було:

- 1) незаконне переміщення через державний кордон СРСР вантажів (товарів, цінностей та інших предметів), тобто переміщення вантажів поза митними установами з порушенням вимог Митного кодексу СРСР або з приховуванням від митного контролю, а також зберігання, переміщення, продаж і купівля таких вантажів на території СРСР;
- 2) зберігання іноземних вантажів у кількості, що перевищує звичайну для власного вжитку норму, коли охоронці або власники цих вантажів не доведуть законне одержання їх;
- 3) ввезення або одержання з-за кордону вантажів, хоча б при наявності встановлених дозволів і з сплатою мита, якщо ввезення або одержання цих вантажів зв'язані з незаконним вивезенням, переказом і пересиланням за кордон валюти СРСР, валютних цінностей, платіжних документів у карбованцях, які купуються за іноземну валюту без права обороту їх у таку валюту, ювелірних та інших побутових виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінних каменів та лому таких виробів;
- 4) незаконні вивезення, ввезення, пересилання і переказ за кордон та з-за кордону валюти СРСР, валютних цінностей, платіжних документів у карбованцях, які купуються за іноземну валюту без права обороту їх у таку валюту, ювелірних та інших побутових виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінних каменів та лому таких виробів;
- 5) вчинення всякого роду підготовчих дій до порушень, перелічених у цій статті.

Як відповідальність передбачалось накладення штрафу на громадян у розмірі до п'ятдесяти рублів і на посадових осіб – до 100 рублів з конфіскацією предметів контрабанди, а також перевізних та інших засобів, призначених для переміщення предметів контрабанди через державний кордон СРСР або їх приховування, – незалежно від часу їх виявлення [52].

Таким чином вітчизняне законодавство було пом'якшено, санкція у вигляді адміністративної висилки не була включена до КУпАП. Зауважимо, що

в такому вигляді адміністративна відповідальність за контрабанду проіснувала до прийняття в 2001 році Кримінального кодексу України, який ввів діяльність, пов'язану з незаконним переміщенням товарів (у великих розмірах) через митний кордон України, в поле кримінальної юстиції.

В останній рік існування радянської влади прийнято Митний кодекс СРСР 1991 року, який у статті 82 визначив, що переміщення предметів через митний кордон СРСР поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах або групою осіб, організованих для заняття контрабандою, а також таке переміщення наркотичних засобів, сильнодіючих, отруйних, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї) є контрабандою і карається відповідно до кримінального законодавства [162]. У свою чергу, Кодекс містив дві статті, присвячені переміщенню предметів через митний кордон СРСР поза митним контролем (стаття 95) та переміщенню предметів через митний кордон СРСР з приховуванням від митного контролю (стаття 96). Ці правопорушення, якщо вони не містили ознак контрабанди, каралися конфіскацією безпосередніх об'єктів правопорушень та штрафом. Митні кодекси України, прийняті після набуття країною незалежності, містили у своїй структурі аналогічні правові норми.

Вітчизняний законодавець, враховуючи досвід СРСР, до кінця 2011 року передбачав кримінальну й адміністративну відповідальність за контрабанду, з початку 2012 року таке поняття, як адміністративна (товарна, економічна) контрабанда перестало використовуватися в нормотворчій практиці. Контрабанда стала лише злочином та асоціюється з незаконним переміщенням предметів, вилучених з вільного обігу або обмежених у ньому (наркотиків, зброї, вибухівки тощо). Усі інші правопорушення, пов'язані з незаконним переміщенням товарів через митний кордон, є порушеннями митних правил, відповідальність за які передбачена МК України (табл. 1.1). Отже, відбулося об'єднання поняття «адміністративна (товарна, економічна) контрабанда» з

поняттям «незаконне переміщення товарів через митний кордон» у рамках однорідних адміністративних правопорушень.

Таблиця 1.1

Відповідальність за правопорушення, пов'язані з незаконним переміщенням товарів за часів незалежності України³

	Переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вчинене у великих розмірах тощо	Переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю	Дії спрямовані на переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю	Переміщення історичних і культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю	
Кодекс України про адміністративні правопорушення	-	Стаття 209 (до 2001 року)		-	
Кримінальний кодекс 1960 року	Стаття 70	-	-	Стаття 70	
Кримінальний кодекс 2001 року	Стаття 201 (до 2011 року)	-	-	Стаття 201	Стаття 201
Митний кодекс 1991 року	-	Статті 115 та 116	-	-	
Митний кодекс 2002 року	-	-	Статті 351 та 352	-	
Митний кодекс 2012 року	Статті 482 та 483			-	

Враховуючи зазначене, можна констатувати, що на кожному соціально-економічному етапі розвитку держава вела боротьбу з незаконним переміщенням товарів, що завдавало значних збитків становленню державності.

На сьогодні незаконне переміщення товарів серед порушень митних правил займає особливе місце і має негативні тенденції розвитку (табл. 1.2).

³Однаковим кольором виділені статті правових актів, які були чинними в один і той же часовий період.

Таблиця 1.2

Кількість справ щодо незаконного переміщення товарів

Рік	Кількість справ, які надійшли для розгляду		Кількість повернутих справ		Кількість розглянутих справ, по яких винесено рішення		Кількість справ, не розглянутих на кінець звітного періоду	
	482 МК	483 МК	482 МК	483 МК	482 МК	483 МК	482 МК	483 МК
2012	302	1707	19	79	274	1544	9	84
2013	388	3016	14	169	373	2841	9	94
2014	203	2487	10	205	188	2281	11	93
2015	357	3632	41	282	317	3304	11	142
2016	275	3321	18	367	253	2789	13	295
2017	204	2949	16	251	186	2780	15	182

Так, якщо у 2012 році на розгляд до судових органів надійшло 2 009 справ про порушення митних правил, передбачених статтями 482 та 483 МК України, то у 2017 році надійшло вже 3 153 такі справи, що на 1 144 справи або 36,3 % більше ніж на початку досліджуваного періоду (рис. 1.1).

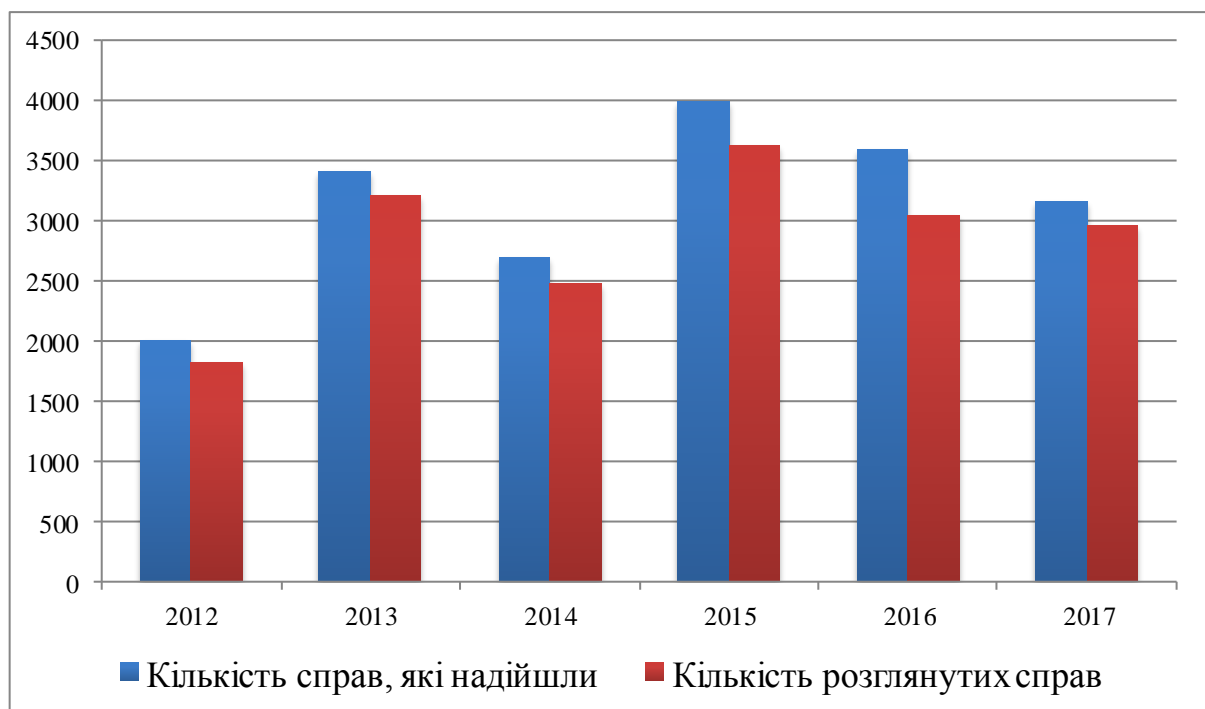

Рис. 1.1. Кількість справ про порушення митних правил за статтями 482 та 483 МК України, які надійшли на розгляд та розглянуті у 2012 – 2017 роках

У період 2012 – 2017 років поряд із зростанням кількості заведених справ про порушення митних правил, передбачених статтями 482 та 483 МК України,

зростала і сума штрафів, застосованих за вказаними статтями, але значно більшими темпами (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Суми штрафів за незаконне переміщення товарів

Рік	Сума штрафів, тис. грн				Співвідношення добровільно сплачених до застосованих штрафів, %	
	Застосовано		Сплачено добровільно		482 МК України	483 МК України
	482 МК України	483 МК України	482 МК України	483 МК України		
2012	28052,5	39336,7	172,4	443,2	0,61	1,12
2013	12902,2	114718,2	100,2	1024,2	0,77	0,89
2014	3168	124051,7	80,7	716,4	2,54	0,57
2015	16713,8	798916,9	297,1	2026,7	1,78	0,25
2016	15845,1	328916,9	403,7	2331,2	2,55	0,71
2017	24102,5	1335138,9	198,8	2855,4	0,82	0,21

У той же час добровільна сплата сум застосованих штрафів залишається на стабільному вкрай низькому рівні і у досліджуваному періоді не перевищує 3 % (рис. 1.2).

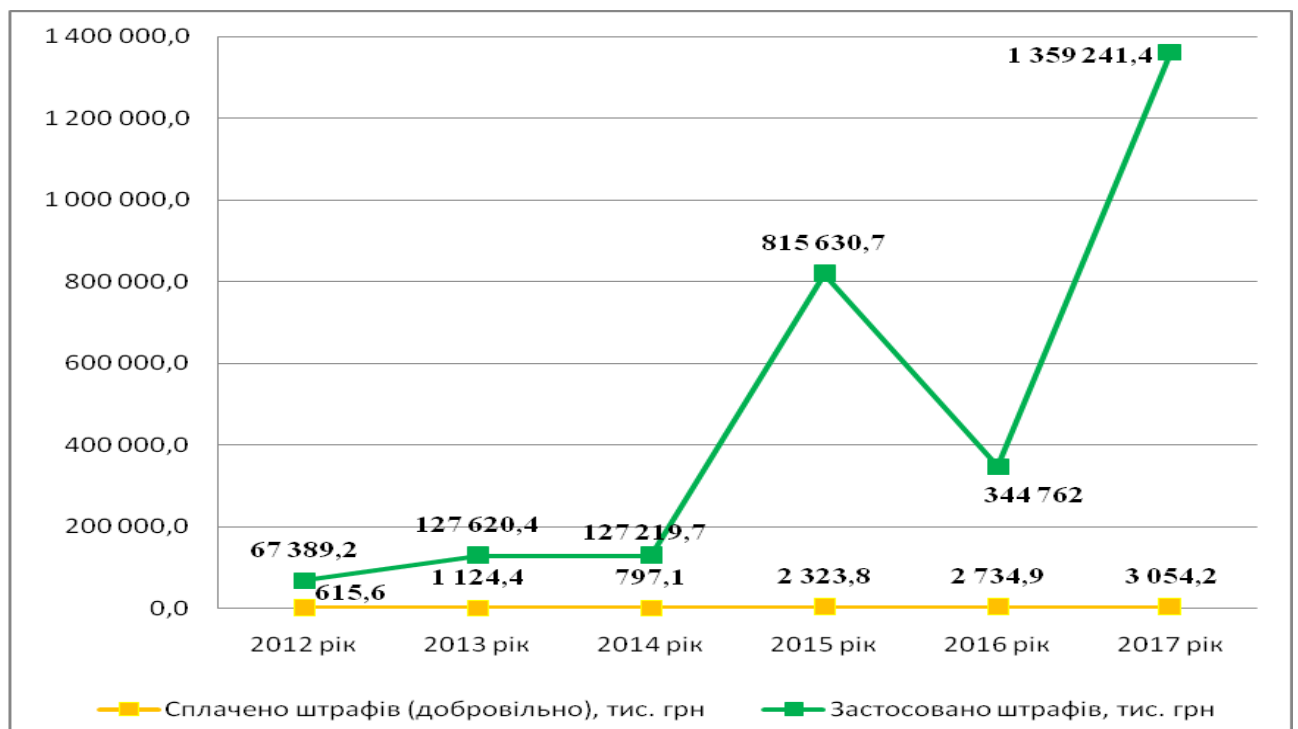

Рис. 1.2. Суми застосованих та сплачених (добровільно) штрафів, застосованих за незаконне переміщення товарів у період 2012 – 2017 років

Необхідно встановити причини низького стану добровільної сплати штрафів за незаконне переміщення товарів. Здійснивши аналіз наукової

літератури та враховуючи власний досвід, ми встановили, що налічується три основних причини, які впливають на несплату штрафів за незаконне переміщення товарів.

Перша причина, це розмір штрафів за незаконне переміщення товарів. Штраф дорівнює вартості партії незаконно переміщених товарів (при повторності незаконного переміщення товарів, ця сума збільшується в двоє), а це не один десяток тисяч гривень. Наприклад, в 2017 році середній розмір штрафу, застосований в результаті розгляду справ по статтям 482 і 483 МК України, склав 458 тис. грн. на 1 справу (при мінімальній заробітній платі у цей період в 3200 гривень).

Акцентуємо увагу на тому, що штраф не є способом погашення збитку перед бюджетом. Цим способом є конфіскація в дохід держави предметів незаконного переміщення товарів. Штраф у цьому випадку виступає як міра покарання, при цьому, на нашу думку, ця міра повинна відповідати тяжкості вчиненого правопорушення. На сьогодні штраф, який накладається за незаконне переміщення товарів, такої відповідності позбавлений. Зважаючи на викладене, на нашу думку, для підвищення рівня сплати штрафів треба зробити їх розміри адекватними, посильними для «бюджету» середньостатистичного жителя країни. У зв'язку з цим, пропонуємо суми штрафів за незаконне переміщення товарів обраховувати в неоподаткованих мінімумах доходів громадян.

Другою причиною є скрутна фінансова ситуація в країні, яка вже наклала свій відбиток на фінансове благополуччя населення. Показовим в цьому випадку є дані, які показують, що більшість правопорушників обирають шлях скоєння незаконного переміщення товарів після втрати легальної роботи та неможливості знайти нову, систематичній та несвоєчасній виплаті заробітної плати тощо.

Ми приходимо до висновку, що штрафна частина санкцій за незаконне переміщення товарів на сьогодні не виконує своєї превентивної функції, і єдиним стримуючим фактором, котрий має певну відносну ефективність щодо

незаконного переміщення товарів, можна вважати конфіскацію товарів, транспортних засобів і транспортних засобів, які використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил.

Третьою причиною неплатежів – це звичка «не платити». Ця причина суб'єктивного характеру. Сучасне покоління українців виховане в рамках «правового нігілізму». Українське суспільство в силу своєї інертності ще не може сприйняти всіх переваг європейського підходу стосовно того, що вести себе «в рамках закону» вигідно і шановано, а не соромно, чи принизливо. Однак таких «ідейних» відмовників значно менше, ніж тих, хто не може погасити штраф у зв'язку з двома першими – об'єктивними причинами.

Підбиваючи підсумки, слід відзначити, що всю історію розвитку законодавства на українських територіях, яка стосується відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, ми поділили на чотири періоди.

1. Середина IX століття – початок XVI століття – період Київської Русі й феодальної роздробленості. У цей період відбулось зародження відповідальності за порушення митного законодавства. Виникли перші норми, що стосуються незаконної торгівлі товарами, за які сплачувався збір. Серед штрафів використовувалися «промит», «заповідь», «протаможі». До середини XVI століття незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів через митний кордон, носила поодинокий характер, що пояснювалося слабкою розвиненістю державних утворень.

2. XVII століття – 1917 рік – період Імперій. Характеризується тим, що на українських землях діяло законодавство тих Імперій, до складу яких вони входили. З'являються перші правові норми, що встановлюють відповідальність за контрабанду. При цьому формується саме поняття контрабанди, під яким (з окремими відмінностями) розуміється приховування товару від митниці, його таємне перевезення поза митним контролем, або перевезення через митні пункти, але з приховуванням від государевих людей, без сплати мита.

Цей період характеризується значним зростанням обсягів незаконного переміщення, негативним впливом цього явища на державу та суспільство. Простежується прямий зв'язок між зростанням контрабанди та протекціоністськими тарифами, які встановлювали високі ставки митних зборів по відношенню до багатьох видів іноземних товарів.

Під час всього існування Російської Імперії дане державне утворення поступово посилювало заходи покарання, пов'язані з незаконним переміщенням товарів через митний кордон. Норми, що стосуються контрабанди та відповідальності за неї, викладені в уложеннях, митних статутах та інших правових документах, свідчать, що Російська Імперія поступово переходила від адміністративних покарань до притягнення контрабандистів та їх пособників до кримінальної відповідальності. При цьому поділ контрабанди (умовно) на кримінально-карану і адміністративно-карану починає з'являтися ближче до кінця XIX століття. За вчинення некваліфікованої контрабанди були передбачені покарання, схожі із сучасними адміністративними покараннями за аналогічні правопорушення (штрафи в розмірі, що залежить від вартості товарів). Покарання, які з сучасної точки зору можна віднести лише до кримінальних, застосовувалися тільки за вчинення кваліфікованої контрабанди (ув'язнення, каторжні роботи). Дана ситуація, на наш погляд, є закономірним розвитком будь-якої держави. Чим складнішою є економічна структура, тим більшої шкоди буде заподіювати їй контрабанда і тим завзятіше держава буде захищати свої інтереси.

3. 1917 рік – 1991 рік – радянський період. На початку цього періоду відбувся розподіл відповідальності за незаконне переміщення товарів, на кримінально-карану (кваліфіковану) і адміністративну контрабанду (просту). Такий поділ двох видів контрабанди поглиблювалося й ускладнювалося по мірі прийняття наступних радянських правових актів. Відповідальність за контрабанду, в цілому, передбачалося така ж, як і за часів Російської Імперії: конфіскація, диференційовані штрафи, адміністративна висилка (після 1950 року не застосовувалася).

4. 1991 рік – до сьогодні – сучасний період. Сучасний період розвитку відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, характеризується превалюванням адміністративної відповідальності над кримінальною. Законодавець поступово відходив від кримінального покарання за просту контрабанду, і в 2012 році, з прийняттям МК України, відбулося віднесення складів даних злочинів до сфери регулювання цього кодексу та комплексної адміністративної відповідальності, з метою перенесення основної уваги на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та профілактику даних злочинів.

Більш детально відповідальність за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон України, буде досліджена нами у другому розділі даної дисертаційної роботи.

1.2. Поняття та загальна характеристика адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон України

Адміністративна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, передбачених вітчизняним законодавством. При цьому, юридична відповідальність у державному регулюванні суспільних відносин відіграє особливу роль, оскільки ми дотримуємося думки, що зміст юридичної відповідальності полягає в тому, що суб'єкт, який порушив установлений законодавством порядок, зобов'язаний спокутувати свою вину, зазнавши передбачених законом негативних наслідків. Відзначимо, що в науковому середовищі існують й інші думки щодо сутності юридичної відповідальності.

Проблематика становлення єдиного поняття юридичної відповідальності обумовлюється складністю юридичної відповідальності як об'єкта наукового дослідження, у зв'язку з різноманітністю назв елементів, поширеністю в усіх сферах людської діяльності, а звідси – множинністю проявів, у зв'язку з чим будь-яке однозначне трактування юридичної відповідальності є одностороннім [188, с. 11]. Так, під юридичною відповідальністю розуміють державний

примус до виконання вимог права, правовідношення, кожна зі сторін якого зобов'язана відповідати за свої вчинки перед іншою стороною, державою та суспільством [195, с. 509]. На думку Алексєєва С.С. і Стручкова М.О., відповідальність – це державний примус, виражений у праві, що виступає як зовнішній вплив на поведінку, заснований на організованій силі держави, наявності у неї «речових» знарядь влади та спрямований на зовнішнє безумовне (непохитне) утвердження державної волі [2, с. 106; 152, с. 23]. Схожої точки зору дотримується Якуба О.М., яка зазначає, що відповідальність в юридичному сенсі означає невігідні наслідки винного порушення діючих правових норм. Ці наслідки виступають у вигляді заподіяння від імені держави порушникові певних негараздів. Органи держави, її посадові особи реалізують у рамках закону надані їм владні повноваження в галузі суспільних відносин [198, с. 68]. Поряд із розумінням юридичної відповідальності як права держави на застосування заходів впливу до правопорушників, вона може розглядатися і як обов'язок особи, яка порушила правові приписи, зазнати заходів державного впливу. Юридична відповідальність у цьому випадку виступає як різновид юридичного обов'язку. Так, окремі дослідники вважають юридичну відповідальність обов'язком зазнавати позбавлень особистого і майнового характеру за скоєне правопорушення (Явич Л.С. [197, с. 137], Кожевников С.М. [54, с. 462], Хропанюк В.М. [186, с. 242]), інші розглядають її як обов'язок давати звіт за свої дії (Тархов В.О. [163, с. 6-13]), треті стверджують, що під юридичною відповідальністю слід розуміти «обов'язок правопорушника відповісти за вчинене ним правопорушення перед суспільством і державою та зазнати дії тих санкцій, які застосовує до нього відповідний орган держави» (Сироватський Л.А. [157, с. 28-29]).

Для розуміння змісту юридичної відповідальності ми вважаємо, що її необхідно розглядати у статиці та в динаміці. Статичне розуміння юридичної відповідальності характеризує її як невід'ємний елемент будь-якої системи права, метою якого є координація юридично значущої поведінки суб'єктів у напрямі точної реалізації вимог правових норм. З цієї точки зору юридична

відповідальність є сукупністю правових норм, що закріплюють заходи впливу (негативні наслідки) за вчинення правопорушень, забезпечені й гарантовані можливістю застосування до правопорушника заходів державного примусу.

Динамічне розуміння юридичної відповідальності переводить її розгляд до сфери реалізації (застосування) норм юридичної відповідальності, характеризує правовий зміст інституту юридичної відповідальності, розкривається у процесі дій із втілення конкретної норми законодавства в життя. З огляду на зазначене, юридична відповідальність є опосередкованим об'єктивним правом комплексом прав та обов'язків суб'єктів, тобто це – конкретне правовідношення, змістом якого є, з одного боку, право компетентного державного органу в чіткому процесуальному порядку оцінити поведінку суб'єкта з точки зору його відповідності правовим приписам законодавства й застосувати до правопорушника санкції, передбачені чинним законом, у разі виявлення складу правопорушення, а з іншого боку – кореспондуючий цьому праву юридичний обов'язок правопорушника зазнати дії накладених в законному порядку санкцій [172, с. 64]. Юридична відповідальність, виходячи з даного визначення, характеризується такими ознаками.

1. Юридична відповідальність забезпечується й гарантується державним примусом. Їх взаємозв'язок полягає в тому, що держава створює норми права, в яких формулюються види, заходи та підстави юридичної відповідальності. Дані норми права забезпечуються можливістю їх застосування у примусовому порядку, незважаючи на бажання правопорушника.

Примус, заснований на праві, входить до системи юридичних гарантій забезпечення функціонування державного механізму, його структур. Державний примус безпосередньо пов'язаний із феноменом державної влади, у віданні якої знаходяться економічні ресурси, армія, органи внутрішніх справ, податкові та митні органи, виправні установи тощо, які мають правові та організаційні можливості для реалізації примусових заходів [139, с. 95]. У науці державний примус розглядається у широкому та вузькому значенні. У

широкому сенсі це – багатогранна та складна діяльність компетентних державних органів з охорони права від порушень. Вона полягає у а) спостереганні за правомірністю поведінки учасників суспільних відносин; б) дослідженні обставин діянь, у яких виявлені ознаки протиправності; в) розгляді справ про протиправні діяння, застосуванні юридичних санкцій і виконанні актів застосування [134, с. 54]. Найчастіше державний примус дослідниками розглядається вельми вузько, заперечуючи наявність державного примусу в разі, наприклад, виконання правопорушником обов'язків щодо сплати неустойки (штрафу, пені) та відшкодування збитків у добровільному порядку [7, с. 14; 47, с. 38]. Очевидно, що це не відповідає змісту державного примусу. Справа в тому, що в результаті реалізації норм юридичної відповідальності на додаток до обов'язку, який існував до правопорушення (наприклад, зі сплати мита) виникає додатковий обов'язок (сплатити штраф, пеню, неустойку). Добровільне виконання заходів відповідальності є досить умовним, оскільки державний примус включає як фактичне застосування певних заходів впливу, так і загрозу такого застосування, яка усвідомлюється правопорушником та стимулює його до якнайшвидшого виконання обов'язку [172, с. 65-66]. Існує також думка, згідно з якою примус є однією зі стадій механізму правозастосування, до яких належать: 1) владна діяльність компетентних органів і осіб по здійсненню своїх повноважень, 2) діяльність, направлена в сферу суспільних відносин інших суб'єктів права, 3) надання їм допомоги і створення умов для нормального використання прав, виконання обов'язків, дотримання основних вимог, 4) здійснення примусового впливу на суб'єктів права з метою підпорядкування їх поведінки вимогам закону [62, с. 147].

Державний примус є досить складним правовим явищем, яке характеризується цілим комплексом притаманних йому ознак. Розенфельд В.Г. і Серьогіна В.В. [127, с. 14] виділяють наступні ознаки державного примусу:

примус завжди є специфічною формою правозастосовної діяльності спеціально уповноважених на те органів держави, посадових осіб;

примус – це зовні психічний і фізичний вплив на свідомість та поведінку суб'єктів. Зокрема, фізичний вплив завжди пов'язаний із правообмеженнями можливостей свободи суб'єкта; це реальне застосування примусових заходів до винної особи. Психічний примус виражається в загрозі несприятливих наслідків у разі порушення вимог правових норм;

примус супроводжується заподіянням суб'єкту правообмежень, які мають негативний для нього характер і нерідко пов'язані з покладанням на правопорушника додаткових правообмежуючих обов'язків;

фактичною підставою застосування примусових заходів служить вчинення правопорушень, а також виникнення інших, небажаних для держави та суспільства наслідків;

застосування примусових заходів здійснюється у визначеній законом процесуальній формі;

під метою правового примусу розуміється кінцевий результат, якого держава прагне досягти за допомогою застосування його заходів. Основною метою державного примусу за вітчизняним законодавством є зміцнення режиму законності та правопорядку в країні, всебічна охорона прав і законних інтересів особистості, суспільства й держави.

Таким чином, державний примус – це спосіб забезпечення правопорядку, що застосовується на законній основі державними органами (посадовими особами).

2. Юридична відповідальність має під собою особливі підстави: юридичну та фактичну. Юридичною підставою буде норма права, яка містить заборону тих чи інших дій шляхом закріплення відповідальності за їх вчинення. Фактичною підставою є правопорушення, ознаки якого прописані в законі – протиправне, суспільно-шкідливе, винне діяння деліктоздатної особи.

3. За порушення юридичної відповідальності щодо правопорушника застосовуються покарання. Дана ознака юридичної відповідальності полягає в обов'язку зазнати особою, яка вчинила правопорушення, несприятливих

наслідків особистого (психічного, фізичного) та майнового характеру, передбачених санкціями норм права.

Застосування покарання відображає особливість юридичної відповідальності як засобу впливу на правопорушника. При цьому багато вчених ототожнюють юридичну відповідальність із застосуванням санкцій, забуваючи, що поняття відповідальності за своїм обсягом ширше від поняття «застосування санкцій», оскільки включає такі проблеми, як кваліфікація правопорушення, гарантії досягнення об'єктивної істини у справі, застосування запобіжних заходів, права особи, яка обвинувачується у вчиненні правопорушення, підстави звільнення від відповідальності, «стан покарання» при реалізації штрафних, каральних санкцій та низка інших [74, с. 102-103].

4. Наступною невід'ємною ознакою юридичної відповідальності є негативна оцінка (осуд) поведінки правопорушника з боку держави. Причому слід зазначити, що аксіологічна категорія «оцінка» буде ознакою юридичної відповідальності лише в тих випадках, коли вона має ті чи інші правові наслідки, а не просто виражається в моральному осуді. Негативна оцінка можлива тільки щодо свідомих дій особи, здатної, виходячи із сукупності своїх фізичних, психічних та вольових якостей, сформулювати ставлення до свого протиправного діяння, усвідомити його протиправність. Таким чином, відповідальність є негативною реакцією держави на негативне ставлення суб'єкта до охоронюваних правом інтересів, висловлює державний осуд лише винної поведінки [172, с. 66-67]. Негативна оцінка поведінки правопорушника з боку держави полягає не лише в засудженні протиправної, а й винної поведінки. Дана обставина вказує на те, що винність правопорушника у скоєному є обов'язковою умовою настання юридичної відповідальності.

5. Юридична відповідальність характеризується процесуальним характером її реалізації. Притягнення особи до відповідальності повинно відбуватися лише законно уповноваженими на те державними органами в межах їх компетенції, відповідно до «букви закону», що гарантує можливість оскарження дій посадових осіб та відшкодування збитків, заподіяних їх

незаконними діями. Наприклад, органами, уповноваженими розглядати справи про порушення митних правил є: органи доходів і зборів стосовно справ про порушення митних правил, передбачені статтями 468, 469, частинами 1 – 5 статті 470, статтями 474, 475, 477 – 480, частинами 1 – 5 статті 481, статтею 485 МК України; районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) стосовно справ про порушення митних правил, передбачені частиною 6 статті 470, статтями 471 – 473, 476, частиною 6 статті 481, статтями 482 – 484 МК України, а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, які не досягли 18-річного віку.

Як ми бачимо, законодавець повинен чітко передбачати, які державні органи та уповноважені особи мають право реалізовувати юридичну відповідальність. Дана обставина є важливою гарантією повного дотримання прав та законних інтересів осіб, які притягуються до відповідальності.

Таким чином, ознаками юридичної відповідальності є: нерозривний зв'язок із державним примусом, обов'язкова наявність правопорушення як підстави її виникнення, покладання на правопорушника несприятливих для нього наслідків, передбачених санкціями правових норм, негативна оцінка державою поведінки порушника правових приписів, процесуальність реалізації норм юридичної відповідальності.

Адміністративна відповідальність поряд із кримінальною, є одним із найбільш поширених видів юридичної відповідальності. Це пояснюється не лише поширеністю адміністративних правопорушень, а й значною кількістю органів адміністративної юрисдикції, наділених правом притягувати до адміністративної відповідальності та застосовувати адміністративні стягнення. При цьому законодавець не дає офіційного роз'яснення поняття «адміністративна відповідальність», відсутнє єдине її розуміння і в правовій літературі. Наприклад, Росінський Б.В. адміністративною відповідальністю вважає вид юридичної відповідальності, яка виражається у призначенні органом чи посадовою особою, наділеними відповідними повноваженнями, адміністративного покарання особи, яка вчинила правопорушення [128, с. 1].

Схожої точки зору дотримуються Альохін А.П., Кармолицький А.О., Козлов Ю.М. [3, с. 282] та інші.

Якуба О.М. визначає адміністративну відповідальність як відповідальність громадян та посадових осіб перед органами державного управління, а у випадках, визначених законом, – перед судом (суддями), а також перед громадськими організаціями за винне порушення загальнообов'язкових адміністративно-правових норм, виражену в застосуванні до порушників установлених адміністративних санкцій [198, с. 71]. Галаган І.О. під адміністративною відповідальністю має на увазі застосування в установленому порядку уповноваженими на те органами й посадовими особами адміністративних покарань (сформульованих у санкціях адміністративно-правових норм) до винних у вчиненні адміністративних проступків, що містить державний та суспільний осуд, осуд їх особистості та протиправного діяння, що виражається в негативних для них наслідках, які вони зобов'язані виконати та переслідують цілі їх покарання, виправлення й перевиховання, а також охорони суспільних відносин у сфері державного управління [21, с. 10].

На думку Кузьмичова Г.О. та Калініна Л.О., адміністративна відповідальність – це здатність особи у зв'язку із вчиненням адміністративного правопорушення зазнати несприятливих наслідків особистого чи майнового характеру, передбачених адміністративно-правовою нормою та виражених у вигляді адміністративного стягнення [71, с. 19]. Не як здатність, а як юридичний обов'язок особи зазнати визначених законом позбавлень та обмежень за скоєне нею адміністративне правопорушення розуміє адміністративну відповідальність Стахов О.І. [145, с. 5].

Якщо виходити з частини 2 статті 9 КУпАП, то адміністративною відповідальністю є відповідальність, яка настає за правопорушення, передбачені КУпАП, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Вбачається, що таке трактування адміністративної відповідальності є вузьким. Якщо використовувати даний підхід, то у міркуваннях можна дійти до того, що за

порушення митних правил, які передбачені Главою 68 МК України, повинна наставати митна відповідальність, а не адміністративна. У зв'язку з чим, на нашу думку, видається правильним розглядати адміністративну відповідальність як вид юридичної відповідальності, яка полягає у праві уповноваженого органу чи посадової особи в установленому законом порядку застосувати до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, адміністративне стягнення, та обов'язку правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять зміст накладеного на нього адміністративного стягнення. У свою чергу, адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів є видом юридичної відповідальності, що виражається у призначенні районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею), адміністративного стягнення особі, яка незаконно переміщує товари через митний кордон України, а також у обов'язку та зобов'язанні правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять зміст накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого МК України. Відносно незаконного переміщення товарів, за яке передбачена адміністративна відповідальність, із загального переліку порушень митних правил, встановлених Главою 68 МК України, необхідно виділити правопорушення, передбачені статтями 482 та 483 МК України.

Отже, частина 1 статті 482 МК України передбачає адміністративну відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування органу доходів і зборів або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів.

Відповідно до частини 2 статті 482 МК України особа підлягає адміністративній відповідальності, якщо вона протягом року притягалася до

відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 482 або статтею 483 МК України.

Частина 1 статті 483 МК України передбачає відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості. Відповідно до частини 2 статті 483 МК України особа підлягає адміністративній відповідальності, якщо вона протягом року притягалася до відповідальності за вчинення правопорушення передбаченого статті 482 або статті 483 МК України.

Спільний аналіз норм першої редакції статті 201 Кримінального кодексу України та норм статей 482 та 483 МК України показує, що передбачена раніше кримінально-карана контрабанда товарів та протиправні діяння, передбачені зазначеними статтями МК України, є спорідненими правопорушеннями. На наш погляд, ступінь такого споріднення дає змогу говорити про можливість і необхідність використання в науковому юридичному обороті поняття «адміністративна контрабанда» щодо незаконного переміщення товарів.

Склади статей 482 та 483 МК України, користуючись професійним виразом співробітників митних підрозділів ДФС, незважаючи на зміни, внесені до законодавства, досі іменуються «контрабандними».

Під «адміністративною контрабандою», на нашу думку, слід розуміти правопорушення, що посягає на встановлений митним законодавством порядок

переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України, за яке МК України передбачена адміністративна відповідальність.

Підкреслимо, що диспозиції правових норм статті 482 та статті 483 МК України описують об'єктивну сторону правопорушень, схожих за низкою значущих ознак зі злочином, відповідальність за який була передбачена попередньою редакцією статті 201 КК України «Контрабанда». Подібність між зазначеними складами правопорушень настільки очевидна, що існують всі підстави виділити правопорушення, відповідальність за які передбачена статтями 482 та 483 МК України, в окрему групу порушень митних правил, яку ми можемо назвати «адміністративною контрабандою».

Продовжуючи дослідження, слід зазначити що виділення такої групи адміністративних правопорушень на даному етапі розвитку науки адміністративного права й законодавства України, на нашу думку, має істотне наукове та практичне значення. Виділення «адміністративної контрабанди» в окрему групу правопорушень дасть змогу дослідити їх у відриві від контрабанди предметів, відповідальність за які встановлена КК України, оскільки адміністративна відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності цілою низкою істотних ознак. До них відносяться наступні:

1. Підставою її застосування є вчинене адміністративне правопорушення, тобто таке діяння, за порушення якого передбачена адміністративна відповідальність. Більшість складів даних діянь сформульовано в КУпАП, деякі з них міститися в інших правових актах, наприклад у МК України.

Адміністративне правопорушення – це не лише посягання на порядок державного управління та подібні порушення, допущені в сфері організації управлінського процесу, а й порушення будь-яких норм адміністративного законодавства, що передбачає притягнення до адміністративної відповідальності [142, с. 186-187]. Таким чином, як адміністративно-правові можуть виступати порушення встановленого законодавством України порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Згідно зі статтею 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [53]. Таким чином, законодавець встановив, що єдиною фактичною підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного правопорушення (проступку). При цьому варто відзначити, що поняття та ознаки адміністративного правопорушення, сформульовані в КУпАП, при наявності правопорушення передбачають і наявність правової підстави для притягнення до відповідальності. Виходячи із закріпленого в КУпАП визначення, можна виявити такі ознаки адміністративного правопорушення як підстави адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів:

1) незаконне переміщення товарів у більшості випадків є діянням, що становить єдність фізичного та психічного, тобто це усвідомлений вольовий акт людської поведінки, вираженої в підконтрольній свідомості мотивованій дії чи бездіяльності, передбаченій конкретною статтею МК України. Вчинення правопорушення у формі бездіяльності передбачає, що суб'єкт своєчасно не вчинив дій, запропонованих нормою права, тобто варіант пасивної поведінки;

2) діяння є суспільно-небезпечним, тобто заподіює і створює передумову заподіяння шкоди суспільним відносинам [71, с. 20] та протиправно порушує норми чинного митного законодавства;

3) за вказане діяння встановлена адміністративна відповідальність;

4) діяння вчинено фізичною особою;

5) у вчиненні діяння наявні ознаки вини суб'єкта.

Відсутність провини передбачає нездатність або фактичну неможливість усвідомити характер та можливі наслідки скоєного правопорушення. Варто зазначити, що незаконне переміщення товарів можливе і за необережної форми провини. Наприклад, згідно з наказом ДФС від 27.11.2014 № 331 «Про ліквідацію та створення окремих митних постів Донецької та Луганської

митниць ДФС» [119] ліквідовано діючі та створено нові митні пости на території Донецької та Луганської областей. Однак окремі перевізники перетинали митні пости, ліквідовані вказаним наказом, вже після його прийняття. Після чого через деякий час, дані перевізники потрапляли до діючих митних постів, на яких, під час здійснення митних формальностей, виявлявся факт перетину кордону транспортним засобом через раніше ліквідовані пости. Дані факти оформлювались протоколом про порушення митних правил за частиною 1 статті 482 МК України. Проте такі випадки були поодинокими.

Незаконне переміщення товарів є суспільно-небезпечним (шкідливим) та протиправним діянням. Суспільна небезпека адміністративного правопорушення полягає у заподіянні (можливості заподіяння) шкоди встановленому митним законодавством порядку в сфері митної справи, і як наслідок, політичним, економічним та фінансовим інтересам держави. Протиправність же незаконного переміщення товарів виражається в тому, що такі діяння порушують норми митного права, гарантовані можливістю застосування митно-правових санкцій, тобто заходів адміністративної відповідальності, передбачених чинним законодавством.

Загальні ознаки адміністративного правопорушення за незаконне переміщення товарів необхідно відрізнити від юридичного складу статей 482 та 483 МК України.

Склад адміністративного правопорушення – це сукупність установлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, наявність яких характеризує діяння як адміністративне правопорушення (проступок). Категорія «склад правопорушення» є теоретичною конструкцією, ще не закріпленою в чинному законодавстві. Ця конструкція дає змогу не тільки кваліфікувати діяння як правопорушення, а й дає підстави для притягнення порушника до юридичної відповідальності. Склад адміністративного правопорушення утворюють чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, в своїй сукупності є необхідною і достатньою підставою притягнення особи, яка вчинила правопорушення, до адміністративної відповідальності [99, с. 81].

Детально юридичному складу статей 482 та 483 МК України буде присвячено другий розділ нашого дисертаційного дослідження.

2. Ознакою адміністративної відповідальності є те, що за вчинення адміністративного правопорушення на винну особу накладається адміністративне стягнення. Адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у напрямі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами (стаття 23 КУпАП). Заходи адміністративної відповідальності за своїм складом значно відрізняються від заходів кримінальної відповідальності. Адміністративна відповідальність полягає в застосуванні адміністративних стягнень, на відміну від кримінальної відповідальності, відповідно до якої, до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, застосовуються покарання. Покарання на відміну від стягнення має на меті не тільки виправлення засуджених та запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а також і кару (частина 2 статті 50 КК України). Відповідальність за незаконне переміщення товарів виражається в застосуванні до правопорушників адміністративних стягнень, встановлених МК України, і не передбачає судимості.

3. Адміністративні стягнення за вчинення адміністративних порушень накладаються судами та посадовими особами органів доходів і зборів, правомочними розглядати дані справи. При цьому згідно з вимогами частини 2 статті 522 МК України справи про порушення митних правил, передбачені статтями 482 та 483 МК України, розглядаються виключно районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами (суддями).

4. Ознакою адміністративної відповідальності можна вважати можливість оскарження притягнення до неї в судовому чи адміністративному порядку [145, с. 6]. При цьому сама процедура притягнення до адміністративної відповідальності є значно простішою, ніж аналогічні процедури притягнення до

кримінальної відповідальності. Завдання швидкого й ефективного реагування на порушення норм адміністративного законодавства визначило необхідність закріплення відносно простої, економічної та нетривалої процедури притягнення до адміністративної відповідальності. При цьому процедура притягнення до адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів можлива тільки в судовому порядку, що обумовлює лише судовий порядок її оскарження.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів є видом юридичної відповідальності, що виражається у призначенні районним, районним у містах, міським чи міськрайонним судом (суддею) адміністративного стягнення особі, яка незаконно перемістила товари через митний кордон України, та обов'язку правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять зміст накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого МК України.

Адміністративна відповідальність, передбачена МК України, має певну специфіку, що дає підстави розглядати відповідальність за незаконне переміщення товарів як комплексний інститут, що становить сукупність норм права, які визначають підстави відповідальності за адміністративну контрабанду. Незаконне переміщення товарів є різновидом адміністративних правопорушень та є протиправним, винним діянням (бездіяльністю) фізичної особи, яка порушує вимоги митного законодавства про порядок переміщення, митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за яке встановлена адміністративна відповідальність.

Розглянута нами в цьому пункті дисертаційного дослідження адміністративна відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень накладається районними, районними у містах, міськими чи міськрайонними судами (суддями), правомочними розглядати дані справи; виражається в застосуванні до правопорушників стягнень, встановлених МК України, і не тягне судимості; її суб'єктами можуть бути лише фізичні особи.

1.3. Особливості причинного комплексу діяльності з незаконного переміщення товарів через митний кордон України

Однією з істотних проблем, яка кидає виклик сучасному українському суспільству, є протидія правопорушенням у сфері економіки, одним з яких є незаконне переміщення товарів. Варто відзначити, що існування в реаліях нинішнього соціуму такого явища, як незаконне переміщення товарів, є «больовою точкою» більшості країн, економіка яких перебуває у перехідній – трансформаційній стадії.

Відсутність сформованої системи зовнішньої торгівлі, перехідний період в економіці, недосконалий облік зовнішньоекономічної діяльності, поява нових структур у торговельному та підприємницькому секторах, а також розбалансованість економіки призвели до об'єктивних процесів перерозподілу продукції: задоволення запитів кожної із держав усіма можливими способами. Подібне стало можливим через відсутність належного правового забезпечення взаємовідносин між державами та відсутність механізму регулювання економічних зв'язків, а також через процеси дезінтеграції економіки [60, с. 233].

Економічні правопорушення у нашій країні з урахуванням усіх політичних та соціальних явищ продовжують зростати, структуруватись і ускладнюватись.

Вказана протиправна діяльність досягла такого рівня, при якому подальше її функціонування (навіть без урахування прогнозованого зростання) загрожує національній безпеці України. Показовими в цьому випадку є цифри рівня тіньової економіки України. Згідно з даними Міжнародного валютного фонду у 2015 році рівень тіньової економіки дорівнював 42,9 % ВВП. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у I кварталі 2018 року рівень тіньової економіки склав 33 %. Проте навіть 33 % є критичним показником, який підтверджує тезу стосовно того, що «тіньова економіка повністю інтегрувалася в офіційну економіку України, в ній переплетені найрізноманітніші інтереси, які, по суті, обумовлюють її розвиток» [105].

Починаючи з 2014 року, в Україні відбуваються глобальні процеси економічної трансформації, які призвели до: розриву усталених економічних зв'язків між вітчизняними суб'єктами господарювання та їх партнерами в Російській Федерації; налагодженню нових економічних зв'язків між вітчизняними суб'єктами господарювання та європейським ринком тощо. Незважаючи на позитивність, з урахуванням європейського вектора розвитку України, переорієнтації ринків збуту, існує чимало негативних факторів, пов'язаних, у першу чергу, із введенням різних економічних санкцій як України проти Росії, так і у зворотньому напрямі, які полягають у забороні на ввезення товарів і ресурсів різної номенклатури. Дані процеси призвели до активізації на кордоні протиправної діяльності щодо незаконного переміщення товарів, переважно поза митним контролем (наприклад, в об'їзд установлених пунктів пропуску). Зміна вектора зовнішньоекономічної діяльності тягне за собою зміни її учасників, номенклатури ввезеного й вивезеного товару. В міру інтеграції України до європейського ринку збільшується маса валютної виручки, поповнюється бюджет країни, утворюється загальний для України і країн Європейського союзу ринок. Все це також впливає на зростання кількості фактів незаконного переміщення товарів вже на кордоні України з країнами Європейського союзу.

Неефективна робота, а в окремих випадках і потурання правоохоронних органів, не сприяють припиненню даних правопорушень. Загалом, така ситуація вимагає негайного вирішення, при цьому першим етапом повинен бути аналіз причинного комплексу незаконного переміщення товарів. У зв'язку з цим вивчення причин, які спричиняють незаконне переміщення товарів, є важливим елементом протидії даним правопорушенням, сприяє виявленню найбільш ефективних способів боротьби з ним, розробці дієвих та своєчасних заходів попереджувального характеру.

Перед тим, як почати наше дослідження, слід розмежувати причини та умови незаконного переміщення товарів.

Причини – це соціально-психологічні детермінанти, які безпосередньо породжують, відтворюють правопорушення як свій закономірний наслідок. Умови, на відміну від причин, – це такі антисоціальні явища, які самі по собі не породжують правопорушення, але сприяють, полегшують, інтенсифікують формування та дію причини [65, с. 158-161].

Поряд зі складною політичною й соціальною ситуацією в країні, проведенням на її території ООС, існує цілий ряд умов, які сприяють незаконному переміщенню товарів. Наприклад, даному правопорушенню сприяє:

корупція, яка є невід’ємною частиною існування митних органів ДФС та Державної прикордонної служби України;

недосконале законодавство у сфері прикордонного і митного контролю, колізійність та пробільність норм, які встановлюють відповідальність за незаконне переміщення товарів, та суміжні делікти;

недостатня взаємодія між державними правоохоронними та контролюючими органами;

існування на сьогодні ділянок державного кордону, які не контролюються Україною;

«прозорість» кордонів через недостатність і недосконалість технічного оснащення (неможливість забезпечити контроль усього кордону технічними засобами).

Відзначимо, що проблема «прозорості» кордонів найбільш актуальна на ділянках зіткнення кордону України з кордоном тих країн, які, як і Україна, входили до складу СРСР, оскільки внутрішні кордони республік у складі СРСР були умовними (у плані технічного контролю). Крім того, величезна протяжність кордонів з: Російською Федерацією – 2295 км, Республікою Молдова – 1222 км, Республікою Білорусь – 1084 км, Румунією – 614 км, Республікою Польща – 542 км, Угорською Республікою – 137 км та Словацькою Республікою – 98 км, унеможливають повний візуальний контроль з боку прикордонників, оскільки у країні немає фінансових

можливостей забезпечити всю протяжність кордону технічними засобами виявлення: камерами, автоматичними сигнальними системами, пасивними системами загороджень тощо.

Незважаючи на це в Україні постійно обговорюються та втілюються у життя різні ініціативи, направлені на вирішення проблеми «прозорості» кордонів. Наприклад, у 2014 році Урядом України прийнято рішення щодо необхідності обладнання кордону між Україною та Російською Федерацією (проект «Стіна»). 12 вересня 2014 року Кабінет Міністрів України виділив перші 100 мільйонів гривень для початку робіт. У зв'язку із браком коштів у 2015-2017 роках вказаний проект був продовжений до 2021 року. У бюджеті України на 2019 на реалізацію проекту «Стіна» передбачено 400 млн гривень. Орієнтовна загальна вартість облаштування 1 км кордону становить близько 2,5 млн гривень. Додатково на окремих напрямках передбачені спеціальні об'єкти та фортифікаційне обладнання, комплекси відеоконтролю й сигналізації вартістю близько 10 млн гривень; обладнання пересувних бойових модулів вартістю близько 15 млн гривень [179]. Незважаючи на те, що при облаштуванні кордону проектом «Стіна» передбачалося створення трьох обнесених Т-образним парканом висотою від 4 до 6 метрів ровів з контрольно-слідовою смугою між ними, значна частина проекту реалізована у вигляді сітчастого металевого паркану з колючим дротом, висотою біля 2 метрів і однієї контрольно-слідовою смугою.

Здійснення незаконного переміщення товарів спричиняють також окремі недоліки в організації митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, які ввозяться та вивозяться з країни, непрофесіоналізм деяких співробітників митних органів.

Корупційна складова, незважаючи на позицію влади та створення 5 нових правоохоронних органів щодо боротьби з корупцією і злочинністю у країні, все ще присутня в роботі митників та прикордонників. Співробітники митних органів ДФС та Державної прикордонної служби України продовжують

вступати в змову з правопорушниками, забезпечуючи тим самим безперешкодний перетин кордону незаконним вантажам.

Особи та організовані групи, які мають відношення до незаконного переміщення товарів, прагнуть поширити свій вплив на сферу зовнішньоекономічної діяльності. Дана обставина змушує їх іти на контакт із правоохоронцями, «тиснути» на їх слабкості або шантажувати, вводити своїх людей у митні та прикордонні підрозділи, через яких можна отримати необхідні відомості. Неконтрольовані суми дають змогу здійснювати підкуп посадових осіб митних структур. Наприклад, зі слів экс-начальника Чопської митниці Сергія Харченка, митники вказаної митниці з кожного автобуса, які перевозили українських заробітчачан та передачі в Італію, отримували по 300-400 євро, а з кожного кубометру прихованого вантажу одягу широкого вжитку –250 доларів США [70]. Такі випадки не поодинокі, наприклад, у міжнародному аеропорту «Дніпропетровськ» співробітники Служби безпеки України затримали мешканця обласного центру, який намагався приховати від митного контролю виробу зі срібла 925 проби. Правоохоронці з'ясували, що незаконному ввезенню з Туреччини в Україну великої партії ювелірних виробів сприяли деякі працівники митного поста «Дніпропетровськ-Аеропорт». У правопорушника вилучено кільця й ланцюжки, прикрашені дорогоцінними каменями, загальною вагою 7,5 кг, стосовно нього складено протокол про порушення митних правил. Матеріали, що підтверджують протиправні дії працівників митниці, передані до прокуратури Дніпропетровської області, яка розпочала кримінальне провадження за частиною 1 статті 364 КК України [137].

Обставинами, що полегшують можливість здійснення незаконного переміщення товарів, можна назвати також і об'єктивні характеристики деяких предметів правопорушення, що дають змогу легко приховувати їх від митного контролю, всілякі хитрощі (в тому числі й технічні засоби), які застосовуються правопорушниками.

Аналізуючи причинний комплекс незаконного переміщення товарів, слід відзначити факт їх зв'язку із загальними причинами правопорушень як соціального явища, де вони співвідносяться між собою як частина і ціле.

Стан правопорушень – це завжди підсумок, результат складної взаємодії соціальних та правових чинників.

За певних параметрів соціального середовища всі позитивні намагання держави не вирішують радикально проблеми незаконного переміщення товарів. Кризовий стан суспільства включає цілий ряд таких параметрів. До них слід віднести:

- різке соціальне розшарування суспільства на багатих та бідних;
- безробіття та падіння рівня добробуту населення;
- недостатньо чітка межа між правомірною та кримінальною діяльністю;
- комерціалізація населення;
- недостатній рівень контролю над джерелами доходів громадян;
- неадекватність правової системи реальним соціальним та економічним відносинам [102, с. 61-62];
- поширення корисливо-власницької психології;
- правовий нігілізм населення;
- зосередження в руках окремих осіб великих грошових сум і цінностей.

На рівень протиправної діяльності, пов'язаної з незаконним переміщенням товарів, крім політичної та соціальної складових впливає стан економічного життя суспільства.

Економіка будь-якої країни є структурою, що постійно розвивається. Цей розвиток не є стабільним і має циклічний характер. Економіка може переживати спад, депресію, пожвавлення, підйом, що виражається в інфляції, коливаннях обмінного курсу, збільшенні чи зменшенні кількості робочих місць [105]. Якщо держава не може оперативного реагувати на економічну ситуацію в країні, передбачати спади й депресію економіки, то в цьому випадку обсяги незаконно переміщених товарів зростають. Економічні фактори, які впливають на зростання обсягів незаконно переміщених товарів, є невіддільними від

політичних та соціальних, оскільки у більшості випадків вони мають причинно-наслідковий зв'язок (один фактор породжує інший). До економічних факторів можна віднести:

зниження виробництва;

неможливість держави забезпечувати потреби населення (в робочих місцях, товарах першої необхідності, дешевих та ефективних лікарських препаратах і т.п.);

падіння реального рівня доходу населення.

До числа економічних факторів слід віднести і пріоритет фіскальної, а не протекціоністської функції митних платежів взагалі, і в першу чергу, митних платежів. У цих умовах учасник зовнішньоекономічної діяльності порівнює економічні наслідки сплати митних платежів (дотримання закону) та застосування санкцій [15, с. 150].

Починаючи з 2014 року, в Україні відбувся істотний спад виробництва, зменшився обсяг продукції не лише важкої промисловості, а й сільського господарства, відбулося зниження вантажообігу, обсягу послуг, що надаються населенню. Усе це призвело до зростання безробіття в країні. Найбільш кваліфіковані українці у зв'язку з тяжким становищем економіки покинули межі України і стали шукати роботу в інших. За даними Міністерства соціальної політики України, від 7 до 9 мільйонів українців працюють за кордоном, з яких понад 3 мільйони – на постійній основі [81]. Наприклад, у Республіці Польща працює понад 2 мільйони осіб, у Російській Федерації – близько 3 мільйони осіб. На збільшення трудової міграції вплинуло зниження реально нарахованої заробітної плати, що призвело до фактичного зникнення середнього класу та збіднення все більшої кількості українців.

За даними Світового банку з питань України, Білорусі та Молдови економічна криза, що почалася в Україні у 2014 році, призвела до того, що рівень бідності зараз вищий, ніж п'ять років тому. Якщо у 2014 році за межею бідності жили 15 % населення України, то сьогодні – 25 % [20]. На тлі цих змін зросла кількість правопорушень, скоєних українцями для задоволення

нагальних – абсолютних потреб людини, в тому числі й зростання незаконного переміщення товарів.

У цілому слід підкреслити той факт, що витoki незаконного переміщення товарів, після здобуття Україною незалежності, беруть свій початок у прорахунках, пов'язаних із реформуванням суспільства, що визначили кризовий стан економіки, політики, соціальної та духовної сфер життя, і що, у свою чергу, спричинило розширення соціальної бази незаконного переміщення товарів.

Починаючи з 1991 року, на прикордонних територіях України виникла ситуація, яка тією чи іншою мірою сприяє зростанню кількості фактів незаконного переміщення товарів. Так, з розвалом аграрно-промислового комплексу переважна більшість осіб, які проживають у прикордонних районах області (а це сільські жителі), залишилися без роботи і, відповідно, без засобів до існування. Це спонукало значну частину населення до заняття безпосередньо незаконним переміщенням товарів, а також до надання різної допомоги організованим групам контрабандистів у їх протиправній діяльності, наприклад, шляхом надання власних господарських та житлових приміщень для використання під місця зберігання та накопичення предметів незаконного переміщення; проведення рекогносцировки місцевості на предмет встановлення наявності працівників правоохоронних органів, які вживають заходи з протидії незаконному переміщенню товарів та повідомлення за винагороду даних відомостей особам які здійснюють вказану протиправну діяльність.

Зазначені чинники ускладнюють роботу правоохоронних та контролюючих органів щодо протидії незаконному переміщенню товарів. Оскільки ці процеси відбуваються вже понад десятиліття, деякі мешканці прикордонних районів не мислять собі іншого способу життя, обґрунтовуючи вказане тим, що у них немає іншого способу життя, щоб вижити та годувати сім'ю. Витрати при здійсненні незаконного переміщення товарів або при сприянні вказаній протиправній діяльності незначні, а матеріальна вигода в десятки разів вища.

Прозорість кордонів після розпаду СРСР, низький рівень технічної захищеності, можливість отримання значних сум коштів за мінімальних витрат, а також відсутність іншої реальної альтернативи такого заробітку без порушень законодавства, штовхають цих людей на заняття злочинною діяльністю [102, с. 63-64].

Наприклад, на Західній Україні в районах, що прилягають до Румунії, Угорщини, Словаччини та Польщі, поширений «сімейний бізнес» у вигляді незаконного переміщення тютюнових виробів через митний кордон, які вивозяться з України на територію вказаних європейських країн, а в зворотному напрямку ввозиться несертифікована побутова та комп'ютерна техніка, продукти харчування тощо.

Обсяги незаконного вивезення тютюнових виробів досягли такого масштабу, що окремими обласними державними адміністраціями приймаються рішення про посилення протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через український кордон. У середині 2018 року таке рішення прийнято Закарпатською обласною державною адміністрацією. Згідно з підписаним розпорядженням про посилення протидії незаконному постачанню до країн Європейського союзу тютюнових виробів через українсько-румунський кордон у межах Закарпатської області, Мукачівському прикордонному загону та Головному управлінню Національної поліції у Закарпатській області доручено організувати проведення відповідних спільних заходів, зокрема забезпечити цілодобове несення служби і створення стаціонарних або пересувних постів [89].

Продовжуючи наше дослідження, слід зазначити, що основні причини незаконного переміщення товарів лежать у соціально-економічній сфері. Передусім це пов'язано з можливістю отримання надприбутку від реалізації товарів, незаконно переміщених через митний кордон, а також, як ми вже відзначали, відсутністю робочих місць та заробітної плати, яка б змогла підтримувати якість життя українця на гідному рівні. Переважна більшість незаконного переміщення товарів здійснюється з корисливих мотивів (більш

докладно мотиви незаконного переміщення товарів будуть розглянуті нами в підпункті 2.4 цього дисертаційного дослідження). З огляду на мотив вказаної протиправної діяльності можна погодитися з думкою, що викорінення цих видів адміністративних правопорушень значною мірою сприятиме стабілізації економічної та фінансової сфери України. У протилежному випадку в країні продовжать існування такі дестабілізуючі явища, як економічна нестійкість та пов'язані з нею девальвація національної валюти, істотна різниця між рівнем життя, неконкурентоспроможність вітчизняних виробників товарів тощо.

Незаконне переміщення товарів є правопорушенням, яке у разі свого невиявлення правоохоронними органами принесе особі, яка його скоїла, істотний дохід та надприбуток. Наприклад, середня ціна пачки цигарок на внутрішньому ринку України складає біля 1 євро, а ціни на тютюнову продукцію, що пропонується на українських сайтах у мережі Інтернет, є ще меншими. При незаконному ввезенні вказаних сигарет на територію суміжних з Україною Румунії, Угорщини, Словаччини та Польщі ціна пачки, які пропонують місцеві перекупники, збільшується утричі і складає мінімум 3 євро. Якщо вказаний товар надходить до країн Західної Європи та Великої Британії, його ціна зростає ще у два – три рази. Ця обставина обумовлює безперервний інтерес до незаконного переміщення товарів. При цьому, чим більш продуманою є організація цього правопорушення, тим складніше правоохоронцям його виявити, внаслідок цього спостерігаються залучення до даного виду правопорушень все більшої кількості осіб та чіткий розподіл ролей між співучасниками.

Згідно з даними підкомітету з питань митної справи та удосконалення Митного кодексу, за найбільш консервативними оцінками, в Україні обсяг контрабанди товарів широкого вжитку становить 150 млрд. гривень. Згідно з даними Інституту соціально-економічної трансформації (ІСЕТ), який порівнює цифри статистичної служби Європейського Союзу про експорт, та даних української статистичної служби про ввезення, обсяг щорічного незаконного переміщення товарів становить 75 млрд. гривень. Аналітики ІСЕТ

стверджують, що через те, що Китай не розкриває інформацію про реальні обсяги товарів, які в контейнерах перевозяться із КНР до порту Одеси, початкову цифру слід збільшити мінімум у двічі [96]. В цілому обсяг нелегального і напівлегального ввезення товарів в Україну можна визначити лише навколонуковими методами. Навіть з огляду на найбільш оптимістичні показники⁴, ефективність виявлення незаконного переміщення товарів становить не більше 1,8 %. Даний факт свідчить про високу латентність правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів, оскільки їх фактичний рівень набагато вищий.

У наведеній нижче таблиці 1.4 відображена динаміка кількості осіб, на яких накладено адміністративні стягнення за статтею 482 та статтею 483 МК України.

Таблиця 1.4

Кількість осіб, на яких накладено адміністративні стягнення за статтею 482 та статтею 483 МК України за 2012 – 2017 роки

Рік	Кількість осіб, на яких накладено адміністративні стягнення, за видами стягнень	
	482 МК України	483 МК України
2012	251	1295
2013	334	2329
2014	142	1784
2015	255	2747
2016	195	2144
2017	160	2024

Статистика, наведена в таблиці 1.4, підтверджує низький рівень виявлення правопорушень, відповідальність за які встановлена статтею 482 і статтею 483 МК України, що не сприяє реалізації принципу невідворотності відповідальності. Ігнорування ж населенням небезпеки даних видів порушення закону для держави лише погіршує ситуацію. Слід акцентувати увагу на тому, що правопорушення, пов'язані з незаконним переміщенням товарів, не

⁴По-перше, в якості загальної суми незаконно переміщених товарів взятий показник в 75 млрд. грн.; по-друге, сума нарахованих штрафів за незаконне переміщення товарів через митний кордон України враховувалась в розмірі 100 % вартості товарів.

викликають у громадян України відторгнення, і більше асоціюються з тимчасовою роботою, ніж із порушенням закону. Особливо таке ставлення до даних правопорушень проявляється у прикордонних районах, де незаконним переміщенням товарів займаються цілі сім'ї та клани.

Серед правопорушників давно відомі коридори незаконного провозу товарів через кордон, обговорені умови і встановлені тарифи з корупціонерами із числа митників та прикордонників.

При цьому організатори незаконних переміщень товарів, як правило, не виконують виконавчих функцій із безпосереднього переміщення товарів через кордон. Цим займаються наймані особи, яких, у випадку їх затримання, легко замінити.

З урахуванням існуючих в українських правоохоронних та контролюючих органах системи показників діяльності, їх працівники зацікавлені у формальному, кількісному виявленні фактів правопорушень, без встановлення обставин та учасників всього ланцюга протиправної діяльності, що також негативно впливає на динаміку скоєння правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів.

На сьогодні протидія незаконному переміщенню товарів відбувається у складних соціально-економічних умовах, в яких перебуває Україна. Як показує світовий досвід, обсяги незаконного переміщення товарів істотно зростають у той період, коли економічне становище держави (або окремих територій) порівняно із сусідніми країнами (або іншими територіями однієї держави) перебуває на найгіршому рівні, коли країна не може забезпечити населення доступними необхідними для нього товарами на внутрішньому ринку. При цьому дані товари повинні не лише бути присутніми на внутрішньому ринку в достатній кількості, а й реалізовуватися за доступними цінами. Наприклад, після введення на території України антитерористичної операції – АТО (з 30 квітня 2014 року – ООС), частина кордону між Україною та Російською Федерацією залишилась без державного контролю з боку України, як і частина Донецької та Луганської областей. Рівень життя на цих територіях значно

знизився, що активізувало ввезення на дану територію або провезення через неї незаконним шляхом предметів і товарів. Наприклад, у середині 2016 року правоохоронцями припинено незаконну схему поставок товарів з підконтрольної території України на тимчасово окуповану територію Донецької області на суму понад 200 мільйонів гривень щомісяця.

Крім складного економічного становища держави, на сплеск незаконних переміщень товарів також впливає різке підвищення митних тарифів, у зв'язку з чим однією з цілей вказаної протиправної діяльності є ухилення від сплати митних платежів. Дана закономірність спостерігається не лише в державах, які не можуть забезпечити себе товарами самі, а і в державах, де існує надлишок товарів на ринку. Відповідно, зростають і доходи правопорушників. Якщо при офіційному ввезенні товару зі сплатою всіх мит і непрямих податків чистий дохід становить 10 %, то незаконне ввезення такого ж товару дає 50 % прибутку [64, с. 125]. При цьому зниження ставок митних платежів, може вплинути на зниження (а в окремих випадках – навіть на повне припинення) діяльності з незаконного переміщення товарів, які здійснюються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності – платниками податків. У цілому їх діяльність є легальною, а окремими випадками незаконного переміщення товарів вони намагаються мінімізувати втрати від податкового тягаря, який в Україні перебуває на високому рівні. Наприклад, в лютому 2018 року працівниками митного поста «Аеропорт Бориспіль» припинено спробу ввезення в Україну одним з суб'єктів господарювання 200 одиниць техніки для видобутку криптовалюти на загальну суму понад 13 млн гривень за заниженими цінами, які містились у підроблених супровідних документах, поданих для митного оформлення [158]. За фактом скоєного правопорушення заведено адміністративну справу про порушення митних правил за статтею 483 МК України. І це непоодинокий випадок. Рівень ставок митних платежів на більшість товарів змушує учасників зовнішньоекономічної діяльності порушувати норми митного законодавства. Внаслідок цього бюджет країни недоотримує сотні мільйонів гривень.

Зауважимо, що зниження ставок митних платежів не вплине на рівень протиправної діяльності, пов'язаної з незаконним переміщенням товарів поза митним контролем, оскільки основною її метою є не ухилення від оподаткування, а отримання правопорушниками надприбутків, що не контролюються державою.

Продовжуючи аналіз причинного комплексу незаконного переміщення товарів, необхідно розглянути таке явище, як його «сезонність», тобто залежність зростання/зниження кількості фактів незаконного переміщення через митний кордон окремих товарів від пори року. Наприклад, навесні, перед початком посівної кампанії, в Україну незаконно ввозяться насіння, пальне, запчастини до тракторів, комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки, восени, після збору врожаю, за кордон вивозиться сільськогосподарська продукція (зерно, горіхи, соняшникова олія тощо). Взимку збільшуються обсяги незаконного постачання хутряних та шкіряних виробів (шуби, дублянки, шапки тощо), при епідеміях гостро-вірусних інфекцій – в Україну масово незаконно ввозяться відповідні противірусні засоби імпортного походження.

Ми вважаємо, що компетентні правоохоронні та контролюючі органи у роботі з протидії незаконному переміщенню товарів повинні враховувати «сезонність» такого переміщення. Дана обставина має підвищити ефективність вжитих заходів щодо виявлення та попередження фактів незаконного переміщення товарів.

Варто звернути увагу на те, що при організації заходів протидії незаконному переміщенню товарів, зокрема, важлива не стільки сама по собі констатація зв'язку певної обставини з протиправною поведінкою особи, скільки виявлення характеру зв'язку з нею: в яких своїх конкретних проявах, в сукупності з якими іншими факторами та в яких ситуаціях та чи інша обставина породжує вказану поведінку. Саме це дасть змогу цілеспрямовано розробляти запобіжні заходи з урахуванням конкретних умов. Разом з тим можна вважати цілком очевидним той факт, що одного підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів для вирішення завдань із протидії незаконному

переміщенню товарів недостатньо. До тих пір, поки в Україні тривають негативні процеси в економіці, спостерігатиметься інфляція, кількість фактів незаконного переміщення товарів буде зростати.

Таким чином, незаконне переміщення товарів обумовлено сукупністю причин політичного, економічного та соціального характеру. Під даними причинами, що сприяють вчиненню незаконного переміщення товарів, слід розуміти об'єктивні обставини, які зовні спонукають особу перемістити предмет правопорушення через митний кордон незаконним способом, та обставини, внаслідок яких дане переміщення товару стає можливим, у тому числі створює сприятливу ситуацію для суспільно-небезпечних діянь особи, яка може бути притягнута до адміністративної відповідальності. Аналіз викладеного у цьому підпункті дисертаційної роботи матеріалу дає змогу зробити висновок, що з'ясування у повному обсязі причин та умов, які спричиняють вчинення незаконного переміщення товарів, має важливе профілактичне значення, тобто є засобом попередження незаконного переміщення товарів у майбутньому. Ми встановили, що:

1. Основними причинами незаконного переміщення товарів слід визнати прибутковість вказаної незаконної діяльності, а також чинники соціального характеру (низькі доходи населення, безробіття тощо). У цій ситуації передусім необхідна стабілізація економіки, вирішення соціальних проблем, нормалізація політичної складової в суспільстві, пошук вирішення проблеми, пов'язаної з триваючими бойовими діями на території країни; по-друге, необхідно переглянути підхід до встановлення відповідальності за протиправну діяльність, пов'язану з незаконним переміщенням товарів.

2. Серед умов, що спричиняють вчинення незаконного переміщення товарів, також можна відзначити недостатню облаштованість кордону України із суміжними країнами, а також наявність недемаркованих ділянок.

3. Незаконному переміщенню товарів сприяють і недоліки в організації митного контролю, непрофесіоналізм співробітників митних та прикордонних органів, а також корупційна складова, яка присутня в їх роботі.

Висновки до 1 розділу

Підсумовуючи результати дослідження теоретико-методологічних питань щодо незаконного переміщення товарів, сформульовано такі висновки:

1. Історію розвитку законодавства на українських територіях, яка стосується відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, розподілено на чотири періоди.

1) Середина IX століття – початок XVI століття – період Київської Русі та феодалної роздробленості – період зародження відповідальності, пов'язаної з порушенням митного законодавства, виникнення перших норм, що стосуються незаконної торгівлі товарами, за які сплачувався збір. До середини XVI століття незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів, носила поодинокий характер, що пояснювалося слабкою розвиненістю державних утворень.

2) XVII століття – 1917 рік – період імперій. Характеризується тим, що на українських землях діяло законодавство тих імперій, до складу яких вони входили. З'являються перші правові норми, що встановлюють відповідальність за контрабанду. При цьому формувалось саме поняття контрабанди, під яким (з окремими відмінностями) розумілось приховування товару від митниці, його таємне перевезення поза митним контролем, або перевезення через митні пункти, але з його приховуванням.

3) 1917 – 1991 роки – радянський період. На початку цього періоду відбувся розподіл відповідальності за незаконне переміщення товарів, на кримінально-карану (кваліфіковану) і адміністративну контрабанду (просту). Такий поділ двох видів контрабанди поглиблювався й ускладнювався по мірі прийняття наступних радянських правових актів. Відповідальність за контрабанду загалом передбачалася така сама, як і за часів Російської імперії: конфіскація, диференційовані штрафи, адміністративна висилка (після 1950 року не застосовувалася).

4) 1991 рік – по сьогодні – сучасний період. Сучасний період розвитку

відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів, характеризується превалюванням адміністративної відповідальності над кримінальною. Законодавець поступово відходив від кримінального покарання за просту контрабанду, і в 2012 році, з прийняттям МК України, відбулося віднесення складів цих злочинів до сфери його регулювання та комплексної адміністративної відповідальності, з метою перенесення основної уваги на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та профілактику цих правопорушень.

2. Процесуальний аспект адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів розглядається як вид юридичної відповідальності, що виражається у призначенні районним, районним у містах, міським чи міськрайонним судом (суддею) адміністративного стягнення особі, яка незаконно перемістила товари через митний кордон України, та обов'язку правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять зміст накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого МК України. Адміністративна відповідальність, передбачена МК України, має певну специфіку, що дає підстави розглядати відповідальність за незаконне переміщення товарів як комплексний інститут. Незаконне переміщення товарів є різновидом адміністративних правопорушень та є протиправним, винним діянням (бездіяльністю) фізичної особи, яка порушує вимоги митного законодавства про порядок переміщення, митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за яке встановлена адміністративна відповідальність.

3. Існування незаконного переміщення товарів як явища об'єктивної дійсності пов'язується з наявною в сучасному українському суспільстві сукупністю причин політичного, економічного та соціального характеру. Встановлено, що витoki незаконного переміщення товарів беруть свій початок у прорахунках, пов'язаних із реформуванням суспільства, що визначили кризовий стан економіки, політики, соціальної та духовної сфер життя, що спричинило розширення соціальної бази незаконного переміщення товарів.

Подальші кроки щодо зниження фактів незаконного переміщення товарів ми пов'язуємо із розвитком законодавства у цій сфері щодо вдосконалення адміністративної відповідальності, а також стабілізації економіки, вирішення соціальних проблем та нормалізації політичної складової в суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКІ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЯМИ 482 ТА 483 МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

2.1. Специфіка ознак, що характеризують об'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України

Для настання адміністративної відповідальності будь-яке порушення митних правил має містити всі елементи складу адміністративного правопорушення. Лише факт їх наявності дасть змогу притягнути особу, яка вчинила правопорушення, до адміністративної відповідальності. Розуміння складу адміністративного правопорушення є важливим для забезпечення законності при притягненні особи до адміністративної відповідальності, для відмежування адміністративних проступків від інших видів правопорушень, зокрема, від схожих із ними злочинів.

Науковці по-різному визначають зміст поняття «склад правопорушення». Зокрема, на думку науковців, це:

система ознак, необхідних та достатніх для притягнення правопорушника до юридичної відповідальності (Гризунова Є.В.);

система найбільш загальних та істотних ознак окремих різновидів правопорушень (Нестеренко А.А., Поляков О.В.);

система ознак правопорушення, необхідних і достатніх для застосування до правопорушника заходів юридичної відповідальності (Зайчук О.В., Микитин В.І., Оніщенко Н.М., Тарахонич Т.І.);

сукупність передбачених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак протиправного соціально шкідливого діяння, за вчинення якого винна особа несе юридичну відповідальність (Авраменко Л.В., Олейников С.М., Петришин О.В., Цвік М.В.);

сукупність передбачених законом ознак, при наявності яких діяння визнається правопорушенням (Ковальський В.С., Колодій А.М., Лисенков С.Л., Тихомиров О.Д.).

Ми погоджуємось з позицією Штанько А.О., що будь-яке поняття – це сукупність його істотних ознак. Для складу правопорушення характерні такі істотні ознаки:

1) склад правопорушення – це сукупність елементів, які характеризують вчинене як таке. Ця ознака свідчить, що склад правопорушення має складну будову та утворюється шляхом поєднання різних елементів, які, в свою чергу, характеризуються властивими їм ознаками;

2) склад правопорушення утворюють елементи та ознаки, які мають об'єктивну та суб'єктивну характеристику;

3) відповідні елементи та ознаки є або явними (тобто, такими, що прямо передбачаються у гіпотезі та (або) диспозиції правової норми), або латентними (тобто, прямо у нормі не наводяться, однак презюмуються, враховуючи інші ознаки складу правопорушення);

4) склад правопорушення є наявним лише в тому випадку, коли ці ознаки є необхідними і достатніми для визнання вчиненого діяння правопорушенням. Ця ознака свідчить, що лише в тому випадку склад правопорушення виступатиме підставою відповідного виду юридичної відповідальності, коли у вчиненому є всі обов'язкові об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього складу [193, с. 127].

Зважаючи на викладене, під складом адміністративного правопорушення слід розуміти сукупність обов'язкових об'єктивних і суб'єктивних ознак, які безпосередньо передбачені правовою нормою (або впливають з її змісту), необхідних для притягнення особи до адміністративної відповідальності. Визначення юридичного змісту кожного з елементів складу правопорушення є необхідним для належного вирішення справи по суті, встановлення істини по справі та покарання саме тих осіб, які винуваті у вчиненні конкретного правопорушення [111, с. 105-106]. Наявність усіх елементів складу

правопорушення є суворо обов'язковою для кваліфікації конкретного діяння як адміністративного правопорушення.

Як і відповідальність за будь-яке інше правопорушення, відповідальність за незаконне переміщення товарів може настати лише при наявності у складі адміністративного правопорушення чотирьох таких елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Вважаємо, що склад адміністративного правопорушення, як і будь-якого іншого, необхідно аналізувати в логічній послідовності. Науковці пропонують різну послідовність аналізу та встановлення наявності елементів складу правопорушення:

об'єкт → суб'єкт → об'єктивна сторона → суб'єктивна сторона
(Ковальський В.С., Колодій А.М., Лисенко С.Л., Тихомиров О.Д.);

об'єкт → об'єктивна сторона → суб'єкт → суб'єктивна сторона
(Авраменко Л.В., Марченко М.Н., Петришин О.В., Цвік М.В.);

суб'єкт → об'єкт → суб'єктивна сторона → об'єктивна сторона
(Зайчук О.В., Оніщенко Н.М.);

суб'єкт → суб'єктивна сторона → об'єкт → об'єктивна сторона
(Поляков А.В.).

Аналіз ознак складу правопорушення у певній послідовності є запорукою правильності встановлення кожної із них. Адже взаємозв'язок між ознаками свідчить, що одними ознаками можна «перевіряти» інші, тому що ознаки складу правопорушення закономірно впливають одна з одною. Однак встановлення окремих таких ознак під час правозастосовної діяльності є діалектичним процесом, під час якого потрібно повертатися до вже встановлених ознак, уточнювати їх. Зокрема, досить часто встановити об'єкт правопорушення можна лише після з'ясування характеру заподіяної шкоди. Отже, розпочинати доведення наявності ознак складу правопорушення потрібно з ознак, які характеризують його об'єкт та об'єктивну сторону. Що стосується суб'єктивних ознак, то суб'єктивну сторону правопорушення (внутрішні, психічні процеси, які відбуваються у волі та свідомості особи, яка

його вчинила) можна досліджувати лише тоді, коли доведено, що ця особа є суб'єктом правопорушення. При цьому потрібно мати на увазі, що досягнення віку, з якого настає відповідний вид юридичної відповідальності, є передумовою встановлення осудності. З огляду на зазначене спочатку потрібно встановлювати, що особа досягла віку, з якого настає відповідний вид юридичної відповідальності, а вже потім констатувати його осудність. Останнім кроком при встановленні ознак суб'єкта правопорушення є виявлення наявності ознак спеціального суб'єкта посягання [193, с. 148-149]. Зважаючи на викладене, склад адміністративного правопорушення необхідно встановлювати у наступній послідовності: об'єкт → об'єктивна сторона → суб'єкт → суб'єктивна сторона.

Об'єкт правопорушення відіграє особливу роль для правильної кваліфікації скоєного суспільно-небезпечного діяння. Під час проведеного дослідження ми не раз відзначали, що законодавець переглянув своє ставлення до незаконного переміщення товарів, яке раніше належало до категорії злочинів (кримінальних правопорушень). У першу чергу, це було пов'язано з ліберально спрямованими суспільно-економічними процесами в нашій країні; по-друге, з наявною політичною кон'юнктурою. Такі зміни мали безпосередній вплив і на об'єкт незаконного переміщення товарів.

Об'єкт є іманентною ознакою незаконного переміщення товарів, що розкриває сутність суспільних відносин, на які посягає дане правопорушення, а також характер і ступінь суспільної небезпеки цього діяння. Суспільні відносини – це певні зв'язки між суб'єктами відносин, що формуються у процесі їх матеріальної й духовної діяльності [164, с. 14]. При розгляді питання про об'єкт незаконного переміщення товарів велике значення має структура суспільних відносин. У філософській та соціологічній літературі найбільш поширена думка, згідно з якою елементами суспільних відносин є:

- 1) учасники відносин;
- 2) предмет відносин;

3) взаємозв'язок, взаємодія між учасниками відносин щодо предмета суспільних відносин (зміст суспільних відносин) [35; 185, с. 13].

Питання про об'єкт незаконного переміщення товарів у науці адміністративного права вже багато років є дискусійним. Це можна пояснити тим, що: по-перше, в законодавстві відсутня безпосередня вказівка на види суспільних відносин, які виступають як об'єкт незаконного переміщення товарів, а також тим, що цей вид правопорушень може завдати шкоди одночасно кільком охоронюваним суспільним відносинам; по-друге, це пов'язано з «переходом» незаконного переміщення товарів з юрисдикції КК України до МК України, що вплинуло на зміну об'єкта, оскільки відбулася зміна фактичного розташування норми, яка встановлює відповідальність за незаконне переміщення товарів.

Перш ніж перейти до аналізу об'єкта незаконного переміщення товарів, необхідно акцентувати увагу на тому, що класифікація адміністративних правопорушень за ознаками об'єкта складу правопорушення має винятково важливе теоретичне і практичне значення. Така класифікація дає змогу більш точно визначити об'єкт кожного діяння, його місце в загальній системі правовідносин, що охороняються адміністративними санкціями, його цінність. Вона допомагає структурувати весь масив суспільних відносин, що охороняються в адміністративному порядку, правильно кваліфікувати протиправні діяння, а також обрати оптимальні заходи впливу на правопорушника [56, с. 264].

У правознавчій літературі під об'єктом правопорушення розуміється те, на що це діяння посягає. Протиправної поведінки поза зв'язком з конкретним правопорушенням у природі бути не може. Кожне порушення законодавства, чи виражається воно у дії чи бездіяльності, завжди є посяганням на певний об'єкт. Загальним об'єктом правопорушення виступає вся сукупність суспільних відносин, урегульована нормами права, і визначена як правопорядок. Ця принципово важлива теза, уперше висловлена представниками кримінально-правової науки як загальнотеоретичне

положення, використовується при дослідженні правовідносин як у межах загальної теорії права, так і вченими – адміністративістами [10, с. 82].

У теорії адміністративного права об'єкти класифікують «по вертикалі» і «по горизонталі».

Враховуючи чотиріступінчасту класифікацію об'єктів, «по вертикалі» слід розрізняти:

- 1) загальний об'єкт;
- 2) родовий об'єкт;
- 3) видовий об'єкт;
- 4) безпосередній об'єкт.

«По горизонталі» безпосередній об'єкт незаконного переміщення товарів поділяється на основний і додатковий, а додатковий – на необхідний і факультативний.

Під загальним об'єктом прийнято вважати певні суспільні відносини, які врегульовані нормами права та перебувають під охороною заходів адміністративної відповідальності [4, с. 246; 129, с. 612], в нашому випадку – під охороною норм МК України.

Категорія загального об'єкта делікту має суто теоретичне значення і не впливає на юридичну кваліфікацію. На практиці при розробці адміністративно-деліктних норм, структуруванні Особливої частини КУпАП або кваліфікації конкретних фактичних посягань набагато важливіше чітко встановити родовий, видовий і безпосередній об'єкти. Загальний об'єкт завжди відомий, його не потрібно попередньо встановлювати, він не допоможе кваліфікувати діяння за певною адміністративно-деліктною нормою [169, с. 48].

Віднесення окремих адміністративних правопорушень до сфери регулювання МК України базується на принципі однакової родової приналежності їх об'єктів. У самій структурі родової приналежності об'єктів правопорушень можна виділити видові об'єкти, тобто конкретні правила поведінки, на які можуть бути спрямовані посягання. З огляду на те, що структурно статті 482 та 483 включені до Розділу XVIII МК України

«Порушення митних правил та відповідальність за них», родовим об'єктом аналізованих правопорушень є суспільні відносини у сфері митних правил, які повинні ґрунтуватися на принципах свободи економічної діяльності, добросовісної конкуренції, законності та добросовісності.

Видовим об'єктом незаконного переміщення товарів слід вважати суспільні відносини, змістом яких є: по-перше, вільна зовнішньоторговельна економічна діяльність суб'єктів даних відносин, а також економічна безпека держави.

Економічна безпека України – незалежність держави у формуванні й розвитку власної економічної системи. Матеріальною основою такої незалежності є власність народу на національне багатство (сукупність створених і нагромаджених в Україні працею всього суспільства матеріальних і духовних благ, інтелектуального потенціалу суспільства, природних ресурсів тощо) [38]. Суть економічної безпеки можна визначити як стан економіки та інститутів влади, за якої забезпечуються гарантований захист національних інтересів; соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів, іншими словами, економічна безпека – це не лише захищеність національних інтересів, а й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримання соціально-політичної стабільності суспільства [194]. Економічна безпека є, по суті, найважливішим гарантом забезпечення економічного суверенітету країни та економічного здоров'я нації.

У спеціальній літературі під «економічним здоров'ям нації» розуміється сформована й розвинена система економічних суспільних відносин, що дозволяють створювати матеріальні й духовні блага для покращення життєдіяльності людей, нейтралізації несприятливих факторів, що підривають економічне та соціальне здоров'я народу, духовний і моральний потенціал нації [39, с. 57]. Відзначимо, що основною загрозою економічному здоров'ю нації є

тінізація економіки, одним із елементів якої є діяльність, пов'язана з незаконним переміщенням товарів.

Останнім у класифікації об'єктів незаконного переміщення товарів є безпосередній об'єкт. Безпосередній об'єкт адміністративного правопорушення служить одним із основних критеріїв відмежування одного адміністративного правопорушення від іншого. Це конкретний вид суспільних відносин, на які посягає одне або кілька адміністративних правопорушень, передбачених статтями нормативно-правового акта.

Аналізуючи наукову літературу, ми прийшли до висновку, що в розумінні безпосереднього об'єкта незаконного переміщення товарів також не спостерігається єдності думок. На думку Сучкова Ю.І., безпосереднім об'єктом незаконного переміщення товарів слід вважати порядок переміщення вантажів (товарів або інших предметів) через митний кордон ..., встановлений для забезпечення нормальної зовнішньоекономічної діяльності держави, тобто такі суспільні відносини, які виникають між державними органами влади й управління з одного боку, та підприємствами, організаціями, а також фізичними особами – з іншого боку, в процесі переміщення вантажів через митний кордон при здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків із юридичними та фізичними особами іноземних держав [156, с. 31]. В основу цього визначення покладений порядок переміщення товарів, а не зовнішньоекономічна діяльність, оскільки сам порядок виступає забезпечувальним елементом, порушення якого посягає на зазначений вид діяльності. Якщо говорити про безпосередній об'єкт, то цікавим є підхід, висловлений Дорожковим С. [34, с. 6]. Автор пропонує розглядати безпосередній об'єкт із двох сторін. По-перше, як суспільні відносини (а також відповідні інтереси, блага й цінності), що забезпечують здійснення нормальної (легальної, правомірної) зовнішньоекономічної діяльності. По-друге, як суспільні відносини, що забезпечують інтереси товаровиробників, а також бюджетні інтереси країни в частині формування бюджету за допомогою митних платежів.

Багато науковців (Войцещук А.Д., Іващук І.О., Крисоватий А.І., Омельчук О.М., Пашко П.В. та інші) висловлюють думку, що безпосереднім об'єктом цього правопорушення є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Ми не заперечуємо, що незаконне переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон порушує зазначений порядок, але при цьому дотримуємося думки про необґрунтованість такого трактування, а саме – його безпосереднього об'єкта. Таке трактування носить формальний, нормативістський характер. У результаті адміністративного правопорушення, в нашому випадку – незаконного переміщення товарів і транспортних засобів – зазнає збитків не норма МК України, не встановлені нею правила, а реальні суспільні відносини, блага та цінності, що охороняються цим кодексом. Ці суспільні відносини, по суті, є управлінськими. Їх структуру утворюють окремі, відносно відокремлені, більш вузькі групи суспільних відносин, які відображають специфіку управління тією чи іншою складовою частиною митної справи. Якщо спроектувати на них митні правопорушення, то виявиться, що кожне з них спрямовано на одну із цих груп суспільних відносин – які і є їх безпосередніми об'єктами. Таким чином, основним безпосереднім об'єктом досліджуваних нами правопорушень виступають суспільні відносини у сфері встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Як складова частина митної справи вони пов'язані з реалізацією цілей і завдань митної політики держави.

Поряд із основним незаконне переміщення товарів посягає на додатковий безпосередній об'єкт, який поділяється на необхідний і факультативний. Встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів є необхідним додатковим об'єктом цього правопорушення. Необхідним додатковим об'єктом є об'єкт, який завжди паралельно порушується, однак, він лише пов'язаний із основним і в системі охоронюваних соціальних благ займає похідне місце.

Необхідним додатковим об'єктом може бути визнано лише таке суспільне відношення, яке під час скоєння правопорушення певного виду є неминучим, та у всіх без винятку випадках зазнає небезпеки заподіяння шкоди. Саме тому слід визнати правильним те положення, що додатковий об'єкт є обов'язковим елементом відповідних складів правопорушення. Ми згодні з Кругліковим Л.Л., що наявність додаткового об'єкта істотно підвищує ступінь суспільної небезпеки, і в силу цього він служить однією з важливих підстав для виділення кваліфікованих складів правопорушень [177, с. 117].

Відзначимо, що шкода від незаконного переміщення товарів полягає у порушенні економічних інтересів як вітчизняних, так і зарубіжних товаровиробників у результаті невпорядкованого, безконтрольного надходження на ринки більш дешевих товарів, оскільки за них не були сплачені митні платежі, що провокує розвиток недобросовісної конкуренції. Також шкода може заподіюватися і здоров'ю споживачів зазначених товарів, (додатковий об'єкт), оскільки внаслідок їх незаконного надходження на ринок вони можуть не відповідати загальноприйнятим вимогам із якості та безпеки. На сьогодні незаконне переміщення товарів внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів, одночасно як додаткового об'єкта цього правопорушення, порушує і нормальну діяльність митниці. Зауважимо, що на нашу думку, вчинення переміщення або дій, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів повинно бути виведено з під дії адміністративної відповідальності. Відповідальність за такі делікти повинна встановлюватись КК України.

Крім додаткового необхідного, незаконне переміщення товарів може посягати і на факультативний додатковий об'єкт, наявність та зміст якого визначається особливостями предмета і способів вчинення правопорушення. Тобто шкода йому (об'єкту) може і не заподіюватися. Наприклад, при незаконному переміщенні товарів, поєднаному з поданням органу доходів і

зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості, одночасно грубо порушується встановлений законодавством порядок ведення, обігу і використання офіційних та деяких приватних документів, який забезпечує нормальну діяльність підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також прав і законних інтересів громадян, порядок документального посвідчення фактів, які мають юридичне значення. Однак така шкода саме цьому об'єкту може бути і не заподіяна, якщо переміщення через митний кордон товарів здійснено, наприклад, поза митним контролем або з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів чи способів, що ускладнюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших тощо.

Виділення в рамках безпосереднього об'єкта незаконного переміщення товарів додаткового необхідного та можливих додаткових факультативних об'єктів допомагає більш предметно усвідомити характер і ступінь суспільної шкідливості цього діяння та вирішити питання про сукупність правопорушень.

Під час проведеного нами наукового пошуку ми зустрічали думку, що об'єктом незаконного переміщення товарів є товари та інші предмети, незаконно переміщувані через митний кордон держави. Наприклад, такої позиції дотримується Галанжин Є.Ф. [22, с. 13], а також Колпаков В.К., який відстоює тезу, що адміністративне законодавство у деяких випадках може визначати безпосереднім об'єктом предмет посягання [56, с. 267]. Схожої точки зору дотримується і Ільченко К.Р., яка в своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому порядку та підставам переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу, відзначає, що об'єктом цих порушень митних правил, нарівні з суспільними відносинами є також продукти морського та річкового промислу (риба, ракоподібні, креветки тощо), які переміщуються через митний кордон [45, с. 117]. Ми категорично не згодні з такою позицією, оскільки концепція «об'єкт злочину» = «предмет матеріального світу», на нашу думку, є помилковим. Якщо виходити із

загальновизнаного в теорії права положення, що об'єктом правопорушення є те благо, якому заподіюється шкода, то неможливо уявити порушника, який би навмисно прагнув заподіяти шкоду (пошкодити, зруйнувати, знищити тощо) предметам, які переміщуються ним через митний кордон. Як показує практика, всі свої дії порушники скеровують на збереження предметів, які незаконно переміщуються через митний кордон, цілими й неушкодженими. Таким чином, критикована нами позиція є повністю необґрунтованою.

Предмет адміністративного правопорушення слід відрізнити від об'єкта, оскільки предмет є ознакою об'єкта і належить до речей матеріального світу, шляхом впливу на предмет і скоюється правопорушення. Слід наголосити, що у правовій науці не вщухає дискусія стосовно місця предмета посягання в структурі правопорушення. Наприклад, Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. вважають, що якщо об'єкт завжди виступає як суспільні відносини, завжди є обов'язковим (необхідним) елементом кожного складу правопорушення, то предмет – це речі (фізичні утворення) матеріального світу, щодо яких, чи у зв'язку з якими воно вчиняється; це факультативний елемент складу, який виявляється не в усіх правопорушеннях [68, с. 103]. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. під предметом правопорушення розуміють будь-які речі матеріального світу, з певним властивостями з якими законодавство пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу правопорушення [69, с. 93]. Необхідність подібного виділення предмета посягання обґрунтував Шкарупа В.К., який вважав, що будь-який проступок посягає на якийсь об'єкт, на суспільні відносини. Але в багатьох випадках шкода об'єкту заподіюється шляхом впливу на ті чи інші предмети матеріального світу [192, с. 6]. Важливо відзначити, що на відміну від об'єкта, якому фактом вчинення правопорушення заподіюється шкода або він перебуває під загрозою її заподіяння, предмету, як правило, шкода не заподіюється [88, с. 57]. У цілому, ми підтримуємо позицію згідно з якою предметом адміністративного правопорушення є річ матеріального світу, щодо якої здійснено адміністративне правопорушення. Суб'єкт посягає на об'єкта адміністративно-правової охорони шляхом

неправомірного впливу на предмет адміністративного правопорушення, який має натуральну (фізичну) форму. Таким чином, на відміну від об'єкта правопорушення – абстрактної категорії, недоступної для безпосереднього сприйняття, предмет незаконного переміщення товарів завжди має фізичну форму, що робить його доступним для людського сприйняття.

Визначення предмета незаконного переміщення товарів дає змогу відмежувати незаконне переміщення товарів – адміністративно каране діяння від кримінальної контрабанди, і кваліфікувати правопорушення згідно зі статтями 482 або 483 МК України.

Формуючи ознаки складу порушення митних правил, пов'язаних з незаконним переміщенням, у статті 482 МК України зазначено про «товари і транспортні засоби комерційного призначення», а в статті 483 МК України – лише про «товари», які незаконно переміщуються через митний кордон України. Згідно зі словником Ожегова С.І., слово «товар» означає продукт праці, виготовлений для обміну, продажу [98, с. 409].

Однак МК України це поняття тлумачить більш широко. Згідно з пунктом 57 частини 1 статті 4 МК України товарами є будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередач [85]. Відповідно до статті 1 Закону України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність» до товарів відноситься будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі) [114]. Як ми бачимо, основна відмінність у наведених визначеннях зводиться до того, що у другому випадку до товарів належать послуги і права. Вважаємо, що зазначений вид товарів не може враховуватися як предмет незаконного переміщення товарів через специфіку – нематеріальність, а тому питання про віднесення даних товарів до переміщуваних через митний кордон предметів втрачає сенс. Винятком у цьому випадку є електроенергія, що переміщується лініями електропередач, яка не є

упредметненим об'єктом, і для зручності митного регулювання віднесена законодавцем до товарів. У такому випадку простежується непослідовність законодавця, оскільки в статті 4 МК України до товарів віднесена лише електроенергія, при цьому в підзаконних нормативно-правових актах до товарів відносяться і природний газ, нафта, нафтопродукти, етилен та аміак, що переміщуються трубопровідним транспортом.

Таким чином, для кваліфікації правопорушень за статтями 482 або 483 МК України необхідно виходити із визначення, закріпленого в МК України. При цьому товари можуть стати предметом незаконного переміщення товарів, якщо їх контрабандне переміщення через митний кордон не утворює предмета кримінально караних діянь. Наприклад, незаконне переміщення через митний кордон фармацевтичних товарів, які складаються з морфіну, фентанілу, бупренорфіну, кетаміну, буде кваліфікуватись за статтею 305 КК України «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів», а не за статтями 482 або 483 МК України та спричинити настання кримінальної, а не адміністративної відповідальності.

Також варто акцентувати увагу на суперечностях, що існують у чинному законодавстві. Згідно з визначенням пункту 57 частини 1 статті 4 МК України до товарів відносяться культурні цінності, які відповідно Закону України від 20 червня 1995 року № 249/95-ВР «Про музеї та музейну справу» є об'єктами матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню, охороні, та відповідно є предметом порушення митних правил, передбачених статтями 482 або 483 МК України.

У той же час культурні цінності є одним з безпосередніх предметів кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201 КК України «Контрабанда», які зазначені у диспозиції частини 1 вказаної статті.

Тобто незаконні тотожні дії з культурними цінностями одночасно є кримінально та адміністративно караними, без вказівки законодавця на будь-

яку розмежувальну ознаку, більше того, шляхом тлумачення законодавства неможливо віднайти такі ознаки.

Цілком очевидні наслідки такої колізії: за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей за статтею 201 КК України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди. У той же час за такі ж самі дії МК України передбачено штраф в розмірі 100 % вартості цих товарів та їх конфіскацію. Як бачимо, для застосування стягнення за МК України необхідно встановити вартість культурної цінності, що в переважній більшості випадків є складною суб'єктивною оціночною діяльністю. Не викликає сумнівів, що контрабанді культурних цінностей як об'єктів матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні, відповідно до законодавства України притаманна суспільна небезпека, яка дає змогу розглядати таке діяння як злочинне посягання на відносини моральності [30, с. 3]. Враховуючи викладене, ми вважаємо за необхідне винести «культурні цінності» як предмет статей 482 та 483 МК України за межі адміністративної відповідальності. Зважаючи на спорідненість статті 484 МК України, яка встановлює відповідальність за зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, зі статтями 482 та 483 МК України аналогічні зміни вважаємо за необхідне внести і до неї. Більш детально свою позицію ми аргументуємо в пункті 3.2 цього дисертаційного дослідження, присвяченого вдосконаленню вітчизняного законодавства, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів.

Слід зауважити, що термін «товари» в трактуванні митного законодавства також включає в себе і транспортні засоби особистого користування, якими є наземні транспортні засоби товарних позицій 8702, 8703, 8704 (загальною

масою до 3,5 тонни), 8711 згідно з УКТ ЗЕД та причепи до них товарної позиції 8716 згідно з УКТ ЗЕД, плавучі засоби та повітряні судна, що зареєстровані на території відповідної країни, перебувають у власності або тимчасовому користуванні відповідного громадянина та ввозяться або вивозяться цим громадянином у кількості не більше однієї одиниці на кожен товарну позицію виключно для особистого користування, а не для промислового або комерційного транспортування товарів чи пасажирів за плату або безоплатно (пункт 60 частини 1 статті 4 МК України).

На відміну від транспортних засобів особистого користування транспортними засобами комерційного призначення є будь-яке судно (у тому числі самохідні та несамохідні ліхтери та баржі, а також судна на підводних крилах), судно на повітряній подушці, повітряне судно, автотранспортний засіб (моторні транспортні засоби, причепи, напівпричепи) чи рухомий склад залізниці, що використовуються в міжнародних перевезеннях для платного транспортування осіб або для платного чи безоплатного промислового чи комерційного транспортування товарів разом з їхніми звичайними запасними частинами, приладдям та устаткуванням, а також мастилами та паливом, що містяться в їхніх звичайних баках упродовж їхнього транспортування разом із транспортними засобами комерційного призначення (пункт 59 частини 1 статті 4 МК України).

Таким чином, ми можемо відзначити, що предметами розглянутих нами правопорушень можуть бути визнані лише такі товари, які є об'єктами митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а отже, їх можна класифікувати згідно з позиціями Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, розробленої на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу.

Серед усього різноманіття транспортних засобів найбільш поширеними предметами незаконного переміщення є легкові автомобілі, які відносяться до автомобільних транспортних засобів. Автомобільний транспортний засіб – це

специфічний товар, властивості та характеристики якого дають змогу зловмисникам швидко переміщати його на великі відстані, з легкістю переховувати без псування протягом тривалого часу і за необхідності розбирати на запчастини, які також користуються великим попитом, та інколи приносять більші прибутки, ніж реалізований комплектний автомобіль [181, с. 234]. У середньому в рік в Україну незаконним шляхом потрапляє близько 10 тисяч легкових автомобілів (так звані «двійники», «братики-сестрички», «донори»). У окремі періоди у зв'язку із змінами законодавства ця цифра зростає, наприклад в 2013 році таких автомобілів було ввезено 65 тисяч (завдяки введенню спеціального мита на автомобілі та утилізаційного збору). Також на збільшення незаконного переміщення легкових автомобілів впливає нестабільна ситуація на території України, обумовлена проведенням на її території ООС.

На сьогодні в зоні проведення ООС, за даними Міністерства оборони України та Військової служби правопорядку, перебувають понад 4000 автомобілів, переданих волонтерами. В основному, це джипи, пікапи і мікроавтобуси 90-х років, придбані в різних європейських країнах, за середньою вартістю 30 000 – 45 000 грн; медичні автомобілі вартістю 60 000 – 140 000 грн; військові вантажівки ціною в 200 000 грн, які списані арміями блоку НАТО, проте позитивно зарекомендували себе в зоні проведення ООС. Також на територію України волонтерськими організаціями та приватними особами ввозяться й нові автомобілі. В цілому вартість ввезеного на територію країни автотранспорту за останні п'ять років становить уже більше 1 мільярда гривень. І це лише ринкова вартість транспорту, який був переданий волонтерами до армії. При цьому більше половини такого транспорту ввезено на територію України з порушенням правил розмитнення та за неповною документацією. Це одна сторона проблеми, з якою вже сьогодні зіткнулися правоохоронці. Іншою стороною є те, що під приводом ввезення автомобілів для потреб української армії, до України надходять тисячі автомобільних транспортних засобів для приватного продажу, який до забезпечення армії волонтерами не має ніякого відношення. Наявна ситуація вимагає системних

підходів до усунення тих причин і умов, які породжують дану проблему, при цьому ситуація ускладнюється необхідністю врахування інтересів військових, які в зоні ООС використовують наданий волонтерами транспорт.

Під час проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що об'єкт є іманентною ознакою незаконного переміщення товарів, що розкриває зміст суспільних відносин, на які посягає це правопорушення, а також сприяє визначенню характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння. Виходячи з прийнятої у правовій науці класифікації об'єктів правопорушення, нами було встановлено, що:

загальним об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини, які врегульовані нормами права та перебувають під охороною норм МК України;

родовим об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері митних правил;

видовим об'єктом незаконного переміщення товарів слід вважати суспільні відносини, змістом яких є вільна зовнішньоторговельна економічна діяльність суб'єктів даних відносин, а також економічна безпека держави;

основним безпосереднім об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Необхідним додатковим об'єктом є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Наявність факультативного додаткового об'єкта, його зміст визначається особливостями предмета і способів здійснення незаконного переміщення товарів через митний кордон України.

Предмет незаконного переміщення товарів є складовою частиною, ознакою об'єкта. Оскільки сам законодавець у диспозиції статті робить вказівку на предмет незаконного переміщення товарів, то такий предмет виступає як обов'язкова ознака цього елемента складу правопорушення. Формуючи ознаки складу незаконного переміщення товарів, як порушення митних правил, МК

України у статті 482 до предмета правопорушення відносить товари і транспортні засоби комерційного призначення, а у статті 483 – лише товари.

2.2. Характерні властивості ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення є системою передбачених нормами адміністративного права ознак, що характеризують його як акт зовнішньої поведінки порушника. Об'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією та полягає в порушенні порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Будь-який адміністративний проступок – акт зовнішньої поведінки людини. Лише остільки, оскільки я проявляю себе, – писав К. Маркс, – оскільки я вступаю у сферу дійсності, – я вступаю у сферу, підвладну законодавцю. Окрім своїх дій я зовсім не існую для закону, абсолютно не є його об'єктом. Мої дії – це єдина область, де я стикаюся з законом, тому що дія – це єдине, для чого я вимагаю права існування, права дійсності, і в силу чого я, таким чином, підпадаю під владу чинного права [78, с. 14-15]. У зв'язку з цим обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення є діяння людини, яке може виражатися у дії або бездіяльності.

Під дією слід розуміти активну поведінку особи. Складне діяння може складатися з декількох альтернативних дій, вчинення будь-якої з них досить для визнання поведінки особи правопорушенням. На відміну від дії, бездіяльність виражається у пасивній поведінці особи, у невиконанні покладених на неї обов'язків.

Об'єктивна сторона правопорушень, описаних у статтях 482 та 483 МК України, включає в себе дії, які виражаються в переміщенні товарів або діях, спрямованих на переміщення товарів, та способи – альтернативно у скоєнні

даних дій: поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Місцем скоєння незаконного переміщення товарів є митний кордон України. Митний кордон як місце вчинення є обов'язковою ознакою адміністративних правопорушень закріплених у статтях 482 та 483 МК України.

Відповідно до статті 10 МК України під митним кордоном України розуміються межі митної території України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України. Частина 1 статті 9 МК України встановлює, що митну територію України складає територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також території вільних митних зон, штучні острови, установки і споруди, створені у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України [85].

На відміну від терміну «митний кордон» МК України не містить трактування поняття «переміщенням через митний кордон товарів, транспортних засобів», що є, на нашу думку, недоліком цього законодавчого акту, який заважає правильній кваліфікації незаконного переміщення товарів. Вважаємо, що на сьогодні, під переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України доцільно розуміти сукупність дій пов'язаних з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямі, у будь-який спосіб та засіб. Більш детально на цій проблемі та аргументації своєї позиції ми запинимось у пункті 3.2 цього дисертаційного дослідження.

Зазначимо, що об'єктивною стороною незаконного переміщення товарів є не тільки переміщення товарів через митний кордон України, але й дії, спрямовані на таке переміщення. Таке формулювання диспозиції статей 482 та 483 МК України завершило дискусії, які велися серед теоретиків і практиків

щодо визначення стадій діяльності при здійсненні незаконного переміщення товарів.

Одна група вчених при тлумаченні юридичної дефініції «переміщення», а отже, і при визначенні моменту закінчення незаконного переміщення товарів, виходила з положень МК України 1991 року та Типової технологічної схеми пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна 2001 року. Інша група дотримувалася думки, що митне законодавство з цього питання не застосовується (оскільки незаконне переміщення товарів до 2012 року було кримінально-карним діянням) і для визнання товарної контрабанди закінченим злочином завжди вимагалася наявність фактичного перетину митного кордону. Тобто момент закінчення правопорушення пов'язували не з процесом переміщення, а з результатом цієї дії: якщо предмети вивозяться з території України – із закінченням цього процесу у виді фактичного їх перебування по той бік митного кордону за межами митної території України; якщо предмети ввозяться на територію України – також із закінченням цього процесу у виді їх фактичного перебування по цей бік митного кордону, тобто на митній території України [178, с. 411].

Аналіз судової та слідчої практики у справах про товарну контрабанду, яка існувала до прийняття МК України 2012 року, також не міг дати однозначної відповіді на це запитання.

Для того, щоб вирішити суперечку в юридичній літературі і на практиці, законодавець при складанні чинного МК України у диспозиціях його статей 482 та 483 уточнив, що незаконним є не тільки переміщення товарів, а й дії, спрямовані на таке переміщення. Дія виступає як активна поведінка (вчинок) особи.

Наприклад, 17 серпня 2015 року прикордонники Західного регіонального управління разом із співробітниками Стрийського управління Головного управління ДФС у Львівській області виявили у м. Стрий склад з 57 тисячами пачок сигарет білоруського виробництва, які підготовлені для нелегального

вивезення за кордон [19]. Зазначена партія сигарет розфасована і упакована в палети з соснових дощок. Щодо скоєного правопорушення правоохоронцями складено протокол за ознаками частини 1 статті 483 МК України. Намагаючись підготувати сигарети до вивезення за кордон, правопорушники вчинили дію, спрямовану на незаконне переміщення товару, що і послужило підставою складання адміністративного протоколу за зазначеною статтею.

Загальні положення щодо умов та порядку переміщення і пропуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України містяться в главі 27 МК України, більш детально вони розкриваються в главі 28 МК України. Підкреслимо, що цей порядок досить великий і містить в собі значну кількість обов'язків особи, яка здійснює переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Зокрема, до таких обов'язків належать необхідність повідомлення органів доходів і зборів про намір ввезти товари на митну територію України (стаття 194 МК України), а також надання органам доходів і зборів у пунктах пропуску через державний кордон України широкого переліку документів та відомостей (стаття 198 МК України) тощо.

Очевидно, що порушенням вказаних обов'язків не може бути незаконне переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон, тому законодавець у диспозиції частини 1 статті 482 МК України справедливо зазначає, що переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон є підставою для настання адміністративної відповідальності лише в разі переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення поза митним контролем, тобто поза місцем розташування органу доходів і зборів або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів.

Згідно з частиною 1 статті 483 МК України підставою для настання адміністративної відповідальності буде переміщення товарів через митний

кордон України здійснене з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

МК України розмежовує обов'язкові (конструктивні) ознаки незаконного переміщення товарів, а також ознаки кваліфікованих видів цих правопорушень.

До обов'язкових ознак незаконного переміщення товарів з огляду на диспозиції статей 482 та 483 МК України належать такі способи переміщення товарів через митний кордон:

- 1) поза митним контролем;
- 2) з приховуванням від митного контролю.

Вперше поняття «митний контроль» на законодавчому рівні закріплено в МК України від 11.07.2002 № 92-IV. Згідно з пунктом 15 статті 1 цього Кодексу, під митним контролем пропонувалось розуміти сукупність заходів, що здійснюються митними органами у межах компетенції з метою забезпечення дотримання норм МК України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України (згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), укладених в установленому законом порядку, контроль за виконанням яких покладений на митні органи [84]. Зауважимо, що поняття «митний контроль» у МК України від 12.12.1991 № 1970-XII було відсутнє, незважаючи на те, що митному контролю був присвячений другий розділ кодексу.

На сьогодні поняття «митний контроль» міститься в пункті 24 статті 4 чинного МК України. Так, митним контролем є сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [85].

У літературі з митного права прийнято розрізняти митний контроль у широкому і вузькому сенсах. Митний контроль у широкому сенсі трактується як специфічний процес, що здійснюється митними органами у спеціальних місцях і в певний час. Відповідно до статті 195 МК України, переміщення товарів через митний кордон України здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України. Сам же митний контроль здійснюється посадовими особами органів доходів і зборів у спеціально створених пунктах пропуску через державний кордон України, на територіях морських і річкових портів, аеропортів, на залізничних станціях та на територіях підприємств, вільних митних зон, митних складів, складів тимчасового зберігання, а також в інших місцях зонах митного контролю. Зони митного контролю є засобом здійснення митного контролю, забезпечуючи необхідні умови для здійснення контрольних заходів. Зауважимо, що митний огляд (огляд та переогляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян) здійснюються виключно у зонах митного контролю.

Усі діючі пункти пропуску містяться у Переліку пунктів пропуску через державний кордон, в яких здійснюється переміщення товарів через митний кордон України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 року № 435 [104].

Згідно з Положенням про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2010 року № 751, пунктом пропуску через державний кордон є спеціально виділена територія на залізничних і автомобільних станціях, у

морських і річкових портах, в аеропортах (на аеродромах) з комплексом будівель, споруд і технічних засобів, а також спеціально виділена акваторія у морських і річкових портах, де здійснюються прикордонний, митний та інші види контролю і пропуск через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна [108].

Таким чином, переміщення або дії, які полягають у переміщенні товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза визначеними законодавством місцями, або в даних місцях, але в час, коли пункти пропуску не працюють, і становить об'єктивну сторону правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 482 МК України.

Зауважимо, що законодавець в цій нормі поєднав «зони митного контролю» та «пункти пропуску» в єдиному словосполученні «місця розташування органу доходів і зборів». Ми вважаємо, що така позиція є некоректною та потребує законодавчого виправлення. В запропонованій нами статті «Адміністративна контрабанда», яка повинна об'єднати статті 482 та 483 МК України та скорегувати їх з врахуванням всіх висловлених в цій роботі пропозицій, необхідно застосовувати словосполучення «пункти пропуску». В пункті 3.2 нашого дисертаційного дослідження ми більш детально запинимось на цій проблемі.

У цілому ж переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем означає їх переміщення:

- 1) поза місцем пункту пропуску;
- 2) у межах пункту пропуску, але поза зоною митного контролю;
- 3) поза робочим часом здійснення митного контролю (тобто до відкриття чи після закриття пункту пропуску);
- 4) з незаконним звільненням від митного контролю, внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів.

І якщо перші три не визивають зауважень, то четвертий спосіб з боку законодавця є не доопрацьованим. Завдяки корупційній складовій в діях посадових осіб органу доходів і зборів, а також органів та підрозділів, які забезпечують недоторканість державного кордону та охорону суверенних прав України, нашій державі завдаються багатомільярдні збитки.

Наприклад, в жовтні 2018 року на Волинській митниці ДФС викрито схему незаконного переміщення товарів, відповідно до якої в Україну через митний пост «Ягодин» одним із суб'єктів господарювання України завозились мобільні телефони iPhone та Xiaomi. Задекларована митна вартість телефонів складала 83 тисячі доларів США, при фактичній вартості – 3 мільйони доларів США. Встановлено, що тільки у серпні 2018 року за такою схемою в Україну завезено 121 комерційних вантажів техніки на суму більше ніж 360 мільйонів доларів США. Вказана незаконна схема діяла під прикриттям працівників правоохоронних та контролюючих органів [18].

Не викликає сумніву, що незаконне переміщення товарів, вчинене внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами, пов'язане з більшою небезпекою для суспільства ніж скоєне без участі останніх. На нашу думку, такі вчинки по своїй суспільній небезпеці необхідно вважати злочинами, а не адміністративними правопорушеннями, відповідальність за які повинна передбачатись КК України, після внесення в нього відповідних змін. У зв'язку з викладеним, ми пропонуємо незаконне переміщення товарів, вчинене внаслідок зловживання службовим становищем посадовою особою, винести за межі адміністративної відповідальності.

Продовжуючи наше дослідження, зауважимо, що при переміщенні або діях, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем правопорушниками використовуються географічні особливості прикордонних районів, у яких ускладненні заходи митного контролю.

Незаконне переміщення товарів може здійснюватись за допомогою вантажного автотранспорту підвищеної прохідності (рис. 2.1), спеціально

обладнаних пристроїв, плавзасобів та навіть легкої авіації (літаки, планери, дельтаплани), а також квадрокоптерів (рис. 2.2, 2.3).

Рис. 2.1. Транспортні засоби підвищеної прохідності, що використовувались для незаконного переміщення товарів через необлаштовані ділянки кордону

Рис. 2.2. Повітряний транспорт, що використовувався для незаконного переміщення товарів поза митним контролем

Рис. 2.3. Незаконне переміщення товарів поза митним контролем через кордон, що пролягає через водойми

У деяких випадках правопорушниками із застосуванням спеціальної техніки прокладаються підземні або підводні трубопроводи та навіть тунелі (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Незаконне переміщення через кордон пального підземним трубопроводом

Також місцеві мешканці прикордонних територій у вказаній протиправній діяльності використовують відому їм інформацію про ділянки кордону, які найменш контролюються внаслідок їх віддаленості, важкої прохідності тощо. Застосовують ці відомості для незаконного переміщення товарів в тому числі і гужовим транспортом (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Використання правопорушниками для незаконного переміщення товарів поза митним контролем гужового транспорту

Однак при переміщенні або діях, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем не має значення, вдається правопорушник до будь-яких способів приховування товарів, чи ні. Незаконність у даному випадку обумовлена самим фактом уникнення митного контролю.

Наприклад, 17 серпня 2018 року у Чернівецькій області біля державного кордону поблизу селища Нижні Петрівці прикордонники затримали кінний караван, яким мешканці населеного пункту Їжівці намагалися незаконно переправити півсотні ящиків сигарет (20 тисяч пачок сигарет) до Румунії. Відносно затриманих осіб складено адміністративні протоколи за частиною 2 статті 204-1 КУпАП. В подальшому дії правопорушників перекваліфіковані за частиною 1 статті 482 МК України [112].

У 4 кварталі 2018 року в Харківській області біля державного кордону співробітниками відділу прикордонної служби «Тополі» Харківського загону між українським населеним пунктом Тополі та російським населеним пунктом Пригородні Тополі виявлено осіб, які на вантажному транспорті незаконно переміщували продукти харчування на територію Російської Федерації. Біля автомобіля та у вантажівці прикордонники виявили декілька тонн твердого сиру. За фактом правопорушення складено адміністративний протокол за частиною 1 статті 482 МК України [91].

Продовжуючи наше дослідження, варто відзначити, що у вітчизняній науці під приховуванням від митного контролю мають на увазі використання будь-яких можливостей приховування товарів, що ускладнюють їх виявлення посадовими особами митних органів (наприклад, камуфлювання товарів, надання одним товарам вигляду інших, використання спеціально пристосованих схованок, приховування товарів від візуального виявлення, зміна фізико-хімічних властивостей товарів, що ускладнює їх виявлення за допомогою технічних засобів контролю тощо). У свою чергу, законодавець чітко визначив, що переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів

через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, означає їх переміщення:

- 1) з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів;
- 2) шляхом надання одним товарам вигляду інших;
- 3) з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

1. Незаконне переміщення товарів через митний кордон з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що ускладнюють виявлення таких товарів.

До спеціально виготовлених сховищ (тайників) відносяться:

а) спеціально обладнані, виготовлені для незаконного переміщення товарів сховища (тайники). Наприклад, не передбачені заводською конструкцією зміни, внесені до транспортних засобів, для створення спеціальних ніш та порожнин; контейнери, які окремо можуть кріпитися до транспортних засобів; створення схованок у дошках шляхом випилювання в них ніш тощо;

б) пристосовані. Природні ніші та порожнини транспортних засобів або багажу, які використовуються для незаконного переміщення товарів. Наприклад, використання подвійного дна в багажі; порожніх автомобільних шин тощо.

Під засобами або способами, що ускладнюють виявлення, розуміється фізичне приховування переміщуваних товарів, при якому особа, яка здійснює митний огляд, не може виявити приховані від митного контролю товари

шляхом звичайного візуального огляду, або поміщення таких предметів у місця, не призначені для транспортування товарів (рис. 2.6 – 2.8).

Рис. 2.6. Виявлення працівниками правоохоронних та контролюючих органів фактів незаконного переміщення бурштину через митний кордон з приховуванням від митного контролю

Рис. 2.7. Виявлення працівниками правоохоронних та контролюючих органів фактів незаконного переміщення мобільних телефонів через митний кордон з приховуванням від митного контролю

Рис. 2.8. Виявлення працівниками правоохоронних та контролюючих органів фактів незаконного переміщення тютюнових виробів через митний кордон з приховуванням від митного контролю

Наприклад, 8 квітня 2018 року в пункті пропуску для автомобільного сполучення «Краковець» (Львівська область), при виїзді до Республіки Польщі під час проходження прикордонного контролю працівники компетентних органів помітили знервовану поведінку водія автомобіля «Mercedes-Benz». Під час візуального огляду автомобіля виникли підозри про можливе переміщення прихованих від митного контролю товарів. Було прийнято рішення про поглиблений огляд транспортного засобу в спеціально обладнаному боксі. За результатами огляду за задніми сидіннями салону автомобіля у спеціально виготовленій порожнині, закритій декоративною обшивкою, виявлено 24 кг бурштину, що призначався для незаконного вивезення з території України. Таким чином правопорушник вчинив дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів. За цим фактом складено протокол про порушення митних правил за частиною 1 статті 483 МК України [90].

5 червня 2016 року в пункті пропуску «Вилок» (Закарпатська область), прикордонники Мукачівського загону та співробітники митниці у ході проведення поглибленого огляду автомобіля «Mercedes» у багажнику та салоні вказаного транспортного засобу виявили дерев'яні вироби з клеєної дошки в кількості 33 штуки, усередині яких були заховані 500 пачок сигарет марки «Lifa menthol», 990 пачок сигарет марки «Lifa Strawberry» і 1460 пачок сигарет марки «Compliment Super Slims» без марок акцизного податку, які правопорушники намагалися приховано вивезти за межі України. За фактом вчиненого правопорушення складено адміністративний протокол за частиною 1 статті 483 МК України [113].

Типовим на практиці є випадки, коли порушники намагаються перевезти товари, приховуючи їх у себе в одязі, під одягом або прикріплюючи до тіла.

Наприклад, в січні 2018 року на митному пості «Сеньківка» (Чернігівська область) прикордонники спільно з митниками припинили спробу виезення з України незадекларованих виробів з дорогоцінних металів, прихованих

правопорушниками у особистих речах та власному автомобілі. За фактом вчиненого правопорушення складено адміністративний протокол за частиною 1 статті 483 МК України [37].

Відзначимо, що у статті 70 Кримінального кодексу УРСР (у редакції 1960 року) [66] ознака «приховування предметів у спеціальних сховищах» відповідала ознаці «приховування від митного контролю». Починаючи з 80-х років ХХ століття, такий підхід неодноразово піддавався критиці в науковій літературі. Наприклад, колектив авторів «Курсу радянського кримінального права» (1981 рік) відстоював думку, що приховування предметів у спеціальних сховищах було лише одним із способів приховування предметів від митного контролю, в силу чого не мало принципового значення, де і як захований предмет, а подібна редакція норми лише створює складнощі для кваліфікації [72, с. 396-397]. Вважаємо, що сучасна норма МК України містить найбільш загальні ознаки «приховування від митного контролю».

2. Незаконне переміщення товарів через митний кордон шляхом надання одним товарам вигляду інших.

Надання одним товарам вигляду інших передбачає таку зміну зовнішніх характеристик товару, форми та стану, упаковки, ярликів, етикеток тощо, яка дає змогу віднести їх до товарів іншого виду.

Наприклад, надання коштовностям вигляду біжутерії, блокам тютюнових виробів – виду торф'яних брикетів, антикварним монетам – виду звичайних монет за допомогою воску, глини і фарби тощо.

Як фактичний приклад наведемо такий: 6 листопада 2018 року в пункті пропуску для автомобільного сполучення «Краковець» (Львівська область), при виїзді до Республіки Польщі під час проходження прикордонного контролю співробітники Державної прикордонної служби України разом з представниками митниці у вантажівці «MAN» виявили 16 600 пачок тютюнових виробів, замаскованих під паливні торф'яні брикети. За фактом вчиненого правопорушення складено адміністративний протокол за частиною 1 статті 483 МК України [32].

3. Незаконне переміщення товарів через митний кордон з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів, підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості. Під документами, в аспекті частини 1 статті 483 МК України необхідно розуміти будь-які офіційно оформлені папери, що засвідчують право на переміщення товарів через митний кордон. Однак коло подібних документів вченими визначається по-різному. Одні вчені говорять про документи, без яких неможливо одержати дозвіл на пропуск предметів через митний кордон, зокрема, це можуть бути митна декларація, контракт, коносамент, ліцензія, квота, товарно-супровідні документи, дозвіл відповідних державних органів тощо [82, с. 435]. Інші вказують на документи, що пред'являються для митного контролю, але не пояснюють, які саме документи до них відносяться, резонно зазначаючи, що у зв'язку з триваючим реформуванням законодавства і наближенням його до норм ЄС, перелік таких документів може змінюватися.

Для відповіді на запитання про те, чим же насправді є документи, про які говорить законодавець у диспозиції норми статті 483 МК України, слід виділити їх загальні ознаки, які мають юридичне значення: по-перше, ці документи повинні надавати право на переміщення предметів через митний кордон України. Використання документів, які не надають такого права або застосовуються у процесі митного оформлення і контролю товарів, що переміщуються через митний кордон для інших цілей, ознак адміністративного правопорушення, відповідальність за яке встановлена статтею 483 МК України, не утворює; по-друге, форми цих документів, їх перелік та порядок використання у процесі митного оформлення і контролю товарів, що переміщуються через митний кордон, мають бути встановлені відповідно до митного законодавства. Наприклад, згідно з пунктом 2 Положення про митні декларації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 року № 450 товари декларуються шляхом подання митному органу:

митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа;

митної декларації М-16;

письмової заяви за формою згідно з додатком 1;

митної декларації для письмового декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних з провадженням підприємницької діяльності;

іншого документа, що відповідно до законодавства може використовуватись замість митної декларації [109].

Слід враховувати той факт, що митна декларація не належить до документів на момент її заповнення посадовою особою органу доходів і зборів. Лише після завірення вона стає юридичною підставою для переміщення товарів через митний кордон. З огляду на це, моментом закінчення незаконного переміщення товарів при їх вивезенні буде не момент подачі митної декларації (це лише початок виконання об'єктивної сторони даного правопорушення з вивезення предметів), а момент прийняття митної декларації посадовою особою органу доходів і зборів. Підкреслимо, що обманне використання для переміщення товарів документів, які не передбачаються Положенням про митні декларації та іншими правовими актами, незаконним переміщенням товарів через митний кордон не є; по-третє, ці обманно використовувані документи повинні пред'являтися органам доходів і зборів з метою переміщення товарів через митний кордон. Якщо вони пред'являються не органам доходів і зборів, а іншим органам чи органам доходів та зборів, але в цілях, не пов'язаних із переміщенням товарів через митний кордон, то ознаки адміністративного проступку, передбаченого статтею 483 МК України, відсутні.

Не зазначення в документі всіх необхідних відомостей, необхідних для митного контролю, не є незаконним переміщенням товарів через митний кордон, а охоплюється складом порушення митних правил, передбаченого статтею 472 МК України «Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення». При застосуванні цієї статті слід мати на увазі, що

склад правопорушення буде лише у випадках, коли не виявлено факту приховування від митного контролю. Товари, транспортні засоби в разі пред'явлення їх митному контролю в повному обсязі до початку митного огляду, навіть якщо вони не записані власником до митної декларації, не можуть вважатись переміщуваними з порушеннями митних правил. Такі товари, транспортні засоби є неоформленими належним чином і можуть не підлягати пропуску, але вважатись предметами порушення митних правил не повинні [82, с. 427].

Підробленими документами є як повністю фальшиві, так і справжні документи, до яких внесені зміни, що спотворюють їх зміст. Зміни можуть вноситися шляхом:

виправлення, підчищення, дописки, вклейки, заміни і т.п. як окремого тексту, який міститься в документах, так і цілих аркушів або їх частин;

підробки, підміни підписів посадових осіб;

підробки, підміни печаток та інших графічних елементів документа.

Усе частіше для здійснення незаконного переміщення товарів використовуються документи, виготовлені на комп'ютерному обладнанні із застосуванням таких способів:

роздруківка повністю підроблених документів з імітацією всіх необхідних атрибутів для подальшого надання за місцем призначення;

додрукування тексту в оригіналі документа, сканування і нова цілісна роздруківка підробленого документа;

сканування декількох оригіналів документів та накладення їх реквізитів у новому підробленому документі [93, с. 187-192].

Типовим у цьому відношенні є приклад використання підробок для реалізації на практиці «схем» заниженої вартості.

Наприклад, 25 червня 2018 року працівниками Чернівецької митниці ДФС спільно з співробітниками ГУ Національної поліції у Чернівецькій області виявлено факт незаконного ввезення на митну територію України фруктів за підробленими супровідними документами.

Встановлено, що правопорушниками при здійсненні імпорتنих операцій подано для митного оформлення вантажу підроблені документи (контракт, інвойс тощо), у яких у декілька разів занижено фактичну вартість імпортованих товарів.

За вказаним фактом складено протокол про порушення митних правил за частиною 1 статті 483 МК України та вилучено понад 20 тонн фруктів [173].

Під незаконно одержаними розуміються документи, які особа отримала за відсутності законних підстав або з порушенням встановленого порядку, тобто документів, виданих на основі представлених за відомо неправдивих даних, або на основі підроблених документів [82, с. 435]. До незаконно одержаних документів також належать документи, отримані в результаті неправомірних дій службової особи, яка видала такий документ, або отримані в результаті обману, насильства чи інших незаконних дій щодо службової особи. Наприклад, ліцензія, отримана з порушенням процедури її видачі. У тому випадку, якщо необхідний документ був отриманий шляхом пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди, то винна особа додатково підлягає притягненню до відповідальності за вчинення злочину, передбаченого частиною 1 статті 369 КК України.

Документами, що містять неправдиві дані, є такі, в яких відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості не відповідають дійсності. На нашу думку, документ, що містить неправдиві дані, є різновидом підроблених документів, а саме – справжнім документом, до якого внесено неправдиві відомості. Виходячи з цього, ми вважаємо за необхідне виключити з переліку частини 1 статті 483 МК України згадку про даний вид документів.

Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, характеризуються наявністю обману.

Обман, спрямований на досягнення результату у вигляді отримання дозволу від органу доходів та зборів на переміщення товарів, може відноситися до будь-якої з ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 483 МК України. Наприклад, обманне використання документів охоплюється різноманітними варіантами матеріальної чи інтелектуальної підробки у зв'язку з переміщенням товарів. При цьому для встановлення даної ознаки не має значення, яким чином документи, що використовувалися як підстава для переміщення товарів, виявилися у винного. Важливо лише те, щоб він був обізнаний про неправомірність їх використання з метою переміщення товарів через митний кордон.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення характеризується двома групами ознак: обов'язковими і факультативними. До обов'язкових ознак належать саме протиправне діяння, його суспільно-шкідливі наслідки та логічно-причинний зв'язок між ними.

Вчинення будь-якого адміністративного правопорушення тягне за собою негативні для суспільства, держави, громадян наслідки. Однак далеко не всі з них є матеріалізованими, підлягають вимірюванню та оцінці. З огляду на це в конструкціях більшості норм, що описують склади адміністративних проступків, не містяться вказівки на такі наслідки. Подібні склади називаються формальними. У цих випадках правозастосувачеві не потрібно встановлювати фактичні наслідки вчиненого діяння, оскільки вони не впливають на правову оцінку скоєного, досить встановлення лише факту вчинення дії. Усі наявні на сьогодні в МК України склади адміністративних правопорушень, пов'язані з незаконним переміщенням товарів через митний кордон, за конструкцією об'єктивної сторони є формальними, тобто відповідальність за їх вчинення може наставати і при відсутності будь-яких матеріальних наслідків правопорушення.

Крім так званих формальних складів адміністративного права відомі й матеріальні склади, конструкція яких містить вказівки як на характер діяння, так і на його наслідки. Отже, в таких випадках об'єктивна сторона

адміністративного проступку, крім діяння, включає в себе і його наслідки, що вимагають встановлення, доведення та оцінки правозастосувачами. Крім того, об'єктивна сторона матеріальних складів адміністративних правопорушень, крім діяння та його наслідків, містить таку ознаку, як причинний зв'язок між діянням і наслідками. Відзначимо, що суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок не можуть розглядатися як обов'язкові ознаки складу незаконного переміщення товарів, оскільки законодавець для даних адміністративних правопорушень у нормі статті прямо не вказує на настання шкідливих наслідків.

Серед факультативних ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення важливе значення мають ознаки, що виступають як кваліфікуючі: неодноразовість, повторність, тривалість протиправного посягання [5, с. 16]. Усі наявні на сьогодні у МК України склади адміністративних правопорушень, пов'язані з незаконним переміщенням товарів, мають вказівку на таку кваліфікуючу ознаку, як повторність адміністративного правопорушення. Повторність незаконного переміщення товарів передбачає вчинення однією і тією ж особою протягом року аналогічного правопорушення, за яке вона притягалась до відповідальності.

У запропонованій нами статті «Адміністративна контрабанда», яка повинна об'єднати статті 482 та 483 МК України, ми не виділяємо повторність як кваліфікуючу ознаку цього правопорушення. Вважаємо за потрібне винести ознаку повторності незаконного переміщення товарів за межі адміністративної відповідальності. Повторне вчинення незаконного переміщення товарів повинно тягнути настання кримінальної відповідальності.

Отже, під час проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що об'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією.

Незаконне переміщення товарів як правопорушення з формальним складом характеризується такими об'єктивними ознаками:

- 1) діяння – незаконне переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення;
- 2) місце здійснення – митний кордон України;
- 3) спосіб переміщення – поза митним контролем; з приховуванням від митного контролю.

Нами було встановлено, що переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України є сукупність дій пов'язана з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямі, у будь-який спосіб та засіб.

Разом з цим: переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення поза митним контролем, є їх переміщення: поза місцем пункту пропуску; у межах пункту пропуску, але поза зоною митного контролю; поза робочим часом здійснення митного контролю (тобто до відкриття чи після закриття пункту пропуску); з незаконним звільненням від митного контролю, внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів; переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, означає їх переміщення: з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів; шляхом надання одним товарам вигляду інших; з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

2.3. Характеристика ознак суб'єкта адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України

До суб'єктивних ознак складу аналізованого адміністративного правопорушення належать суб'єкт і суб'єктивна сторона. Їх характеристика важлива хоча б тому, що дає змогу з'ясувати, які особи можуть нести адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України, яким є їх ставлення до скоєного. В загальному плані суб'єктом правопорушення визнається особа, яка може нести юридичну відповідальність та вчинила каране нормами права діяння.

Поняття суб'єкта адміністративного правопорушення передбачає з'ясування широкого кола питань, що включають з одного боку, встановлення правових ознак, які характеризують суб'єкта незаконного переміщення товарів зі сторони адміністративного права, та, з іншого боку, розкриття кримінологічних ознак порушника – соціально-демографічного, соціально-політичного, морального образу правопорушника.

Вивчення кримінологічних ознак сприяє з'ясуванню причин та умов вчинення адміністративних правопорушень і розробці заходів щодо профілактики та боротьби з ними. Цей аспект не входить до теми нашого дослідження, оскільки перебуває за його межами. Відповідно, у цьому пункті дисертаційного дослідження ми зосередимося на розкритті першої виділеної нами групи властивостей суб'єкта правопорушення, а саме, на ознаках правового характеру. Дана група включає в себе обов'язкові для усіх суб'єктів ознаки, як правоздатність, дієздатність і деліктоздатність, в основі визначення природи яких для фізичної особи лежать два критерії: вікова характеристика (певний вік); зрілість психіки, відсутність психологічних дефектів (осудність) [140, с. 380]. При цьому ми акцентуємо увагу безпосередньо на ознаках фізичної особи, оскільки суб'єктом незаконного переміщення товарів є лише фізична особа.

З адміністративно-правової точки зору суб'єкт незаконного переміщення товарів – це особа, яка вчинила правопорушення і володіє зазначеними в законі ознаками. Особа вважається такою, що вчинила адміністративне правопорушення, якщо вона особисто, власними силами здійснила протиправну дію, яка утворює склад незаконного переміщення товарів.

Суб'єктами адміністративної відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств (частина 2 статті 459 МК України).

Виходячи з цього положення, суб'єктом досліджуваних нами правопорушень згідно МК України є:

громадянин, який здійснює переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МК України);

громадянин, який здійснює переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 483 МК України). Отже, МК України для позначення суб'єктів адміністративних правопорушень використовує термін «громадянин». Але його змістовне наповнення в загальноприйнятому сенсі не є рівнозначним терміну «фізична особа».

Згідно зі статтею 1 Закону України від 18 січня 2001 року № 2235-III «Про громадянство України», громадянином України є особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України [115]. У наукових джерелах під поняттям «громадянин» розуміють людину, що розглядається як суб'єкт незалежної держави або нації, яка володіє певними правами та обов'язками [16]. Поняття «громадянин» символізує численні властивості та якості людини, яких вона набула у процесі політичного і правового спілкування в суспільстві [6, с. 85]. Вважаємо, що громадянство передбачає юридично оформлене

взаємовідношення між країною і людиною, у результаті чого остання наділяється сукупністю політичних та інших прав і обов'язків.

На відміну від поняття «громадянин», поняття «фізична особа» використовується для позначення людини (громадянина, особи без громадянства) як учасника правових відносин [182]. Слід зазначити, що в міжнародних угодах, а також у законодавстві багатьох країн поняття «громадянини» не вживається, а використовується поняття «фізичні особи», яке має ширший зміст, оскільки охоплює всіх людей як учасників цивільних та інших правовідносин на території цієї країни [155, с. 139]. Козлячкова К.А. вважає, що фізичною особою – суб'єктом права є індивід, який здатний усвідомлювати себе як окремий суб'єкт суспільних відносин, і розглядає своє біологічне тіло і соціальну стать (гендер) як обороноздатні об'єкти права [55, с. 11]. Існує й інша позиція, відповідно до якої фізична особа – це індивід, який виступає як особа, наділена цивільною правосуб'єктністю [26, с. 55]. Зважаючи на існуючі трактування поняття «громадянин», можна вважати вживання у МК України терміна «громадянин» некоректним та неповним.

Зазначимо, що митні органи після вступу в дію МК України 2012 року застосовуючи відомчу нормотворчість, здійснили спробу з'ясувати дане питання. Наказом Державної митної служби України від 2 листопада 2012 року № 601 «Про внесення змін до наказу Держмитслужби України від 30 грудня 2004 року № 936» [118] прийнята нова редакція Методичних рекомендацій щодо провадження у справах про порушення митних правил. У пункті 1.8 цих Методичних рекомендацій визначено, що: по-перше, під громадянами слід розуміти фізичних осіб: громадян України, іноземців, осіб без громадянства; по-друге, іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України.

Незважаючи на існуючі пояснення, ми вважаємо за необхідним в подальшому відкоригувати вітчизняне законодавство, привівши у відповідність терміни «громадянин» та «фізична особа» в різноманітних правових актах для

унеможливлення двоякого тлумачення їх змісту. Ми погоджуємося з тими авторами, які під фізичною особою розуміють таку характеристику людини, яка розкриває її сутність як суб'єкта права в силу самого факту свого існування у правовому суспільстві. У свою чергу, під громадянином слід розуміти загальне збірне поняття тих характеристик, які набуваються у зв'язку з участю в політичному та правовому житті суспільства на території конкретної держави, і якими володіє не кожна фізична особа.

У літературі відповідальність суб'єкта адміністративного права обґрунтовано розглядається як прояв його правосуб'єктності [31, с. 20], на підставі якої відбувається розподіл даних суб'єктів. Розподіл суб'єктів правовідносин за ознакою їх правосуб'єктності (за правовим статусом) на загальні та спеціальні в загальній теорії права і галузевих правових науках дещо відрізняється. У загальній теорії права, характеризуючи правоздатність суб'єктів права, виділяють загальну, галузеву та спеціальну правоздатність (і статуси суб'єктів) [97, с. 235; 165, с. 394; 166, с. 422; 168, с. 522-523]. При цьому зазначається, що загальна правоздатність властива усім суб'єктам права. Галузева правосуб'єктність – це здатність бути суб'єктом права певної галузі права. Спеціальна правоздатність – це здатність бути суб'єктом певних суспільних відносин у межах конкретної галузі права. Спеціальна правоздатність означає, що її обсяг та зміст у різних суб'єктів істотно відрізняється. Така правоздатність необхідна для певних правовідносин, суб'єкти яких повинні мати спеціальні знання, певний вік, соціальний стан та ін. Спеціальний правовий статус встановлюється спеціальними законами різних галузей права [76, с. 110].

В адміністративному праві при дослідженні суб'єктів відповідальності їх поділяють на загальні, спеціальні та особливі [79, с. 8-9; 153, с. 20-23; 154, с. 9].

Загальним є будь-який суб'єкт (який досяг визначеного віку та є осудним), тобто учасник суспільних відносин, на правову охорону яких спрямована охоронна норма права, що передбачає відповідальність.

Спеціальний суб'єкт правової відповідальності – суб'єкт, який, крім загальних (вік та осудність), має й додаткові ознаки: здійснення професійної діяльності; наявність певного спеціального статусу (посадова особа, військовослужбовець тощо); реалізація спеціальних повноважень (керування транспортним засобом, здійснення контролю тощо); або інші ознаки, які зазначені в нормі права і дають змогу виділити положення про відповідальність цього суб'єкта в самостійний вид [80, с. 81-82]. Як особливий суб'єкт виступають суб'єкти, що володіють особливими ознаками, які не включені до структури правоохоронної норми, але при цьому ці ознаки впливають на пом'якшення або обтяження покарання.

Загальні ознаки, властиві фізичним особам адміністративних правопорушень, нечисленні і конкретно перераховані в законі, а в разі потреби досить легко встановлюються під час практичної діяльності правозастосувача. З огляду на норми Розділу II КУпАП та Розділу XVIII МК України такими ознаками є вік і осудність фізичної особи.

Як зазначав Міцкевич А.В., можливість громадянина відповідати за делікти, за адміністративні порушення та злочини (тобто за свої неправомірні дії) настає з певного віку, до моменту настання якого громадяни не є суб'єктами адміністративної та кримінальної відповідальності, не володіють цивільною дієздатністю [86]. Вище ми вже відзначали, що до відповідальності за незаконне переміщення товарів, згідно з статтею 12 КУпАП та частиною 2 статті 459 МК України можуть бути притягнуті особи, які досягли 16-річного віку. У цілому, якщо проаналізувати законодавство України, можна відзначити, що шістнадцять років – це той, уже багато часу незмінний вік, по досягненні якого фізична особа в нашій країні може бути притягнута до юридичної відповідальності. Слід погодитися з думкою Павлова В.Г. [100, с. 25], відповідно до якої непорушність нижніх вікових меж відповідальності, які існують такий тривалий період часу, навряд чи можна пояснити стабільністю законодавства. Очевидно, слід говорити про недостатню вивченість цієї проблеми, оскільки глобальні зміни, що відбуваються в усіх сферах

життєдіяльності суспільства, і, зокрема, в політиці держави, головним завданням якої є протидія правопорушенням у сфері економіки, не можуть не впливати і на зміну вікового порогу відповідальності, яка може коливатися, як в бік збільшення, так і в бік зменшення.

Здатність нести відповідальність за вчинення правопорушення пов'язується з поняттям деліктоздатності. Закон стосовно виду юридичної відповідальності визначає ознаки, яким повинен відповідати суб'єкт правопорушення. Це, перш за все, наявність певного віку, після досягнення якого фізичні особи стають деліктоздатними. У визначених законом випадках в якості суб'єкта правопорушення виступає так званий спеціальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка має додаткові ознаки, за наявності яких таку особу можна вважати суб'єктом правопорушення [25]. Виходячи з конструкції диспозицій статей 482 та 483 МК України, суб'єкт незаконного переміщення товарів є загальним, тобто таким, що не володіє ніякими додатковими ознаками, а характеризується лише загальними.

Як правило, вік встановлюється на підставі документів (паспорт, закордонний паспорт, військовий квиток, свідоцтво про народження тощо), а за їх відсутності чи за обґрунтованого сумніву в достовірності – на підставі судово-медичної експертизи.

Разом з тим встановлення необхідно для настання адміністративної відповідальності віку зовсім не означає, що суб'єкт незаконного переміщення товарів може понести відповідальність за скоєне правопорушення. Згідно зі статтею 20 КУпАП не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану [53]. Таким чином, однією з ознак деліктоздатності фізичної особи є її психічний стан. Причиною виділення цього елемента виступає категорія провини як невід'ємної умови будь-якої юридичної відповідальності [101].

Оскільки стосовно фізичних осіб вина трактується як психічне ставлення правопорушника до своїх протиправних дій (бездіяльності) та їх наслідків [27, с. 183; 58; 187, с. 308], то відхилення психічного стану людини накладають відбиток і на її здатність самостійно відповідати за свою поведінку. Серед правопорушників із хронічними психічними розладами найчастіше зустрічаються хворі з шизофренією та органічним ураженням головного мозку з вираженими змінами психіки. У деяких осіб розвиваються тимчасові психічні розлади, в основному – психози й реактивні стани з депресивно-параноїчним синдромом. До цієї ж групи можна віднести і хворих на олігофренію з вираженим ступенем дебільності. За всього різноманіття варіантів у підекспертних правопорушників чітко простежується патологічна мотивація ..., коли вони скоюють правопорушення переважно з хворобливих мотивів або в стані порушеної свідомості [136, с. 30]. Юридичне значення кваліфікації нездатності фізичної особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, усвідомлювати фактичний характер і протиправність своїх дій або бездіяльності, чи керувати ними внаслідок психічного розладу, полягає у можливості визнання судом даної особи неосудною.

Як зазначає Шишков С.М., неделіктоздатність повинна мати загальний для всіх нормативно-правових актів показник і цим показником має вважатися психічний розлад [191, с. 36]. Ми не згодні з таким твердженням і вважаємо, що наявності одного лише психічного розладу недостатньо, щоб визнати людину неделіктоздатною. Психічні розлади бувають різними. Одні з них об'єктивно позбавляють людину можливості контролювати свої дії й розуміти їх значення (наприклад, олігофренія чи слабоумство), інші ж проявляються періодично, під час так званих нападів (рекурентна шизофренія). У зв'язку з цим можна виділити ще одну складову деліктоздатності – юридичну [23, с. 188-189].

КУпАП виділяє юридичний критерій неосудності у формі відсутності у суб'єкта здатності усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану. Таке формулювання дає змогу

підвести під неосудність будь-які відхилення в стані здоров'я, а не лише психічні розлади.

Продовжуючи наше дослідження, слід відзначити, що незважаючи на те, що частина 2 статті 459 МК України при вчиненні порушень митних правил підприємствами визначає як суб'єктів правопорушень посадових осіб цих підприємств, як спеціальні суб'єкти незаконного переміщення товарів вони не встановлені. Така позиція законодавця є досить спірною, тому що значна кількість незаконних переміщень товарів здійснюються саме посадовими особами підприємств, при виконанні ними своїх службових обов'язків.

Посадовими особами підприємств є керівники та інші працівники підприємств (резиденти та нерезиденти), які в силу постійно або тимчасово виконуваних ними трудових (службових) обов'язків відповідають за додержання вимог, встановлених МК України, законами та іншими нормативно-правовими актами України, а також міжнародними договорами України, укладеними у встановленому законом порядку (пункт 43 статті 4 МК України). Таким чином, можна сформулювати правове становище посадової особи:

це працівник, що виконує особливу трудову функцію відповідно до укладеного з ним трудового договору (контракту);

при виконанні своїх обов'язків працівник здійснює діяльність, регульовану нормами трудового й цивільного законодавства.

На нашу думку, як спеціальний суб'єкт посадова особа, крім ознак загального суб'єкта, що характеризують її як фізичну осудну особу, яка досягла певного віку, наділяється ще й додатковими ознаками, набутими з моменту офіційного вступу на посаду, якими вона володіє протягом усього часу виконання відповідних обов'язків.

Основним показником характеру і ступеня небезпеки вчиненого делікту, на нашу думку, є саме максимальна межа санкції відповідної правової норми. У цьому випадку при зіставленні характеру і ступеня небезпеки незаконного переміщення товарів, скоєного фізичною особою – посадовою особою

підприємства із зловживанням посадовими повноваженнями, з незаконним переміщенням, яке вчиняється фізичною особою, яка такими повноваженнями не наділена, можна виявити їх нерівність, тим більше посадові особи цих підприємств як спеціальні суб'єкти незаконного переміщення товарів у МК України не визначені. Проте практика скоєння незаконного переміщення товарів свідчить, що ці правопорушення скоєні посадовими особами, як підприємств, так і органів влади, наносять більш суттєву шкоду економічній безпеці країни.

Наприклад, у вересні 2017 року в Одеському порту працівниками Служби безпеки України викрита група осіб, до складу якої входили митники, які працювали на міжнародному пункті пропуску для морського сполучення «Одеський морський торговельний порт» та посадові особи підприємств - імпортерів.

Встановлено, що працівники митниці складали фіктивні документи про огляд контейнерів з вантажем, вносили недостовірні дані в первинну документацію про найменування товару, робили фотомонтаж, на підставі чого занижувалась митна вартість вантажу та відповідно зменшувались суми митних платежів до бюджету. За вказаною схемою держава недоотримала близько 150 мільйонів гривень необхідних платежів [14].

Також як підтвердження своїх слів наведемо вже описаний нами приклад, про викриту у жовтні 2018 року на Волинській митниці схему незаконного ввезення в Україну мобільних телефонів та техніки на суму більше ніж 360 мільйонів доларів США [18].

У зв'язку із зазначеним вище, вважаємо за необхідне відповідальність посадових осіб, як представників юридичних осіб, так і органів влади, за незаконне переміщення товарів, вчинених із зловживанням посадовими повноваженнями, винести за межі адміністративної юрисдикції та включити в сферу дії КК України. Змінюючи відповідальність за незаконне переміщення товарів, вчинене посадовими особами, ми виходимо перш за все з суспільної небезпеки цієї групи деліктів, яка відображає ту істотну шкоду, що завдається

нормальному функціонуванню не тільки держави в цілому (державним інтересам), а й органам державної влади і управління, апарату управління установ, організацій або підприємств (незалежно від форм власності), правам і законним інтересам громадян (громадським інтересам).

Отже, під час проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що суб'єктом адміністративних правопорушень є особа, яка на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла віку шістнадцяти років. Ця ознака у поєднанні з осудністю особи утворює юридичну характеристику загального суб'єкта адміністративного правопорушення. Вона цілком застосовна і до суб'єкта складу незаконного переміщення товарів. Інші ознаки фізичної особи, пов'язані з відносинами громадянства, служби, професії та інші, не мають значення для кваліфікації незаконного переміщення товарів.

Було встановлено, що відповідальність за порушення митних правил, у тому числі й за незаконне переміщення товарів, настає незалежно від політико-правового зв'язку контрабандиста з державою. Цей факт актуалізує необхідність усунення законодавчого протиріччя, шляхом приведення у відповідність термінів «громадянин» та «фізична особа» в різноманітних правових актах для унеможливлення подвійного тлумачення їх змісту.

2.4. Особливості ознак суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів через митний кордон України

Останнім обов'язковим елементом складу адміністративного правопорушення є його суб'єктивна сторона – психічне ставлення суб'єкта (фізичної особи) до протиправних дій (бездіяльності) та їх наслідків [129, с. 618].

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення полягає в психічному ставленні особи до дій та їх наслідків безпосередньо пов'язаних із вчиненням правопорушення. Винним із точки зору права визнається не будь-яке психічне ставлення особи до своєї поведінки взагалі, а лише психічне

ставлення особи до своєї протиправної поведінки, неприпустимої як із точки зору закону, так і з точки зору моральних принципів суспільства [29, с. 339]. Усвідомлена вольова поведінка особи дає їй можливість під впливом зовнішніх факторів навколишнього світу правильно вибрати образ дій у тій чи іншій конкретній ситуації, а також при вчиненні суспільно небезпечного діяння [100, с. 104].

Суб'єктивна сторона утворює психологічний тобто суб'єктивний зміст адміністративного правопорушення, тому є його внутрішньою (по відношенню до об'єктивної) стороною.

Особа підлягає адміністративній відповідальності лише за ті протиправні діяння, щодо яких встановлена його вина. Дана теза підтверджується тим, що адміністративне право заперечує використання принципу «об'єктивного інкримінування», тобто призначення відповідальності лише за заподіяний результат без наявності вини. Вина як певна форма психічного ставлення особи до вчиненого нею діяння, становить ядро суб'єктивної сторони адміністративних правопорушень, в тому числі й передбачених статтями 482 та 483 МК України, хоча й не вичерпує повністю її змісту. Провина виступає обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони. Ми категорично не погоджуємось з тим, що суб'єктивна сторона в окремих наукових джерелах ототожнюється з виною. Вина є лише обов'язковою ознакою цього елемента складу правопорушення. Крім неї, ознаками суб'єктивної сторони складу правопорушення, як правило, називають мотив і мету, а іноді ще й емоційний стан суб'єкта. Можна вважати, що суб'єктивна сторона складу правопорушення – це психічна діяльність особи, яка охоплює її свідомість та емоційно-вольову сфери і відображає ставлення її свідомості та волі до діяння і наслідків [193, с. 142]. На думку Брайніна Я.М., суб'єктивною стороною діяння є психічна діяльність, яка супроводжує вчинення злочину, і в якій інтелектуальні, вольові й емоційні процеси відбуваються у повній єдності та взаємозумовленості [13, с. 227-228]. Припускаємо, що суб'єктивна сторона може характеризуватися також свободою вибору людини і наявністю її

особистої усвідомленої відповідальності. При цьому, по-перше, свобода вибору є здатністю людини приймати рішення, розуміючи його суспільний сенс, можливі наслідки [73, с. 24]; по-друге, особиста відповідальність є відповідальністю людини перед суспільством за свої вчинки, за вибір лінії поведінки, а також включає в себе передбачувану оцінку зазначених дій суспільством [143, с. 15].

Вина суб'єкта адміністративного правопорушення може виражатися у формі умислу (прямого чи непрямого) або необережності (самовпевненості чи недбалості).

Суб'єктивна сторона незаконного переміщення товарів неоднозначно розглядається в науковій літературі. Більшість авторів вважають, що будь-які види незаконного переміщення товарів здійснюються лише з прямим умислом. Інші відстоюють позицію, згідно з якою вказані правопорушення можуть здійснюватися не лише з прямим умислом, а й з необережності. На нашу думку, розглянуті правопорушення також можливі і за необережної форми провини. Свою точку зору ми проілюстрували в першому розділі нашого дослідження на прикладі ліквідації та створенні нових митних постів. Але, ми вважаємо, що вчинення незаконного переміщення товарів з необережності є все ж «винятком з правила», кожен з таких випадків повинен бути детально досліджений на наявність фактів, які б підтверджували відсутність суб'єктивної сторони складу правопорушення в діях обвинуваченої особи.

Відповідно до статті 10 КУпАП інтелектуальний момент виражається в усвідомленні особою протиправного характеру своєї дії чи бездіяльності та передбаченні її шкідливих наслідків, а вольовий момент – у бажанні їх настання (прямий умисел) або в свідомому допущенні настання цих наслідків (непрямий умисел). Якщо людина прийняла усвідомлене рішення вчинити такого роду дії (в нашому випадку – незаконне переміщення товарів через митний кордон), то, значить, вона бажає їх здійснити заради досягнення певної мети. За відсутності вольового бажання дії, вочевидь, не були б здійсненими. Інше суперечить елементарній життєвій логіці людських вчинків і здоровому глузду, не кажучи

вже про положення психології як науки і медичної практики. При здійсненні усвідомленого вчинку особа знає, що вона фактично його здійснює, а тому в подібній ситуації не залишається місця для свідомого допущення вже вчинених дій. Будь-яке «допущення» завжди передбачає ймовірність настання наслідків: чи буде, чи ні. Але якщо рішучість вчинити дії реалізувалася в дійсності, то розмова про їх «допущення» позбавлена будь-якого розумного сенсу [36, с. 103]. Цей факт впливає на те, що більшість адміністративістів відкидають можливість непрямого умислу в правопорушенні з формальним складом. Підтримуючи дану позицію, слід підкреслити, що незаконне переміщення товарів ні практично, ні теоретично неможливо здійснити з непрямым умислом, саме в силу конструктивних особливостей складу цього правопорушення.

Однак в літературі висловлена й дещо інша точка зору. Незважаючи на те, що дана точка зору наведена в аспекті положень кримінального права, вона повністю застосовна і до адміністративних правопорушень. Нікіфоров Б.С. висловив думку, що у формальних правопорушеннях суспільно небезпечний результат органічно включається в дію. У цих випадках вчинення порушення законодавства є, одночасно, і заподіянням результату, тому передбачити результат окремо від дії неможливо. Навпаки, свідомість у таких випадках повністю охоплює всю «суспільно-небезпечну ситуацію» [43, с. 188; 94, с. 27]. На нашу думку, наведена Нікіфоровим Б.С. позиція не має повноцінної аргументації. Дія та її наслідок не можуть бути змішані, й одне не може поглинути інше. Вчинок людини та його шкідливий наслідок – це абсолютно різні різнопорядкові сутності. Перша є актом соціально-значущої поведінки, друга – означає шкідливі зміни в об'єкті правової охорони, порушення самих суспільних відносин. Ні теоретично, ні практично дані категорії не можуть злитися. По відношенню одна до одної вони перебувають у необхідному причинно-наслідковому зв'язку. Причина з внутрішньою необхідністю породжує в об'єктивному світі наслідок, як самостійне і притому відокремлене в часі та просторі явище, проте аж ніяк не поглинає, не включає його в себе.

Виходячи з цього, дія і наслідок є самостійними, якісно різнорідними величинами, відокремленими один від одного. Аналогічної точки зору дотримується Душкін С.В. [36].

Викликає окремі питання і предметний зміст прямого умислу при вчиненні незаконного переміщення товарів. До цього змісту входить усвідомлення суб'єктом незаконного переміщення товарів усіх юридично значущих ознак об'єктивної сторони даного правопорушення. Це означає, що правопорушники усвідомлюють протиправний характер переміщення або дій, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем: 1) а також, що такі дії вчиняються ними поза місцем розташування органу доходів і зборів або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів; переміщення або дій, спрямованих на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю; 2) а також, що такі дії вчиняються ним із використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості. Будь-яка з перерахованих ознак, що кваліфікують переміщення товарів як адміністративне правопорушення, може бути підставою для відповідальності винної особи, якщо вона охоплювалася її свідомістю і, отже, входила до предметного змісту провини.

Мотив є факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу правопорушення. Мотив вчинення правопорушення – це те внутрішнє спонукання вчинку людини, що визначає його зміст [193, с. 148]. Також під мотивом розуміють усвідомлене спонукання, яким керувалася особа під час здійснення будь-якого вчинку. Мотив допомагає зрозуміти справжній зміст правомірної чи протиправної поведінки [75]. Мотив формує суб'єктивну, свідому реакцію людини на явища зовнішнього світу. Ця реакція включає пізнання об'єктивної реальності, її відображення у свідомості та оцінку, співвіднесення індивідуальної оцінки з оцінкою соціальною. На основі суб'єктивного ставлення формується спрямованість свідомості та волі суб'єкта [171, с. 23]. У цілому, як правильно відзначав Якобсон П.М., мотивація є сукупністю психологічних моментів, якими визначається поведінка людини [199, с. 19]. Мотиви властиві всім протиправним діям.

Мотив значно впливає на кваліфікацію правопорушень, оскільки здатний не лише посилювати чи пом'якшувати відповідальність, а й обтяжувати провину. У багатьох галузевих інститутах відповідальності встановлення мотиву й мети, їх оцінка, при визначенні складу правопорушення є обов'язковими. Якщо вина відображає внутрішні спонукання людини в конкретному випадку, то мотиви, на думку Рарога О.І., характеризують ступінь моральної зіпсованості особистості і тим самим формують психічне ставлення суб'єкта до вчиненого [125, с. 69]. У психології прийнято розділяти мотиви на ситуативні (ситуативно виникаючі) та стійкі. Перші характеризуються спонтанністю свого виникнення, оскільки залежать від емоційного стану людини в даний момент, від її почуттів.

Емоції – це особливий клас психічних процесів і станів, які пов'язані з потребами і мотивами та у формі безпосередньо-чуттєвих переживань відображають значущість явищ та ситуацій, які діють на суб'єкта. Як зазначають Слободчиков В.І. і Ісаєв Є.І., почуття людини – це її відношення до світу, до того, що вона робить, що з нею відбувається в її безпосередньому переживанні [141, с. 267]. Конкретне соціальне середовище обумовлює

різноманіття емоційних переживань, пов'язаних із досягненням поставлених цілей та задоволенням різнобічних потреб:

з одного боку, життєві умови, події, явища, що сприяють позитивному розвитку подій та вирішенню поставлених завдань, викликають у індивіда позитивні емоції: радість, інтерес до подальшої творчої діяльності; пошук нових напрямів застосування своїх сил та енергії;

з іншого боку, наявні обставини, які оцінюються суб'єктом як негативні та перешкоджають реалізації потреб і цілей, викликають негативні емоції та переживання: психологічна криза, страх, ненависть, бажання завдати шкоди опоненту [24, с. 218-219].

Отже, емоції характеризуються наявністю двох пов'язаних між собою якостей: потреби (мотивація) й особливості безпосередньої ситуації, тому норми вітчизняного законодавства прямо враховують емоційні й чуттєві процеси, що відбуваються в людській свідомості. Наприклад, пункт 3 частини 2 статті 34 КУпАП передбачає як пом'якшуючу обставину, скоєння правопорушення наявність «сильного душевного хвилювання», тобто стану афекту. Афект – це сильний емоційний стан, зазвичай короткочасний, пов'язаний з різкою зміною особливо значущих для суб'єкта життєвих обставин і супроводжуваний раптовою зміною свідомої діяльності та яскраво вираженими фізичними проявами й активними вчинками. Для афекту є характерним три види механізмів виникнення:

1) він виникає внаслідок накопичення (акумуляції) негативних емоційних переживань;

2) виступає реакцією на одноразову досить сильну дію подразника (образа, погроза, насилля);

3) пов'язаний з відновленням слідів збудження, які утворилися раніше, коли повторний вплив подразника, який викликає афект, був би відтермінований в часі (від кількох хвилин до кількох років) [63, с. 84-93].

Як правило, сильне душевне хвилювання розвивається у людини внаслідок неспроможності знайти оптимальний вихід із небезпечної і,

найчастіше, раптової ситуації, що призводить до втрати (повної або часткової) людиною контролю над своєю поведінкою.

Стійкі мотиви обумовлюються постійними ознаками (риси характеру, умови життя тощо). При цьому спонтанні мотиви, в силу свого прояву, можуть суперечити стійким мотивами.

Причини, що характеризують діяння і суттєво впливають не лише на міру юридичної відповідальності (посилюючи чи пом'якшуючи її), а й на її підставу, мотиви та цілі правопорушення, можуть виступати важливими критеріями призначення покарання, наприклад при застосуванні положень складів про необхідну оборону (стаття 19 КУпАП).

Крім суб'єктивної сторони, мотив також відіграє значну роль при характеристиці об'єктивних та інших ознак складу адміністративного правопорушення, при визначенні ступеня його соціальної шкідливості. Важливе також врахування мотивів, які не зазначені в КУпАП, але які є одними з основних чинників індивідуалізації юридичної відповідальності за правопорушення, в тому числі і вчинені у співучасті. В даному випадку необхідно відзначити той факт, що в чинному законодавстві України про адміністративну відповідальність інститут співучасті загалом не згадується, що ще раз підтверджує тезу згідно з якою за незаконне переміщення товарів, вчинених у співучасті, повинна наставати кримінальна відповідальність. Особливо гостро це питання постає з тим, що близько третини всіх зафіксованих незаконних переміщень товарів мають груповий характер. Ми згодні з Івановим М.Г., стосовно того, що групова протиправна діяльність є підвищеною суспільною небезпекою не тільки тому, що вчинення протиправного діяння в групі значно полегшено, а й тому, що явище групової злочинності викликає обґрунтовану тривогу громадян, спотворює соціальне обличчя суспільства, деформує у більшості випадків уявлення людей про соціальну справедливість і законність [44, с. 3]. На сьогодні, відсутність в КУпАП необхідних норм стосовного цього інституту заважає ефективній кваліфікації розглянутих нами правопорушень. Вихід полягає або у введенні в

КУпАП цього інституту, або виведення незаконного переміщення товарів, вчинених у співучасті за межі адміністративної відповідальності. Ми підтримуємо другий варіант вирішення проблеми.

Видова різноманітність мотивів ширша, ніж представлено у правовому полі. Часто виникає ситуація, коли фактичні наміри особи, що виразилися в діянні, не знаходять відображення в законодавстві. Тоді правозастосувач та інші особи у правоохоронних відносинах використовують «аналогію мотиву». В інших випадках оголошується про відсутність будь-яких мотивів у вчинку людини. Подібну поширену практику не можна визнати правильною, такою, що дає змогу пізнати істину, і в кінцевому рахунку, призначити справедливе і достатнє покарання (чи іншу міру юридичної відповідальності або міру примусу). Мотив завжди є, але він може приховуватися за певними діями або обставинами чи акумулюватися на протязі тривалого часу [133, с. 122]. Ми дотримуємося думки, що більшість скоєних правопорушень не містять однозначних мотивів, оскільки до внутрішнього спонукання людини скоїти правопорушення призводить різноманіття суб'єктивно-особистісних і предметно-ситуаційних складових, які тільки для зручності кваліфікації правопорушень приведені до спільного знаменника.

Мотиви правопорушень, залежно від завдань, які ставлять перед собою дослідники, можуть бути класифіковані за різними ознаками. Так, за соціально-правовим напрямом, що спирається на реалії наших днів, розподіл мотивів залежить від наступних умов, пов'язаних з їх важливістю, місцем та роллю в житті представників різних верств суспільства:

мотиви, що містять низинні тенденції: користь, заздрість, тероризм, національна й релігійна ворожнеча, заподіяння шкоди конкретній фізичній або юридичній особі;

мотиви, що переслідують політичні інтереси: ідейне протистояння, внутрішньопартійна боротьба, суперництво на виборах;

мотиви, позбавлені низинних тенденцій: образа, ревності, стан афекту;

неконкретизовані: амбіційність, зарозумілість, марнославство, егоцентризм [24, с. 216].

Як правило, мотивом здійснення незаконного переміщення товарів є користь, матеріальна зацікавленість. Сутність користі означає бажання отримати особисту вигоду і (або) можливість розпорядитися майном як своїм власним. При зазначеному мотиві особа, яка незаконно переміщує товари, переслідує мету наживи шляхом не лише особистого користування предметами товарної контрабанди, а й подальшої їх реалізації. Корислива мотивація прямо впливає із природи правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів, незважаючи на те, що мотиви вчинення цього незаконного переміщення товарів не зазначені в диспозиції статей 482 та 483 МК України, і отже, їх встановлення вважається необов'язковим, оскільки вони не впливають на правову оцінку діяння. Здійснюючи незаконне переміщення товарів, правопорушник прагне до отримання вигоди, що в теорії права визнається одним із проявів корисливої мотивації, оскільки особа в кінцевому рахунку, в результаті вчинення незаконного переміщення товарів отримує або принаймні сподівається отримати матеріальну чи іншу майнову вигоду. Таким чином, у основі механізму формування умислу на вчинення незаконного переміщення товарів лежать корисливі мотиви, що зумовлюють поведінку суб'єкта та виступають рушійною силою, що викликає намір особистості вчинити певну дію.

Незаконне переміщення товарів можливе і за відсутності корисливої зацікавленості, тобто «з особистої зацікавленості». Особистий інтерес як мотив виражається у прагненні отримати вигоду майнового, а також немайнового характеру. Наприклад, незаконним переміщенням товарів слід вважати спробу незаконно провезти через митний кордон товари, як пам'ять про поїздку, для колекціонування тощо. Мотиви можуть враховуватися при призначенні покарання. У правозастосовчій практиці непоодинокі випадки, коли винні, бажаючи виправдати себе, пояснюють свої дії незнанням норм законів, шантажем з боку третіх осіб тощо. Такі пояснення при здійсненні незаконного

переміщення товарів найчастіше є завідомо брехливими. При цьому самі пояснення не виключають прямого умислу, оскільки не знати закон, який забороняє вивезення або ввезення тих чи інших товарів чи дозволяє провезення лише товарів, оплачених митом, – неможливо. Усі пасажери, що перетинають кордон, заповнюють декларацію, потім усно опитуються по пунктах декларації, і лише після цієї процедури здійснюється митний огляд.

Крім мотиву, наступною обов'язковою ознакою будь-якої людської поведінки є мета, яка накладає відбиток на весь хід вольового процесу особистості, що обирає форми своєї поведінки. Мета, як і мотив, також є факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу правопорушення. Акцентуємо увагу на тому, що мотив і мета є близькими, але не тотожними поняттями, оскільки мотив дає відповідь на питання: чому було вчинено адміністративне правопорушення? Мета ж дає відповідь на питання: для чого було вчинено адміністративне правопорушення?

Мета вчинення правопорушення – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість її діяння [193, с. 148]. Мета – це один із елементів поведінки й усвідомленої діяльності, який характеризує мисленнєве передбачення результату діяльності та шляхи його реалізації за допомогою певних засобів [183, с. 763]. Мета – це та суб'єктивна реальність, яка дає змогу краще розкрити внутрішню психічну сторону скоєного, визначити спрямованість дій, їх зміст та ступінь завершеності (вона визначає етапи діяльності) [200, с. 138]. Васильєв В.В. виділяє такі конструктивні ознаки мети правопорушення:

заснована на антисоціальних і антигромадських цінностях правопорушника;

є продуктом волі правопорушника, результатом якої є вибір ним засобів та способів вчинення правопорушення;

суб'єктивна, тобто заснована на уявленні правопорушника про майбутній шкідливий результаті;

конкретна, проте несе в собі певні елементи невизначеності вихідної моделі майбутнього шкідливого результату [17, с. 35].

З зазначених вище ознак мети правопорушення можна прийти до висновку, що мета правопорушення – це суб'єктивне, конкретне уявлення правопорушника про майбутній шкідливий результат своєї діяльності, настання якого він прагне, зумовлюючи вибір засобів та способів вчинення правопорушення.

Мотиви і цілі (мета) є протиправними лише в тих випадках, коли законодавець надає їм прямого юридичного значення:

перетворює їх на обов'язкову ознаку конкретного складу адміністративного правопорушення;

закріплює як кваліфікуючу ознаку у безпосередньому складі адміністративного правопорушення;

надає їм значення обставин, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність.

Стосовно незаконного переміщення товарів мета, як і мотив, належить до необов'язкових ознак протиправної поведінки.

Сучков Ю.І. стосовно мети незаконного переміщення товарів висловив таку думку: «... дії суб'єкта лише тоді підпадають під ознаки контрабанди, коли буде неспростовно доведено, що винний, який здійснив незаконне переміщення предметів через митний кордон, мав на меті обов'язкове їх вивезення (експорт) на територію іноземної держави або ввезення (імпорт) на територію своєї країни та реалізацію на зовнішньому ринку. Ігнорування цієї обставини на практиці призводить до засудження за контрабанду осіб, дії яких не становлять значної суспільної небезпеки та не потрапляють під ознаки досліджуваного злочину» [156, с. 33-34]. На нашу думку, ця позиція є не зовсім правильною, оскільки мета це уявний образ, реалізація якого в матеріальному світі відбувається в результаті конкретної діяльності особи та обраних нею для цього засобів. Відносно незаконного переміщення товарів такою діяльністю виступає переміщення товарів через митний кордон, а метою – той результат, до якого

прагне винна особа, здійснюючи дане адміністративне правопорушення. Отже, метою не може бути саме діяння (переміщення товарів), тим більше, що діяння (діяльність) завжди передує досягненню мети, а не зливається з нею.

Відзначимо, що правозастосовна практика зустрічається з ситуаціями, коли правопорушники використовують для перевезення товару через митний кордон інших осіб – перевізників «в темну», без інформування їх про наявність у багажі прихованого вантажу або в результаті введення в оману щодо властивостей переміщуваного товару. Наприклад, поширеним способом є приховування товарів в автомобілях (легкових і вантажних), при здійсненні їх перегону. В цьому випадку найнятий для перегону автомобіля водій не має уявлення про те, що крім самого транспортного засобу, він незаконно доставляє з однієї країни в іншу товари, заховані в потаємних порожнинах авто. У зв'язку з відсутністю провини такі особи не можуть притягуватися до адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів.

У правозастосовній практиці часто виникає питання, як розмежувати за суб'єктивною стороною переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (стаття 483 МК України) та дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів (стаття 485 МК України). У цьому випадку дослідники митних правопорушень радять використовувати правило, згідно з яким у межах однієї форми вини слід застосовувати ту з конкуруючих норм, яка має ширшу спрямованість умислу. Також наголошується, що при незаконному переміщенні товарів спрямованість умислу набагато вужча, ніж при діях, спрямованих на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру: переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю є лише бажаним способом для особи, яка використовує його з метою отримання неправомірного звільнення від сплати митних платежів.

Не можна погодитися з наступною думкою [131]: якщо основна мета внесення змін до митних документів, подання (використання) підроблених документів полягає в отриманні дозволу на ввезення та вивезення товарів і предметів, то ми маємо справу з незаконним переміщенням товарів, а якщо подібні дії спрямовані на заниження митної вартості, зменшення кількості вивезених (ввезених) товарів, їх податкоутворюючих характеристик, то вчинене підлягає кваліфікації як ухилення від сплати митних платежів. На нашу думку, при неправомірному звільненні від сплати митних платежів «заявлення неправдивих відомостей» є основною метою, якої прагне досягти правопорушник, незаконне ж отримання дозволу на ввезення й вивезення товарів – мета проміжна, і виступає умовою, що забезпечує досягнення головного результату – звільнення від обов'язків сплатити митні платежі. З огляду на зазначене при конкуренції норм правопорушення має кваліфікуватися за статтею, яка передбачає ту мету, на користь якої обрано вольовий акт і який покладено в основу прийнятого рішення.

Рарог О.І. наголошує, що включення спеціальної мети до суб'єктивної сторони свідчить про цілеспрямований характер діяння, яке в цьому випадку служить не самоціллю, а способом досягнення того кінцевого результату, який і є метою. Такий результат, а також саме діяння та його наслідки, як спосіб досягнення поставленої мети, є для суб'єкта бажаними, тому спеціальна мета діяння сумісна лише з прямим умислом [124, с. 55]. З огляду на дану тезу підкреслимо, що мета свідчить про навмисність скоєного адміністративного правопорушення, по суті, вона є тим фактором, який надає вині суб'єкта правопорушення цілісності. Встановлення мети є важливим, оскільки це не лише конкретизує, а й підтверджує вину суб'єкта у скоєнні адміністративного делікту, в тому числі й незаконного переміщення товарів.

Таким чином, під час проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що суб'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення є вольовою спрямованістю суб'єкта на вчинення протиправного діяння і містить у собі:

психічне ставлення до власної негативної поведінки та її наслідків;

наявність мотивів та цілей, які формуються під впливом навколишнього соціального середовища.

Суб'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується лише виною у формі прямого умислу, коли особа усвідомлює протиправність своїх дій з незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів і бажає їх здійснити. Усвідомлення особою протиправного характеру своїх дій із незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів означає розуміння винним як фактичного, так і соціального характеру їх здійснення. МК України не містить жодних вказівок на мотиви і цілі незаконного переміщення товарів. Із цього слід зробити висновок, що мотиви та цілі не належать до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони цього адміністративного правопорушення і не впливають на кваліфікацію скоєного, але можуть враховуватися при визначенні міри покарання за незаконне переміщення товарів

Висновки до 2 розділу

Підсумовуючи результати правового аналізу складів адміністративних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтями 482, 483 МК України, сформульовано такі висновки:

1. Аналіз ознак складу незаконного переміщення товарів у певній послідовності є запорукою правильності встановлення кожної із них. Відстоюється позиція, згідно з якою, склад адміністративного правопорушення необхідно встановлювати у такій послідовності: об'єкт → об'єктивна сторона → суб'єкт → суб'єктивна сторона. Зважаючи на прийняту у правовій науці класифікацію об'єктів правопорушення, було встановлено, що:

загальним об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини, які врегульовані нормами права та перебувають під охороною норм МК України;

родовим об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері митних правил;

видовим об'єктом незаконного переміщення товарів слід вважати суспільні відносини, змістом яких є вільна зовнішньоторговельна економічна діяльність суб'єктів цих відносин, а також економічна безпека держави;

основним безпосереднім об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Необхідним додатковим об'єктом є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Наявність факультативного додаткового об'єкта, його зміст визначаються особливостями предмета і способів здійснення незаконного переміщення товарів.

Відстоюється позиція, згідно з якою предмет незаконного переміщення товарів є складовою частиною, ознакою об'єкта. Оскільки сам законодавець у диспозиції статті робить вказівку на предмет незаконного переміщення товарів, то такий предмет є обов'язковою ознакою цього елемента складу правопорушення. Формуючи ознаки складу незаконного переміщення товарів, МК України у статті 482 до предмета правопорушення відносить товари і транспортні засоби комерційного призначення, а в статті 483 – лише товари.

2. Об'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією. Незаконне переміщення товарів як правопорушення з формальним складом характеризується такими об'єктивними ознаками:

діяння – переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

місце здійснення – митний кордон України;

спосіб переміщення – поза митним контролем; з приховуванням від митного контролю.

Запропоновано: авторський зміст терміну «переміщення товарів, транспортних засобів» як сукупності дій, пов'язаних з фактичним перетином

товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб та засіб;

словосполучення «місця розташування органу доходів і зборів» замінити на «пункти пропуску»;

документ, що містить неправдиві дані, вважати різновидом підроблених документів, а саме – справжнім документом, до якого внесено неправдиві відомості, зокрема щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

З урахуванням зазначеного переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення поза митним контролем, є їх переміщення: поза місцем пункту пропуску; у межах пункту пропуску, але поза зоною митного контролю; поза робочим часом здійснення митного контролю (тобто до відкриття чи після закриття пункту пропуску); з незаконним звільненням від митного контролю, внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів; переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, означає їх переміщення: з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів; шляхом надання одним товарам вигляду інших; з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом.

3. Суб'єктом адміністративних правопорушень є особа, яка на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла віку 16 років. Ця ознака в поєднанні з осудністю особи утворює юридичну характеристику загального суб'єкта адміністративного правопорушення. Вона цілком застосовна і до суб'єкта складу незаконного переміщення товарів. Інші ознаки фізичної особи,

пов'язані з відносинами громадянства, служби, професії тощо, не мають значення для кваліфікації незаконного переміщення товарів.

4. Суб'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення є вольовою спрямованістю суб'єкта на вчинення протиправного діяння і містить:
психічне ставлення до власної негативної поведінки та її наслідків;
наявність мотивів та цілей, які формуються під впливом навколишнього соціального середовища.

Суб'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується лише виною у формі прямого умислу, коли особа усвідомлює протиправність своїх дій з незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів і бажає їх здійснити. Усвідомлення особою протиправного характеру своїх дій із незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів означає розуміння винним як фактичного, так і соціального характеру їх здійснення. МК України не містить жодних вказівок на мотиви і цілі незаконного переміщення товарів. Із цього слід зробити висновок, що мотиви та цілі не належать до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони цього адміністративного правопорушення і не впливають на кваліфікацію скоєного, але можуть враховуватися при визначенні міри покарання за незаконне переміщення товарів.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

3.1. Досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон, як одне з джерел вдосконалення вітчизняного адміністративного законодавства щодо протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон України

Комплексне розкриття питань, пов'язаних із встановленням відповідальності за незаконне переміщення товарів, буде неповним без порівняльного аналізу із законодавством про відповідальність інших держав. Отже, актуальним є зіставлення національного й зарубіжного аспектів законодавства про відповідальність за незаконне переміщення товарів, що ми і спробуємо зробити в цьому пункті дисертаційного дослідження. Акцентуємо увагу на тому, що проблема встановлення відповідальності за незаконне переміщення товарів є актуальною для всіх держав, оскільки вона виступає дієвим важелем у боротьбі з правопорушеннями у сфері економіки.

Починаючи наш аналіз, слід нагадати, що сучасне законодавство України, спрямоване на захист інтересів у сфері господарської та зовнішньоекономічної діяльності, потребує вдосконалення. В основному це стосується невідповідності окремих санкцій тій вигоді, яку отримують порушники цього законодавства. Особливо прибутковим заняттям останнім часом стало незаконне переміщення товарів з приховуванням від митного контролю або поза митним контролем. На суспільну небезпеку цього виду незаконної діяльності впливає цілий ряд факторів:

незаконне переміщення товарів допомагає «розвідувати» канали для контрабанди культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів, частин вогнепальної

нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації;

даний вид діяльності часто має організований характер і служить стабільною фінансовою підтримкою «тіньового» бізнесу;

діяльність з незаконного переміщення товарів без контролю з боку держави може спричинити заподіяння шкоди життю та здоров'ю споживачів таких товарів;

надходження через територію України до сусідніх країн товарів незаконного походження негативно впливає на міжнародний імідж України і не сприяє її швидкому входженню до Європейського союзу;

високий рівень повторюваності скоєння протиправних дій, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів, у першу чергу мешканців прикордонних регіонів країни.

Можливість отримання надприбутків та у той же час низький економічний добробут населення, зростання безробіття, повільне проведення реформ, обіцяних після подій 2014 року, та невиконання державою соціальних зобов'язань перед громадянами – усе це спричиняє підвищення рівня «тіньової» економіки та провокує населення України займатися різними видами контрабанди [41, с. 155]. Кількісному збільшенню в Україні деліктів, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів з приховуванням від митного контролю або поза митним контролем, сприяє:

недосконалість правових норм, що зумовлює недостатню ефективність закону;

девальвація національної валюти та зниження її купівельної спроможності;

фактичне зменшення мінімальної заробітної плати, незважаючи на її номінальне зростання (у 2013 році – 1147 гривень (еквівалент 143,5 доларів США), 2018 рік – 3723 гривень (еквівалент 134,7 доларів США));

відсутність належного рівня взаємодії в органах державної влади;
правовий нігілізм населення країни тощо.

Оцінивши всю прибутковість незаконної діяльності, люди вже не бажають від неї відмовлятися, а соціально-економічна нестабільність лише сприяє цьому.

Реформи, які проводяться в нашій країні, тісно пов'язані з політикою відкритості зовнішньому світу і інтенсивним розвитком зовнішньоекономічних зв'язків. Намагання якнайшвидшого вступу України до ЄС і прихильність принципам вільної торгівлі, як і раніше не виключають передумов для виникнення і розвитку незаконного переміщення товарів. На сьогодні правоохоронцями фіксуються факти вдосконалення способів ведення незаконного переміщення товарів і висока активність різних верств населення, які причетні до цих правопорушень. Проблема боротьби з незаконним переміщенням товарів актуальна протягом вже декількох десятиліть, і в Україні постійно проводяться масштабні заходи по боротьбі з ними. Одним із заходів боротьби є зміна відповідальності за незаконне переміщення товарів, пошук найбільш оптимальних шляхів покарання правопорушників, причетних до незаконного переміщення товарів.

Цілком природно, що при вивченні проблеми покарання нашу увагу привернув досвід застосування відповідальності за незаконне переміщення товарів не тільки європейських країн, більшість з яких входять до Європейського союзу, а й країн СНД. Така увага пояснюється, зокрема, тим, що пострадянські країни після розпаду СРСР мали загальне законодавче коріння, модельні закони та кодекси, і кожна з цих країн дійшла на сьогодні до власного розуміння того, яку відповідальність слід вводити за незаконне переміщення товарів.

Такий досвід, на нашу думку, є безцінним, оскільки результати порівняльного дослідження правових актів зарубіжних країн з питань відповідальності за незаконне переміщення товарів дають можливість: вчитися на помилках інших, при встановленні відповідальності за незаконне переміщення товарів; по-друге, розробити пропозиції та рекомендації щодо внесення змін до законодавства України з метою вилучення невдалих, з точки

зору досвіду зарубіжних країн, нормативних приписів щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів.

У країнах СНД санкції за незаконне переміщення товарів через митний кордон містяться як у кримінальному кодексі, так і в адміністративному або митному кодексах. Адміністративна відповідальність за дії, пов'язані з незаконним переміщенням товарів, передбачається: Кодексом Азербайджанської Республіки про адміністративні проступки (статті 479, 480), Кодексом Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення (стаття 14.1), Кодексом Республіки Казахстан про адміністративні правопорушення (статті 548, 549), Кодексом Киргизької Республіки про адміністративну відповідальність (статті 504-19, 504-20), Кодексом про Правопорушення Республіки Молдова (стаття 287), Кодексом Російської Федерації про адміністративні правопорушення (стаття 16.1), Кодексом Республіки Таджикистан про адміністративні правопорушення (стаття 577), Кодексом Туркменістану про адміністративні правопорушення (стаття 390), Кодексом Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність (стаття 227).

У Вірменії, так як і в Україні, адміністративна відповідальність за порушення митних правил передбачена Митним кодексом (Додаток Б).

Проведемо порівняльний аналіз правових норм законодавств вказаних вище держав, що встановлюють відповідальність за незаконне переміщення товарів (як із приховуванням, так і без нього).

З отриманих даних можна побачити, що схожі склади порушень митних правил, ознаки об'єктивної сторони яких багато в чому збігаються з ознаками об'єктивної сторони порушень, відповідальність за які передбачена статтями 482 та 483 МК України, наявні у всіх країнах – учасницях СНД. При цьому ці склади порушень можуть бути рознесені по різних статтях (Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан, Узбекистан) або включатися до однієї статті (Білорусь, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан).

Таким чином, склади адміністративних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів (як з приховуванням, так і без нього), існують у законодавствах всіх держав – учасниць СНД.

Аналіз норм, що встановлюють відповідальність за незаконне переміщення, показує, що дані норми дуже схожі. Так чи інакше, ґрунтуючись на аналізі законодавства всіх країн, до вказаних протиправних дій віднесено незаконне переміщення товарів через митний кордон, пов'язане з використанням подібних методів здійснення незаконного діяння – недекларування, недостовірне декларування, приховування від митного контролю, переміщення товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю [42, с. 69].

Аналізуючи формулювання законодавства вказаних країн, можна дійти до висновку, що їх законодавство використовує два терміни, що описують зазначену протиправну діяльність:

переміщення товарів, транспортних засобів поза митним контролем,
переміщення товарів з приховуванням від митного контролю.

Відзначимо, що саме ці терміни, використані в назвах статей 482 та 483 МК України, структурно поділяють незаконне переміщення товарів, відповідальність за яке передбачена вітчизняним законодавством, на дві частини. Крім того, ці дві юридичні конструкції включають у себе окремі способи вчинення незаконного переміщення товарів.

Аналізуючи формулювання статей, які передбачають адміністративну відповідальність за незаконне переміщення, слід зазначити, що диспозиція частин 1 статей 482 та 483 МК України, а також частин 1, 2 статті 14.1 Кодексу Республіки Білорусь про адміністративні правопорушення та частини 1 статті 390 Кодексу Туркменістану про адміністративні правопорушення, на нашу думку, видаються більш вдалими, оскільки в них закінченим правопорушенням визнаються також дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон, тобто факт замаху на правопорушення. Розширені формулювання дають змогу Україні, Білорусі й Туркменістану притягувати порушників до адміністративної

відповідальності до того моменту, коли товари в результаті незаконних дій перетнуть митний кордон і покинуть межі країни.

У продовженні дослідження нас найбільше цікавлять особливості адміністративних покарань, передбачених за незаконне переміщення товарів. У цьому випадку найбільш проста структура адміністративних покарань існує в Молдові у вигляді штрафу від 180 до 270 доларів (еквівалент); у Вірменії – у вигляді штрафу в розмірі митної вартості товарів і транспортних засобів; в Україні та Азербайджані – штраф і конфіскація. Решта країн встановлюють диференційовану відповідальність (у різних варіаціях) за дані правопорушення, залежно від того, ким було вчинено правопорушення (індивідуальним підприємцем, фізичною особою (звичайним громадянином), юридичною особою, посадовою особою).

Митний кодекс Республіки Вірменія, Кодекс Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність, Кодекс про Правопорушення Республіки Молдова є найбільш м'якими в частині застосування санкцій за незаконне переміщення товарів (як з приховуванням, так і без нього), оскільки покарання передбачає лише штраф. Також слід зазначити лояльність законодавства Туркменістану і Казахстану, які за незаконне переміщення товарів (без приховування) без наявності кваліфікованого складу також передбачають лише штрафи.

Ми дійшли до висновку, що в Азербайджані, Білорусії, Україні й Таджикистані принцип пропорційності покарання скоєному правопорушенню – один із базових юридичних принципів – не може бути реалізований достатньою мірою, оскільки за переміщення через митний кордон недорогих товарів учасник зовнішньоекономічної діяльності може бути позбавлений не тільки самих товарів, а й транспортних засобів (які в ряді випадків є його основними засобами виробництва) [42, с. 67]. При цьому в юрисдикційного органу, який призначає адміністративне покарання, немає можливості пом'якшити відповідальність, оскільки покарання у вигляді конфіскації для цих країн є основним, так само як і штраф, і обов'язково призначається разом з ним.

Підкреслимо, що законодавця України у цьому аспекті ще можна зрозуміти, оскільки в країні відсутня кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів, але в інших країнах СНД вона існує. Очевидно, що більш лояльним і продуманим є законодавство тих країн (Казахстан), де конфіскація транспортних засобів, що не виступають як товар, може бути застосована лише щодо транспортних засобів, обладнаних тайниками або може виступати як покарання для кваліфікованих складів.

Таким чином, з викладеного вище можна зробити висновок, що склади правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням товарів, присутні в законодавстві усіх зазначених країн. Більш того, їх трактування дуже схоже, що дало нам змогу виділити два загальні види адміністративно караних правопорушень: переміщення товарів, транспортних засобів поза митним контролем та переміщення товарів з приховуванням від митного контролю, які є загальними для законодавства пострадянських країн.

Продовжуючи дослідження слід наголосити на тому, що країнах – учасницях СНД незаконне переміщення товарів є традиційним для кримінального законодавства діянням. У більшості випадків це пояснюється загальним законодавчим корінням, яке залишилось країнам – учасницям СНД у спадок від Радянського Союзу. Але безпосереднє закріплення ознак складу незаконного переміщення товарів у кодексах цих країн має значну кількість відмінностей, якими користуються контрабандисти. Такий стан справ призвів до ситуації, коли у зв'язку з відмінностями у правовому регулюванні Україна стала транзитною країною для незаконно переміщення товарів та її постачальником до країн ЄС. Не сприяє вирішенню проблемної ситуації й існуючий в Україні ліберальний підхід до відповідальності за незаконне переміщення товарів, тобто настання за її вчинення тільки адміністративних санкцій.

З огляду на аналіз норм зарубіжних нормативно-правових актів (Додаток В), які встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне переміщення товарів, ми встановили, що:

1. Способи скоєння розглянутого злочину розкриваються у законодавстві всіх країн – учасниць СНД, за винятком Російської Федерації: переміщення з уникненням митного контролю; переміщення з приховуванням від митного контролю; переміщення з обманним використанням митних та інших документів; переміщення з обманним використанням засобів митної ідентифікації; переміщення поза визначеними законодавством місцями; переміщення у невстановлений час роботи митних органів у встановлених законодавцем місцях; переміщення, поєднане з недекларуванням або недостовірним декларуванням; переміщення, поєднане із зазначенням заздалегідь недостовірних відомостей; приховування у спеціально виготовлених або пристосованих для цього сховищах. Таким чином, для більшості країн – учасниць СНД способами здійснення кримінально караного незаконного переміщення товарів є переміщення через митний кордон (країни, Митного союзу, Євразійського економічного союзу) товарів, предметів, цінностей, вчинене наступними альтернативними способами: поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю; з обманним використанням документів, засобів митної ідентифікації; поєднане з недекларуванням або недостовірним декларуванням.

2. Предметом найчастіше виступають будь-які товари, предмети або цінності, за винятком обмежених чи заборонених до обороту, незаконне переміщення яких, у зв'язку з їх підвищеною суспільною небезпекою отримує самостійну кримінально-правову оцінку.

3. Місцем скоєння можуть бути: митний кордон держави – Азербайджан, Вірменія, Таджикистан, Молдова, Узбекистан, Туркменістан; митний кордон міждержавного утворення (Євразійський економічний союз, Митний союз) – Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Російська Федерація.

4. Як умови караності відповідні норми КК Азербайджану, Вірменії, Російської Федерації, Киргизстану, Казахстану, Молдови, Таджикистану, Туркменістану й Узбекистану називають значні розміри незаконно переміщуваних товарів (предметів, цінностей), що характеризує масштаби

такого переміщення. При цьому самі критерії визначення значного розміру є різноманітними (мінімальна заробітна плата, середньомісячна заробітна плата, середньомісячний розмір оплати праці, місячний розрахунковий показник, сума в національній грошовій одиниці і т.п.), що впливає і на сам граничний розмір настання кримінальної відповідальності⁵: Азербайджан – від 2 349,48 доларів США; Російська Федерація – від 3 710 доларів США; Киргизстан – від 7 200 доларів США; Молдова – від 7 373,2 доларів США; Туркменістан – від 21 356,5 доларів США; Таджикистан – від 26 550 доларів США; Казахстан – від 33 300 доларів США; Вірменія – від 228 080 доларів США.

КК Киргизстану, Казахстану, Молдови та Узбекистану при оцінці масштабів використовують поняття «особливо великий розмір». У доларовому еквіваленті більш суворі санкції призначаються за такі суми: Узбекистан – від 11 035 доларів США⁶; Киргизстан – від 14 400 доларів США; Молдова – від 14 746,5 доларів США; Казахстан – від 66 600 доларів США.

КК Узбекистану як умови караності щодо незаконного переміщення товарів або інших цінностей використовує не лише їх розмір, а й ознаку адміністративної преюдиції (кримінальна відповідальність настає після застосування адміністративного стягнення за таку ж дію). У свою чергу, КК Білорусії у цьому випадку використовує лише ознаку адміністративної преюдиції.

5. Кваліфікуючими і особливо кваліфікуючими ознаками є вчинення незаконного переміщення: неодноразово (повторно); групою осіб; групою осіб за попередньою змовою; особою з використанням свого службового (посадового) становища; із застосуванням насильства до особи, яка здійснює митний (прикордонний) контроль; організованою (злочинною) групою; особою, звільненою від певних форм митного контролю; особою, уповноваженою на переміщення через митний кордон окремих товарів або транспортних засобів, звільнених від встановлених форм митного контролю; особою, раніше судимою

⁵Розрахунок зроблений автором враховуючи критерії, визначення великого розміру, встановлені в національному законодавстві розглянутих країн на 01.01.2018.

⁶КК Узбекистану не оперує поняттям великий розмір. Кодекс встановлює тільки мінімальний розмір, з якого настає кримінальна відповідальність, і особливо великий.

за аналогічний злочин; шляхом прориву митного кордону; в інтересах організованої групи; в особливо великих розмірах.

6. Як види покарань розглянуті норми передбачають: штраф; арешт; виправні роботи; примусові роботи; громадські роботи; обмеження волі на певний термін; позбавлення волі на певний термін; довічне позбавлення волі; конфіскацію майна; позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю; ліквідація юридичної особи.

Продовжуючи дослідження, відзначимо, що наша держава, підписавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [175], взяла на себе зобов'язання розвивати співробітництво й гармонізувати політику щодо протидії та боротьби із шахрайством та незаконним переміщенням товарів. Протокол № 2 «Про взаємну адміністративну допомогу в митних справах» Угоди про асоціацію визначає, що сторони домовляються надавати допомогу одна одній в таких галузях, що належать до їх компетенції, в порядку та на умовах, викладених у цьому Протоколі, з метою забезпечення правильного застосування митного законодавства, зокрема шляхом запобігання, розслідування та припинення порушень цього законодавства (стаття 2 Протоколу № 2). Боротьба з незаконним переміщенням товарів також входить в сфері діє зазначеного Протоколу, оскільки під «порушенням митного законодавства» розуміється будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства.

Відзначимо, що на 2019 рік запланована ратифікація Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами від 12.11.2012 [121]. Ми повністю погоджуємось з необхідністю ратифікації цього міжнародного документа та вважаємо, що ця процедура стане важливим сигналом про готовність України вирішити проблему з незаконним переміщенням та нелегальною торгівлею тютюновими виробами.

У зв'язку з бажанням України вступити до Європейського Союзу, розвитком між ЄС та Україною економічних відносин, створенням загального

економічного простору, виникає проблема порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності, в якій особливе місце належить правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів та інших предметів через митний кордон. Ця обставина актуалізує необхідність аналізу зарубіжного законодавства європейських країн, що встановлює відповідальність за вказану протиправну діяльність.

Відзначимо, що в країнах ЄС вирішення питань, які стосуються відповідальності за незаконне переміщення товарів, так само, як і в країнах СНД, не приведено до «спільного знаменника». Наприклад, у країнах Балтії відповідальність за перевезення нелегальних товарів передбачена кодексами адміністративних правопорушень та кримінальними кодексами.

У санкції розглянутого складу як покарання найбільш поширеними є штрафи, можливі конфіскації, в тому числі і знарядь вчинення адміністративного правопорушення транспортних засобів.

За незаконне переміщення товарів, скоєне посадовими особами юридичної особи, настає кримінальна відповідальність.

Так, згідно із законодавством Литовської Республіки, якщо вартість незаконно переміщених товарів не перевищує 250 прожиткових мінімумів, особа, що скоїла вказане правопорушення, притягується до адміністративної відповідальності. Згідно зі статтею 210 «Контрабанда» Кодексу про адміністративні правопорушення Литовської Республіки за незаконне переміщення товарів передбачене покарання у вигляді штрафу в розмірі від 2 896 до 5 792 євро, конфіскація предметів контрабанди, а також перевізних та інших засобів, призначених для переміщення предметів контрабанди. Якщо вартість незаконно переміщених товарів перевищує 250 прожиткових мінімумів, то винна особа притягується до кримінальної відповідальності у вигляді штрафу або позбавлення волі строком до восьми років (стаття 199 «Контрабанда» Кримінального кодексу Литовської Республіки).

В Латвійській Республіці правопорушник за незаконне переміщення товарів, якщо його дії не спричинили державі суттєвих збитків, притягується до

адміністративної відповідальності. Стаття 201.12 «Контрабанда» Кодексу про адміністративні правопорушення Латвійської Республіки передбачає за вчинене правопорушення штраф в розмірі від 70 до 700 євро, який накладається на фізичних осіб та штраф – від 700 до 7100 євро, який накладається на юридичних осіб. Предмети незаконного переміщення вилучаються на користь держави. Крім того, стаття 201.12 передбачає конфіскацію транспортного засобу, використаного для передачі (перевезення) вилучених товарів. Проте конфіскація транспортного засобу може і не застосовуватись.

Якщо незаконне переміщення товарів спричинило державі суттєві збитки, то правопорушник притягується до кримінальної відповідальності за статтею 190 «Контрабанда» Кримінального кодексу Латвійської Республіки. Застосовним покаранням за цей злочин є позбавлення волі на строк не більше одного року або тимчасове позбавлення волі, або громадські роботи, або штраф з конфіскацією майна чи без такої. Також статтею встановлена відповідальність за вчинення незаконного переміщення товарів групою осіб за попередньою змовою або якщо переміщення товарів було вчинене у великому розмірі.

У законодавстві Болгарії незаконне переміщення товарів є кримінально-караним діянням і віднесено до злочинів проти митного режиму (Розділ III Кримінального кодексу Болгарії). У цьому розділі міститься кілька кваліфікованих складів, що встановлюють відповідальність за різні види незаконного переміщення товарів. При цьому частина 6 статті 242 Кримінального кодексу Болгарії у незначних випадках передбачає можливість накладення штрафу в адміністративному порядку. Штраф в цих випадках передбачається в розмірі до однієї тисячі левів (еквівалент 617,2 доларів США на 01.01.2018).

Санкція норми відповідно Кримінального кодексу Болгарії містить покарання у вигляді штрафу та позбавлення волі на строк до 6 років. Кваліфікована контрабанда карається позбавленням волі на визначений термін, конфіскацією предмета контрабанди і транспортного засобу. Предмети незаконного переміщення вилучаються на користь держави, незалежно від того,

в чийй власності вони перебувають, а за відсутності присуджується сплата їх вартості за відповідними державними роздрібними цінами. Транспортні засоби та засоби переміщення, що послужили для перевезення й переміщення товарів, предметів контрабанди, вилучаються на користь держави незалежно від того, в чийй власності вони перебували, крім випадків, коли їх вартість не відповідає тяжкості скоєного злочину (частини 6, 7 статті 242 КК Болгарії).

У Польщі за незаконне переміщення товарів встановлюється адміністративна та кримінальна відповідальність. За значний обсяг незаконно переміщених товарів порушника чекає кримінальне покарання (за фактом скоєння злочину фінансового характеру), за незначний обсяг – штраф, у розмірі від 140 до 2 760 злотих (еквівалент від 40,6 до 800,4 доларів США на 01.01.2018). Незначний обсяг прирівнюється до суми несплачених податків. Якщо сума несплачених податків з незаконно переміщених товарів не перевищує 7000 злотих (еквівалент 2 030 доларів США на 01.01.2018), то настає адміністративна відповідальність за дрібне правопорушення.

Частина 1 статті 299 КК Польщі передбачає за незаконне переміщення товарів вчинене в значному обсязі покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 6 місяців до 8 років. Якщо особа діє за згодою з іншими особами, то покарання встановлюється у вигляді від 1 до 10 років. Крім позбавлення волі у винного конфісковують предмети отримані прямо або побічно від вчинення злочину, навіть якщо ці предмети не були власністю винної особи. Також відбувається конфіскація незаконного переміщених товарів. Крім того, закон зобов'язує конфіскувати транспортні засоби, які послужили для перевезення й переміщення предметів контрабанди (дані транспортні засоби розглядаються як предмети, які прямо або побічно пов'язані зі злочином, і їх конфіскують в обов'язковому порядку, на відміну від тієї ж Німеччини або Франції).

Зазначимо, що в Польщі відомості про особу, яку викрили у незаконному переміщенні товарів, вносяться до спеціального реєстру. З цього моменту кожен перетин кордону такими особами супроводжується більш ретельною і пильною перевіркою [123].

У Сербії незаконне переміщення товарів є кримінально-караним діянням, яке направлене проти економічних інтересів країни. Існує ряд кваліфікуючих ознак, таких, як контрабанда, «вчинена озброєною особою», «в групі», «із застосуванням сили або загрози». Санкція передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від шести місяців до п'яти років або штраф (стаття 236 Кримінального кодексу Сербії). Товари, які є предметом контрабанди, як і транспортні та інші засоби, секретні і приховані місця яких використовувались для передачі товарів, підлягають вилученню. Схожий підхід до незаконного переміщення товарів існує у Словаччині та Угорщині.

У Румунії відповідальність за незаконне переміщення товарів передбачена тільки в Митному кодексі. Відповідно до частини 1 статті 270 Митного кодексу Румунії ввезення або вивезення з країни будь-яких товарів або виробів через місця, відмінні від встановлених для митного контролю, є контрабандою і карається позбавленням волі на строк від 2 до 7 років. На такий же термін карається: ввезення або вивезення з країни через місця, встановлені для митного контролю, шляхом вилучення з митного контролю товарів, що підлягають митній процедурі, якщо митна вартість товарів або викрадених товарів перевищує 20 000 леїв (еквівалент 5 049 доларів США на 01.01.2018) за товари, на які поширюються акцизні збори, і більше 40 000 леїв (еквівалент 10 098 доларів США на 01.01.2018) за інші товари; ввезення або вивезення з країни двічі протягом одного року через місця, передбачені для митного контролю, шляхом зняття з митного контролю товарів, що підлягають приміщенню під митну процедуру, якщо митна вартість товарів є не менше 20 000 леїв (еквівалент 5 049 доларів США на 01.01.2018 року) для товарів, які обкладаються акцизним збором, і менше 40 000 леїв (еквівалент 10 098 доларів США на 01.01.2018 року) для інших товарів. При скоєнні вказаних вище дій одним або декількома озброєними особами або двома або більше особами разом, караються позбавленням волі на строк від 5 до 15 років.

Товари, які незаконно ввезені на митну територію Румунії, підлягають конфіскації. Штраф за незаконне переміщення товарів в Румунії не

передбачений, але згідно з Рішенням Вищого касаційного суду Румунії № 2, прийнятим в листопаді 2015 року, правопорушник зобов'язаний сплатити суми, що представляють собою митну заборгованість, за товари, які зняті з митного контролю, але підлягали поміщенню під митну процедуру.

Використовуючи підхід румунського законодавця до незаконного переміщення товарів, закарпатські митники, з огляду на обмеженість в Україні притягнення порушників митних правил лише до адміністративної відповідальності, знайшли вихід із ситуації, що склалася. Осіб, які неодноразово притягувались до адміністративної відповідальності за незаконне переміщенням товарів, митники при наявності відповідної інформації пропускають через кордон і надають її своїми румунськими колегами, які при виявленні товарів, що незаконно переміщені через митний кордон, порушують кримінальну справу. Якщо вина порушника доводиться в судовому порядку, то крім конфіскації товару йому загрожує тюремне ув'язнення від 2 до 7 років.

Французьке законодавство розглядає незаконне переміщення товарів як протиправну дію I або II ступеня, а кваліфіковану протидію незаконному переміщенню товарів як злочин III ступеня. По суті незаконне переміщення товарів складається з незаконної діяльності, в результаті якої товари виключаються з-під контролю митних органів.

Митний кодекс Франції містить десять статей (статті від 412 до 422), які тією чи іншою мірою стосуються незаконного переміщення товарів. МК Франції проводить відмінність між незаконним переміщенням товарів для імпорту і експорту. У МК Франції під імпортним незаконним переміщенням товарів розглядаються: обхід митниці без дозволу митних органів; фрахтування суден за межами портів і шахрайське вивантаження товарів; посадка поза митними аеропортами; будь-яке розвантаження товару, а також всі шахрайські перевантаження; ввезення товарів з відвідуванням митних органів з використанням засобів приховування.

У свою чергу, експортне незаконне переміщення товарів відповідно до положень МК Франції складається з: завантаження товарів в портах і

шахрайське вивезення товарів за межі портів; фрахтування літака для незаконного переміщення товарів за межі країни, поза митними аеропортами.

Французька система права в одному правовому акті об'єднує кримінальні злочини і митні порушення. При цьому за незаконне переміщення товарів I ступеня передбачається накладення штрафу або позбавлення волі від 10 днів до 1 місяця і штраф. Крім того, правопорушник зобов'язаний сплатити податок за незаконно переміщений товар, якщо після судового розгляду він буде йому повернутий.

Відзначимо, що санкції за незаконне переміщення товарів відповідно до МК Франції залежать від тяжкості вчиненого діяння: від менш суворих, коли незаконно переміщені товари є об'єктом не забороненим до цивільного обігу і їх кількість незначна – митні правопорушення; і більш строгих – митних кримінальних злочинів в ситуації, коли товари перебувають в числі заборонених або незаконне переміщення відбувалося групою осіб, із застосуванням зброї, залученням літаків, плавальних засобів тощо.

Враховуючи європейський досвід, можемо зробити висновок, що лояльність і бажання держави ввести адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів сприймається особами, які займаються контрабандним промислом, як слабкість державного ладу. Гуманізація законодавства не завжди є ефективним заходом у боротьбі з певними видами злочинів.

Виходячи із закордонного досвіду встановлення відповідальності за незаконне переміщення товарів, на наш погляд, чинне законодавство України, в тому числі і МК України, потребує вдосконалення та нового законодавчого підходу, який би підвищив ефективність притягнення до відповідальності осіб, які скоюють незаконне переміщення товарів.

Підбиваючи підсумки правового дослідження законодавства щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів країн-учасниць ЄС та СНД, можна зробити висновок, що уніфікації засобів протидії вказаним митним правопорушенням в рамках даних об'єднань не відбулося. На сьогодні відсутня

однаковість у предметах, способах, караності, кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознаках незаконного переміщення, у зв'язку з чим кількість розбіжностей щодо криміналізації та систематизації діянь є значною. Різниця спостерігається не лише щодо обсягу правових норм, а й стосовно спектру прийомів та способів формулювання відповідних складів.

Різниця у підходах до відповідальності за незаконне переміщення товарів, на нашу думку, обумовлена відсутністю узгоджених дій щодо уніфікації законодавства та чіткого уявлення про те, як і якими засобами повинна бути забезпечена боротьба з тими чи іншими видами протиправного посягання. Вирішення цієї проблеми могло бути забезпечено за рахунок прийняття державами, які входять до одного об'єднання, наприклад Європейського союзу, шляхом узгодження їх волі єдиного акта наднаціонального характеру, що регулює питання протидії правопорушенням у митній сфері. У цьому акті доцільно передбачити загальну дефініцію незаконного переміщення товарів, яка згодом могла б бути імплементована державами у їх національне законодавство, погодивши при цьому межі допустимого відхилення в криміналізації, переслідуючи забезпечення суто національних інтересів країн-учасниць [180, с. 212-213].

Слід підкреслити, що досвід зарубіжних країн щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення товарів є пізнавальним і для нашої країни. Проте при реформування вітчизняного законодавства необхідно аналізувати не лише правові норми, які регулюють відповідальність за незаконне переміщення товарів, а й досвід їх практичного застосування.

У цілому ж ми пропонуємо законодавцю при вдосконаленні відповідальності за незаконне переміщення товарів звернути увагу на наступний позитивний досвід країн-учасниць ЄС та СНД:

розмежування відповідальності за незаконне переміщення товарів для фізичних та юридичних осіб. До фізичних осіб застосовуються санкції, які передбачені адміністративним та кримінальним законодавством; до юридичних осіб застосовуються лише заходи кримінально-правового характеру;

звільнення від відповідальності особи, яка вчинила незаконне переміщення товарів, у випадку добровільної видачі контрабандних товарів до моменту їх виявлення;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів, вчинене за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією чи особою, раніше судимою за аналогічний злочин, або ж службовою особою;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів за умови адміністративної преюдиції;

впровадження диференційованої відповідальності. Покарання має бути різним залежно від пом'якшуючих або обтяжуючих обставин.

Таким чином, дослідження досвіду встановлення відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон у закордонних країнах дає змогу відзначити, що на сьогодні існує необхідність його вивчення й апробування до вітчизняного законодавства.

3.2. Вдосконалення законодавства України, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон

Боротьба з незаконним переміщенням товарів – один з найважливіших напрямів діяльності митних органів, реалізація якого є не тільки необхідною умовою забезпечення економічної безпеки України, а й складовою частиною успішного виконання органами ДФС своїх фіскальних функцій. У той же час, слід зазначити, що діяльність щодо боротьби з незаконним переміщенням товарів врегульована статтями МК України, на практиці стикається з низкою труднощів, пов'язаних передусім із застосуванням адміністративних стягнень за порушення митного законодавства, з їх правової кваліфікацією в точній відповідності до чинного законодавства. Проблеми правозастосування пов'язані, в тому числі, і з недосконалістю статей, що встановлюють

відповідальність за незаконне переміщення товарів, наявністю в них спірних і колізійних моментів та ін.

На підставі аналізу чинного законодавчого регулювання адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів, враховуючи ряд проблемних питань, що виникають у правозастосовчій практиці, прогалин в законодавстві, ми вважаємо, що настав час розробки пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства України в цій галузі.

У процесі розробки пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення норм Митного кодексу України, які встановлюють відповідальність за незаконне переміщення товарів, ми намагалися передбачити загальні тенденції і перспективи розвитку митної справи в цьому напрямі, врахували положення Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами від 12.11.2012, Стратегії у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року, Програми уряду «Україна без контрабанди» та інших вітчизняних та міжнародних документів, які виходять з необхідності подальшого вдосконалення законодавчої та правової бази реалізації митними органами функцій по боротьбі з незаконним переміщенням товарів. Особливо ми звернули увагу на врахування принципу пропорційності, яким повинна передбачатись диференціація відповідальності залежно від тяжкості скоєного незаконного переміщення товарів, розміру і характеру заподіяного збитку, ступеня вини правопорушника та інших істотних обставин, що зумовлюють індивідуалізацію покарання.

У зв'язку із викладеним вище, на наш погляд, було б доцільним введення в дію нової редакції статті 482 МК України, з об'єднанням відкоригованих положень статей 482 і 483 МК України, що діють на сьогодні.

Запропонована нами стаття 482 МК України повинна мати такі назву та зміст:

«Стаття 482 МК України «Адміністративна контрабанда».

Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів (крім

культурних цінностей), транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза пунктом пропуску або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від трьохсот до однієї тисячі неоподаткованих мінімум доходів громадян з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів – безпосередніх предметів порушення митних правил, а також з конфіскацією транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем, чи без такої.

Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів (крім культурних цінностей), через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням державному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від трьохсот до однієї тисячі неоподаткованих мінімум доходів громадян з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів – безпосередніх предметів порушення митних правил, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України».

Запропонувавши свою редакцію статті 482 МК України, розглянемо окремі її елементи, які ми пропонуємо змінити і відкоригувати для підвищення ефективності її правозастосування.

1. Пропонуємо об'єднати статті, що передбачають адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів (зокрема, статті 482 та 483 МК України) в одну статтю «Адміністративна контрабанда». Відповідно,

склади нині існуючих частин 1 статей 482 та 483 МК України будуть складати відповідно частини 1 та 2 нової об'єднаної статті.

Реальність і ефективність дії МК України багато в чому залежить від злагодженого механізму реалізації його норм. Об'єднання окремих конкретних статей суміжних складів адміністративних правопорушень в одну статтю не тільки допоможе роботі правоохоронних органів, а також спростить їх застосування на практиці.

Під час нашого дослідження ми вже згадували, що одним із сутнісних аспектів ефективності в боротьбі з незаконним переміщенням товарів є діяльність митного органу – суб'єкта правозастосування. Немає ніяких підстав виключати з аналізу ефективності правових норм ті реальні засоби, дії тих конкретно-історичних суб'єктів, які тільки і призводять до досягнення того чи іншого результату. Результат дії закону залежить не тільки від права, а й від безлічі характеристик розглянутого суб'єкта. Визначати ефективність між результатом і метою проблематично не тільки тому, що у окремої норми рідко є особлива мета, але ще й тому, що у окремої норми повний результат її дії на момент дослідження не відомий [103, с. 31-35]. У першому розділі нашого дослідження, оцінюючи статистичні данні, ми відзначили вкрай низький результат дії норм статей 482, 483 МК України, що дає підставу говорити про необхідність змін у підході до закріплення відповідальності за незаконне переміщення товарів.

За своєю суттю стаття 482 и стаття 483 МК України є однорідними та відрізняються від інших видів порушень митних правил тим, що протиправні дії, стягнення за які передбачено вказаними статтями, є не лише не точним або не повним виконанням митних правил, а їх грубим ігноруванням. Тим більше санкції за ці дії є ідентичними, склад правопорушень також співпадає, тому не зовсім зрозумілим є підхід законодавця згідно з яким замість консолідації однорідних правопорушень в одній статті він їх «розірвав» на дві окремі. Вважаємо, що об'єднання адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів в рамках однієї статті дасть змогу реалізувати на практиці

криміналізацію повторності за ці правопорушення, шляхом доповнення КК України також однією статтею.

2. Пропонуємо повторність, нині існуючу кваліфікуючу ознаку, передбачену частинами 2 статей 482 та 483 МК України до нової норми не вносити. Натомість передбачити її як ознаку, що передбачає настання кримінальної відповідальності.

Нагадаємо, що до внесення змін в кримінальне та адміністративне законодавство щодо незаконного переміщення товарів в науковій літературі неодноразово висловлювалася думка, згідно з якою в цілях дотримання балансу інтересів усіх зацікавлених сторін стоїть не тільки лібералізувати кримінальний закон шляхом виключення з нього норм за незаконне переміщення товарів, а й передбачити настання кримінальної відповідальності за повторне вчинення аналогічних дій. Такий захід мав носити превентивний характер і дозволити знизити ризик повторності вчинення незаконного переміщення товарів, ефективно захистити державу від зазначених протиправних діянь. Проте був обраний інший шлях: повторність була внесена в якості кваліфікуючої ознаки до МК України та передбачила накладення підвищеного штрафу за вчинене незаконне переміщення товарів. У той же час статистичні дані свідчать, що добровільна сплата сум застосованих штрафів за незаконне переміщення товарів не перевищує 3 %, тобто правопорушники не тільки не сплачують суму підвищеного штрафу за кваліфікуючу ознаку правопорушення, а й ігнорують сплату штрафу простої норми.

На наш погляд, винесення повторності за межі адміністративної відповідальності достатньою мірою відповідає сучасному стану суспільних відносин. Введення адміністративної преюдиції в кримінальне законодавство дасть змогу не тільки виключити «зайву криміналізацію діянь», а й дасть можливість попереджувати злочини [132, с. 114]. Слід зазначити, що в сучасному законодавстві поняття «адміністративна преюдиція» не закріплено і не має чіткого визначення. Однак в радянській юридичній літературі цьому поняттю приділялася значна увага. Адміністративно-правова преюдиція в

правовій доктрині розуміється як застосування підвищеної міри відповідальності за повторний адміністративний делікт [12, с. 27]. Вважаємо, що на сьогодні в Україні відсутні будь-які перешкоди правового характеру щодо застосування адміністративно-правової преюдиції щодо незаконного переміщення товарів.

Будучи притягнутим до адміністративної відповідальності за вчинення незаконного переміщення товарів, правопорушник розуміє, що його діяння не схвалюється суспільством і державою. У разі, якщо цей суб'єкт свідомо вчинює аналогічний делікт, стає очевидним, що цілі адміністративного покарання не були досягнуті. Як наслідок, для досягнення цілей приватної превенції доцільно застосувати до такої особи більш суворе покарання в рамках кримінального законодавства.

Внесення в МК України та КК України змін щодо незаконного переміщення товарів відповідають сучасним реаліям. Застосування такого інструменту, як адміністративна преюдиція щодо повторного вчинення незаконного переміщення товарів слід визнати виправданим. Застосування адміністративної преюдиції у цьому випадку має важливе превентивне значення і має сприяти дотриманню приватних і публічних інтересів у сфері охорони митних правил.

3. Пропонуємо не вносити до нової норми положення щодо способу скоєння правопорушення: «з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів» (частина 1 чинної статті 482 МК України). Подібний спосіб свідчить про існування додаткової суспільної небезпеки (а не шкоди), що також потребує криміналізації і відповідного закріплення в нормах кримінального законодавства.

На нашу думку адміністративна відповідальність не повинна ставати тим засобом, який допоможе особам, що входять до системи організованої злочинності, уникнути заслуженого суворого покарання. Це ж саме належить і

до службових осіб контролюючих та правоохоронних органів, які вчиняють або сприяють вчиненню незаконного переміщення товарів.

Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [67].

На сьогодні в Україні гостро постало питання припинення вчинення незаконного переміщення товарів не тільки співробітниками митних органів, а й прикордонниками, службовими особами посольств, консульств тощо. Такі вчинки і шкодять економіці країни, і підривають її міжнародний авторитет та імідж. Наділена владою, службова особа зловживає наданими їй по службі правами й повноваженнями, діє всупереч інтересам служби. Вважаємо, що такі дії повинні відразу підлягати кримінальному покаранню, тобто службова особа

повинна стати суб'єктом кримінально караного незаконного переміщення товарів.

Вважаємо, що для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності необхідно, щоб винна особа використовувала своє службове становище для незаконного переміщення через кордон товарів. Якщо ж, наприклад, працівник митниці, виїжджаючи в іншу країну як турист, намагається незаконним шляхом провезти через кордон будь-які товари чи інші предмети, то його дії не можуть розглядатися як використання службовою особою свого становища. В цьому випадку він виступає як приватна особа або особа, яка, покладаючись на своє високопосадове чи суспільне становище, розраховує уникнути митного контролю і, таким чином, безкарно скоїти незаконне переміщення товарів [36, с. 124]. У цьому прикладі працівник митниці повинен бути притягнутий до адміністративної відповідальності. Підкреслимо, що використання службовою особою своїх службових прав з метою незаконного переміщення товарів буде ознакою кримінально караного діяння лише в тому випадку, коли саме службове становище полегшить вчинення злочинних дій.

Зазначимо, що до кримінальної відповідальності також повинні бути притягнуті службові особи – представники підприємств, установ чи організацій посади яких пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій.

Так, організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо). Адміністративно-

господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [120]. Згідно законодавства всі зазначені вище особи теж вважаються службовими. Тобто представник підприємства, який діє в інтересах підприємства або власних інтересах і скоює незаконне переміщення товарів з використання своїх службових прав, повинен нести кримінальну відповідальність.

На нашу думку, незаконне переміщення товарів, вчинене не тільки службовою особою, а також за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією повинно одразу кваліфікуватись за відповідною статтею КК України. Також ми підтримуємо позицію згідно якої передбачається виведення незаконного переміщення товарів, вчиненого у співучасті за межі адміністративної відповідальності. Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності. На сьогоднішній день вона є діючим, фактично єдиним по-справжньому ефективним фактором, який мотивує осіб дотримуватись «правового поля». Зважаючи на такий «стан речей» цілком закономірним буде передбачення найбільш небезпечних проявів незаконного переміщення товарів не в рамках адміністративної, а кримінальної відповідальності.

4.3 метою усунення колізії між кримінальним та адміністративним законодавством, пропонуємо в диспозиції нової статті 482 МК України «Адміністративна контрабанда» акцентувати увагу на виключенні культурних цінностей як предмета цього адміністративного правопорушення. Зважаючи на спорідненість статті 484 МК України з досліджуваними статтями, що встановлюють відповідальність за незаконне переміщення товарів, аналогічні зміни вважаємо за необхідне внести і до неї.

Контрабанда культурних цінностей у світовій практиці та у вітчизняних наукових дослідження визначається як суспільно небезпечне діяння, що посідає одне з перших місць серед усіх видів незаконного переміщення товарів та предметів. Злочинні замах на культурні цінності призводять до появи «білих плям» в історичній пам'яті суспільства, отже, вивезення культурних цінностей – це замах на національну й економічну безпеку країни, тобто на об'єкти, що мають підвищену суспільну цінність. Криміналізація світового антикварного ринку, у першу чергу, викликана тим, що незаконні операції з культурними цінностями поступаються по прибутковості лише нелегальному обігу зброї, наркотиків і торгівлі людьми. Варто зазначити, що боротьба з незаконним переміщенням культурних цінностей є важливою складовою частиною забезпечення як національної безпеки країни, так і безпеки світової культурно-історичної спадщини [190]. Проте незважаючи на збитки, які наносить незаконне переміщення культурних цінностей через митний кордон, вітчизняний законодавець передбачає за ці дії як кримінальну, так і адміністративну відповідальність, без вказівки на будь-яку розмежувальну ознаку. Це пов'язано в першу чергу з тим, що МК України включає культурні цінності до складу товарів [124] як предмету адміністративних правопорушень, передбачених статтями 482 та 483 МК України. Отже, на сьогодні колізійність законодавства дає змогу правопорушникам уникнути покарання у вигляді позбавлення волі за незаконне переміщення культурних цінностей, та наполягати на перекваліфікації їх дій зі злочину на правопорушення.

На нашу думку, переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, має бути винятково кримінально-караним деліктом, а не адміністративним правопорушенням, адже збереження об'єктів матеріальної та духовної культури є одним із важливих завдань будь-якої держави, в тому числі і України з її багатою історичною спадщиною.

5.3 метою покращення ситуації щодо фактичної сплати накладених штрафів, пропонуємо в санкції нової статті зменшити розмір штрафу, а його

суму розраховувати не від розміру вартості предметів незаконного переміщення (яка може сягати мільйонів гривень), а застосовуючи обрахування в неоподаткованих мінімумах доходів громадян, як це передбачено більшістю статей Глава 68 МК України «Види порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення».

Діючі статті 482 та 483 МК України визначають фіксований розмір адміністративного штрафу за незаконне переміщення товарів, чим ігнорують принцип закону про індивідуалізацію покарання. Принцип індивідуалізації покарання вимагає відповідності між заходом впливу до правопорушника, що обирається, і ступенем суспільної небезпеки адміністративного проступку. Застосування цього принципу тісно пов'язано з індивідуалізацією адміністративної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпеки проступку і властивостей правопорушника [49]. Ми згодні з думкою Ющика О.І., що найбільш широко індивідуалізація покарання проявляється в урахуванні особистості правопорушника й обставин, що пом'якшують і обтяжують його покарання. Вивчення особистості під час розгляду справи відіграє особливу роль для призначення покарання. Оскільки метою покарання, крім відновлення соціальної справедливості, є виправлення правопорушника й попередження вчинення нових незаконних дій, судом ретельно повинні бути досліджені як біологічні, так і соціальні особливості особистості. Часом на вид і розмір покарання впливають стать, вік, стан здоров'я винного. Важливе значення мають мета й мотив вчинених дій, дані, що характеризують винного [196, с. 88]. Зауважимо, що принцип індивідуалізації покарання не закріплений у МК України, але судами при розгляді справ, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів через митний кордон, застосовується процедурний порядок, закріплений в КУпАП. Така обставина дає змогу нам звернутись до норм КУпАП стосовно індивідуалізації покарання.

Індивідуалізації покарання присвячена стаття 33 КУпАП, частина 2 якої передбачає, що при накладенні стягнення враховуються характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан,

обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. Стаття визначає, що ігнорувати перелічені обставини можливо лише при накладені стягнень за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксовані в автоматичному режимі, та за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису). Стосовно незаконного переміщення товарів через митний кордон ніяких вказівок зазначена стаття не містить.

Існуючий підхід до санкцій статей 482 та 483 МК України не здатний здійснювати превентивний вплив на людей, не сприяє він і поповненню бюджету країни. Такий підхід вже довів свою неспроможність, кількість добровільно сплачених штрафів перебуває на мінімальному рівні. Дана обставина актуалізує необхідність якісної зміни в механізмі притягнення до адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон. Сам стан сучасного українського суспільства вказує на те, що застосування «класичної» системи нарахування адміністративних штрафів принесло би кращі результати.

Збільшення розміру матеріальних збитків правопорушника за незаконне переміщення товарів було і залишається питанням дискусійним. Однак ніхто не сперечається з тим, що при збільшенні розміру матеріальної шкоди, заподіяної незаконним переміщенням товарів, покарання має бути пропорційним і відповідати цілям досягнення справедливого балансу публічних і приватних інтересів. Вважаємо за необхідним встановити розмір штрафу в новій статті від 300 до 1000 неоподаткованих мінімумів (5100 – 17 000 гривень).

Не слід забувати, що крім штрафу, при незаконному переміщенні товарів підлягають обов'язковій конфіскації: по-перше, незаконно переміщенні товари. Наприклад в 2017 році середній розмір вартості незаконно переміщених товарів склав 458 тис. грн на 1 справу; по-друге, транспортні засоби – безпосередні предмети порушення митних правил.

Зазначене є джерелом погашення нанесених державі збитків та наносить правопорушнику суттєвий матеріальний збиток.

Аналізуючи вітчизняне законодавство, що встановлює адміністративну відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон, у напрямі його вдосконалення, відзначимо необхідність зміни підходу стосовно конфіскації транспортних засобів, що використовувалися для незаконного переміщення товарів. На сьогодні санкції цих статей разом зі штрафом передбачають конфіскацію не тільки товарів, а й транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів, також конфіскації підлягають транспортні засоби – безпосередні предмети порушення митних правил. Проте такий підхід законодавця прямо суперечить Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (ратифікована Україною 11.09.1997) [57] та практики Європейського суду з прав людини, які згідно зі статтею 9 Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [59] та статті 19 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори» [116] є частиною національного законодавства України і мають пріоритетне значення.

Європейський суд з прав людини неодноразово в своїх рішеннях відзначав, що досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значним, якщо встановлено, що під час відповідного втручання дотримано принцип «законності» (рішення по справі «Бакланов проти Росії» від 09.06.2005 [9], рішення по справі «Фрізен проти Росії» від 24.03.2005 [184]). У рішенні по справі «Ісмаїлов проти Росії» від 16.10.2008 Європейський суд з прав людини зазначив, що згідно з принципом верховенства права однією з складових демократичного суспільства, що закріплено в усіх статтях ЄКПЛ, при розгляді справи та призначенні стягнення потрібно досягти справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи, щоб під час відповідного втручання був дотриманий принцип законності і воно не було свавільним, тобто стягнення повинне бути пропорційним, має відповідати тяжкості скоєного правопорушення, а також його наслідкам [46]. Отже, якщо суддя дійде висновку, що конфіскація майна не забезпечить

балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи, то він має право не накладати таке стягнення разом з іншими стягненнями, передбаченими статтею МК України.

Зважаючи на викладене вище, з метою врахування практики Європейського суду з прав людини та додержання відповідності міри відповідальності суспільній небезпеці скоєного адміністративного правопорушення, пропонуємо передбачити в санкції частини 1 нової статті 482 МК України «Адміністративна контрабанда» застосування конфіскації транспорту, на якому здійснювалось правопорушення як альтернативне додаткове покарання на розсуд суду. У свою чергу, санкція частини 2 нової статті 482 МК України «Адміністративна контрабанда» повинна передбачати безальтернативність конфіскації транспорту із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для незаконного переміщення товарів.

6. Пропонуємо в частині 1 нової статті 482 МК України «Адміністративна контрабанда» змінити поняття поза місцем розташування «органів доходів і зборів» на «пунктів пропуску».

Згідно з пунктом 2 Порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них, затвердженого наказом Міністерства фінансів України 23.10.2017 № 862, місце розташування органів доходів і зборів визначається як адреси, зазначені у положенні про митницю ДФС та положенні про митний пост, що затверджені у порядку, визначеному МК України [110]. Тобто місцем розташування органів доходів і зборів є фізичне розташування митних постів та митниць ДФС. Проте в затверджених положеннях митниць ДФС адреси цих установ не конкретизуються, вони вказуються на інформаційних веб-сайтах.

Склад діючих статей 482 та 483 МК України дав нам змогу до обов'язкових ознак незаконного переміщення товарів віднести такі способи переміщення товарів: поза митним контролем та з приховуванням від митного

контролю. На сьогодні день митні органи здійснюють митний контроль виключно у пунктах пропуску (Розділ XI «Митний контроль» МК України) – спеціально виділеній території на залізничних і автомобільних станціях, у морських і річкових портах, в аеропортах (на аеродромах) з комплексом будівель, споруд і технічних засобів, ..., де здійснюються прикордонний, митний та інші види контролю і пропуск через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна [85]. Як ми бачимо, існує прив'язка пунктів пропуску до державного кордону через який здійснюється пропуск осіб, транспортних засобів, вантажів тощо. Місця розташування органів доходів і зборів такої прив'язки не мають, так як ці органи зазвичай розташовуються по всій території України (про що свідчать дані, що знаходяться у вкладці «Контакти» інформаційних веб-сайтів цих органів), а не тільки на кордоні, проте митний кордон є обов'язковою ознакою вчинення незаконного переміщення товарів. У зв'язку з вищевикладеним вважаємо, що запропоновані нами зміни є цілком доречними та такими, що зроблять диспозицію нової статті більш зрозумілою та сприйнятою для правозастосування.

7. Пропонуємо до статті 4 МК України внести роз'яснення сутності поняття «переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон».

МК України через поняття «переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон» намагається розтлумачити сутність ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України та вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України (пункт 4 частини 1 статті 4 МК України). Але термін «переміщення» є ширшим за терміни «ввезення» та «вивезення». У навчальних правових джерелах можна зустріти твердження, що переміщення через митний кордон – це дії, пов'язані із ввезенням і вивезенням товарів і транспортних засобів на митну територію України чи з цієї території. Не можна назвати його неправильним, однак воно невадале, бо абсолютно нічого не говорить про сутність переміщення через митний кордон, його правову природу [126, с. 274].

Брак офіційної дефініції переміщення через митний кордон є істотним недоліком митного законодавства, оскільки з переміщенням через митний кордон товарів і транспортних засобів настають правові наслідки: виникнення податкових зобов'язань, права на відшкодування податку на додану вартість, обов'язку щодо декларування товарів і транспортних засобів у відповідній формі, цілого кола прав та обов'язків, пов'язаних з проходженням митного контролю, права на переміщення товарів через митну територію України тощо. Реалізація як згаданих, так і багатьох інших прав та обов'язків здійснюється в межах відповідних правових відносин. Це сприяє думці, що переміщення через митний кордон України слід розцінювати як юридичний факт, під яким треба розуміти соціальні обставини, які відповідно до норм права викликають настання правових наслідків, які ведуть до встановлення, зміни чи припинення правовідносин [167, с. 530].

Таким чином, ми доходимо висновку, що переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів – це самостійний юридичний факт, що породжує переважну більшість митних правовідносин. У зв'язку з викладеним вище під «переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон» слід розуміти сукупність дій пов'язаних з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямі, у будь-який спосіб та засіб.

Нагадаємо, що перший МК України (редакція 1991 року) в пункті 3 статті 15 розкривав значення поняття «переміщення через митний кордон України». Під переміщенням через митний кордон України розумілося ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзит через територію України товарів та інших предметів у будь-який спосіб, включаючи використання з цією метою трубопровідного транспорту та ліній електропередачі [83]. Після втрати чинності МК України 1991 року та набуття чинності норм МК України 2002 року, який, не розкривав значення аналізованого нами поняття, відповідь на поставлене питання містилась в Типовій технологічній схемі пропуску через державний кордон осіб,

транспортних засобів, вантажів та іншого майна, затвердженій наказом Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Міністерства транспорту України від 05.03.2001 № 152/165/130 [117]. У пункті 1.4 цієї схеми зазначалось, що переміщенням через митний кордон України є сукупність дій, пов'язаних із увезенням на митну територію України, вивезенням із цієї території транспортних засобів і товарів будь-якими шляхами, засобами та видами транспорту. Але на сьогодні вказаний спільний наказ втратив свою чинність, чим породив правову невизначеність терміну, що застосовується при кваліфікації дій осіб, які здійснюють незаконне переміщення товарів і яку ми пропонуємо виправити.

Висновки до 3 розділу

Здійснивши аналіз зарубіжного законодавства, яким передбачена відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон, ми прийшли до наступних висновків:

1. При вдосконаленні вітчизняного законодавства, яким передбачена відповідальність за незаконне переміщення товарів, варто звернути увагу на такий досвід країн-учасниць ЄС та СНД:

розмежування відповідальності за незаконне переміщення товарів для фізичних та юридичних осіб. До фізичних осіб застосовуються санкції: штраф, обмеження чи позбавлення волі, конфіскація майна; до юридичних осіб застосовуються такі заходи кримінально-правового характеру, як штраф, конфіскація майна, ліквідація;

звільнення від відповідальності особи, яка вчинила незаконне переміщення товарів, у випадку добровільної видачі товарів до моменту їх виявлення;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів, вчинене за попередньою змовою, організованою групою або

злочинною організацією чи особою, раніше судимою за аналогічний злочин, або ж службовою особою;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів за умови адміністративної преюдиції;

впровадження диференційованої відповідальності. Покарання має бути різним залежно від того, ким було вчинено незаконне переміщення товарів тощо.

2.3 урахуванням теоретичних напрацювань та проаналізованого зарубіжного досвіду запропоновано об'єднати статті 482 та 483 МК України в одну статтю (стаття 482 МК України «Адміністративна контрабанда») та викласти її з урахуванням таких зауважень:

винести ознаку повторності незаконного переміщення товарів за межі адміністративної відповідальності;

винести ознаку співучасті незаконного переміщення товарів за межі адміністративної відповідальності;

відповідальність посадових осіб, як представників юридичних осіб, так і органів влади, за незаконне переміщення товарів винести за межі адміністративної відповідальності;

винести спосіб скоєння правопорушення: «з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів» за межі адміністративної відповідальності;

винести «культурні цінності» як предмет незаконного переміщення товарів за межі адміністративної відповідальності;

суми штрафів за незаконне переміщення товарів обраховувати в неоподаткованих мінімумах доходів громадян.

Запропоновано узгодити статтю 484 МК України відповідно до зазначених змін, зокрема щодо предмета правопорушення (культурних цінностей).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У висновках дисертації на основі проведеного узагальнення і систематизації наукових уявлень щодо адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки і практики:

1) Історію розвитку законодавства на українських територіях, яка стосується відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон, розподілено на чотири періоди.

1. Середина IX століття – початок XVI століття – період Київської Русі та феодалної роздробленості – період зародження відповідальності, пов'язаної з порушенням митного законодавства, виникнення перших норм, що стосуються незаконної торгівлі товарами, за які сплачувався збір. До середини XVI століття незаконна діяльність, пов'язана з переміщенням товарів, носила поодинокий характер, що пояснювалося слабкою розвиненістю державних утворень.

2. XVII століття – 1917 рік – період імперій. Характеризується тим, що на українських землях діяло законодавство тих імперій, до складу яких вони входили. З'являються перші правові норми, що встановлюють відповідальність за контрабанду. При цьому формувалось саме поняття контрабанди, під яким розумілось приховування товару від митниці, його таємне перевезення поза митним контролем, або перевезення через митні пункти з приховуванням.

3. 1917 – 1991 роки – радянський період. На початку цього періоду відбувся розподіл відповідальності за незаконне переміщення товарів, на кримінально-карану (кваліфіковану) і адміністративну контрабанду (просту). Такий поділ двох видів контрабанди поглиблювався й ускладнювався по мірі прийняття наступних радянських правових актів.

4. 1991 рік – по сьогодні – сучасний період. Сучасний період розвитку відповідальності за незаконну діяльність, пов'язану з переміщенням товарів, характеризується превалюванням адміністративної відповідальності над

кримінальною. Законодавець поступово відходив від кримінального покарання за просту контрабанду, і в 2012 році, з прийняттям МК України, відбулося віднесення складів цих правопорушень до сфери його регулювання та адміністративної відповідальності.

2) Процесуальний аспект адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів розглядається як вид юридичної відповідальності, що виражається у призначенні районним, районним у містах, міським чи міськрайонним судом (суддею) адміністративного стягнення особі, яка незаконно перемістила товари через митний кордон України, та обов'язку правопорушника зазнати несприятливих наслідків, що становлять зміст накладеного на нього адміністративного стягнення, передбаченого МК України. Адміністративна відповідальність, передбачена МК України, має певну специфіку, що дає підстави розглядати відповідальність за незаконне переміщення товарів як комплексний інститут. Незаконне переміщення товарів є різновидом адміністративних правопорушень та є протиправним, винним діянням (бездіяльністю) фізичної особи, яка порушує вимоги митного законодавства про порядок переміщення, митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, за яке встановлена адміністративна відповідальність.

3) Існування незаконного переміщення товарів як явища об'єктивної дійсності пов'язується з наявною в сучасному українському суспільстві сукупністю причин політичного, економічного та соціального характеру. Встановлено, що витoki незаконного переміщення товарів беруть свій початок у прорахунках, пов'язаних із реформуванням суспільства, що визначили кризовий стан економіки, політики, соціальної та духовної сфер життя, що спричинило розширення соціальної бази незаконного переміщення товарів.

Подальші кроки щодо зниження фактів незаконного переміщення товарів ми пов'язуємо із розвитком законодавства у цій сфері щодо вдосконалення адміністративної відповідальності, а також стабілізації економіки, вирішення соціальних проблем та нормалізації політичної складової в суспільстві.

4) Встановлено, що аналіз ознак складу незаконного переміщення товарів у певній послідовності є запорукою правильності встановлення кожної із них. Відстоюється позиція, згідно з якою, склад адміністративного правопорушення необхідно встановлювати у такій послідовності: об'єкт → об'єктивна сторона → суб'єкт → суб'єктивна сторона. Зважаючи на прийняту у правовій науці класифікацію об'єктів правопорушення, було встановлено, що:

загальним об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини, які врегульовані нормами права та перебувають під охороною норм МК України;

родовим об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері митних правил;

видовим об'єктом незаконного переміщення товарів слід вважати суспільні відносини, змістом яких є вільна зовнішньоторговельна економічна діяльність суб'єктів цих відносин, а також економічна безпека держави;

основним безпосереднім об'єктом незаконного переміщення товарів є суспільні відносини у сфері встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Необхідним додатковим об'єктом є встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Наявність факультативного додаткового об'єкта, його зміст визначаються особливостями предмета і способів здійснення незаконного переміщення товарів.

Відстоюється позиція, згідно з якою предмет незаконного переміщення товарів є складовою частиною, ознакою об'єкта. Оскільки сам законодавець у диспозиції статті робить вказівку на предмет незаконного переміщення товарів, то такий предмет є обов'язковою ознакою цього елемента складу правопорушення. Формуючи ознаки складу незаконного переміщення товарів, МК України у статті 482 до предмета правопорушення відносить товари і транспортні засоби комерційного призначення, а в статті 483 – лише товари.

5) Об'єктивна сторона незаконного переміщення товарів

характеризується зовнішнім проявом посягання на об'єкт, який охороняється адміністративно-правовою санкцією. Незаконне переміщення товарів як правопорушення з формальним складом характеризується такими об'єктивними ознаками:

діяння – переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

місце здійснення – митний кордон України;

спосіб переміщення – поза митним контролем; з приховуванням від митного контролю.

Запропоновано: авторський зміст терміну «переміщення товарів, транспортних засобів» як сукупності дій, пов'язаних з фактичним перетином товарів, транспортних засобів митного кордону України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб та засіб;

словосполучення «місця розташування органу доходів і зборів» замінити на «пункти пропуску»;

документ, що містить неправдиві дані, вважати різновидом підроблених документів, а саме – справжнім документом, до якого внесено неправдиві відомості, зокрема щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

З урахуванням зазначеного переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення поза митним контролем, є їх переміщення: поза місцем пункту пропуску; у межах пункту пропуску, але поза зоною митного контролю; поза робочим часом здійснення митного контролю (тобто до відкриття чи після закриття пункту пропуску); з незаконним звільненням від митного контролю, внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів; переміщенням або діями, спрямованими на переміщення товарів з

приховуванням від митного контролю, означає їх переміщення: з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів; шляхом надання одним товарам вигляду інших; з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом.

6) Суб'єктом адміністративних правопорушень є особа, яка на момент вчинення адміністративного правопорушення досягла віку 16 років. Дана ознака в поєднанні з осудністю особи утворює юридичну характеристику загального суб'єкта адміністративного правопорушення. Вона цілком застосовна і до суб'єкта складу незаконного переміщення товарів. Інші ознаки фізичної особи, пов'язані з відносинами громадянства, служби, професії тощо, не мають значення для кваліфікації незаконного переміщення товарів.

7) Суб'єктивна сторона складу адміністративного правопорушення є вольовою спрямованістю суб'єкта на вчинення протиправного діяння і містить у собі:

психічне ставлення до власної негативної поведінки та її наслідків;

наявність мотивів та цілей, які формуються під впливом навколишнього соціального середовища.

Суб'єктивна сторона незаконного переміщення товарів характеризується лише виною у формі прямого умислу, коли особа усвідомлює протиправність своїх дій з незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів і бажає їх здійснити. Усвідомлення особою протиправного характеру своїх дій із незаконного переміщення через митний кордон конкретних товарів означає розуміння винним як фактичного, так і соціального характеру їх здійснення. МК України не містить жодних вказівок на мотиви і цілі незаконного переміщення товарів. Із цього слід зробити висновок, що мотиви та цілі не належать до обов'язкових ознак суб'єктивної сторони цього адміністративного правопорушення і не впливають на кваліфікацію скоєного, але можуть враховуватися при визначенні міри покарання за незаконне переміщення

товарів.

8) При вдосконаленні вітчизняного законодавства, яким передбачена відповідальність за незаконне переміщення товарів, варто звернути увагу на такий досвід країн-учасниць ЄС та СНД:

розмежування відповідальності за незаконне переміщення товарів для фізичних та юридичних осіб. До фізичних осіб застосовуються санкції: штраф, обмеження чи позбавлення волі, конфіскація майна; до юридичних осіб застосовуються такі заходи кримінально-правового характеру, як штраф, конфіскація майна, ліквідація;

звільнення від відповідальності особи, яка вчинила незаконне переміщення товарів, у випадку добровільної видачі товарів до моменту їх виявлення;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів, вчинене за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією чи особою, раніше судимою за аналогічний злочин, або ж службовою особою;

настання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів за умови адміністративної преюдиції;

впровадження диференційованої відповідальності.

9) З урахуванням теоретичних напрацювань та проаналізованого зарубіжного досвіду запропоновано об'єднати статті 482 та 483 МК України в одну статтю (стаття 482 МК України «Адміністративна контрабанда») та викласти її у наступній редакції:

«Стаття 482 МК України «Адміністративна контрабанда».

Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів (крім культурних цінностей), транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза пунктом пропуску або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від трьохсот до однієї тисячі неоподаткованих мінімум доходів громадян з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів – безпосередніх предметів порушення митних правил, а

також з конфіскацією транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза митним контролем, чи без такої.

Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів (крім культурних цінностей), через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням державному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, –

тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від трьохсот до однієї тисячі неоподаткованих мінімум доходів громадян з конфіскацією цих товарів, транспортних засобів – безпосередніх предметів порушення митних правил, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України».

Зазначеними змінами запропоновано:

винести за межі адміністративної відповідальності: ознаку повторності незаконного переміщення товарів; ознаку співучасті у незаконному переміщенні товарів; відповідальність посадових осіб, як представників юридичних осіб, так і органів влади, за незаконне переміщення товарів; спосіб скоєння правопорушення: «з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами органу доходів і зборів»; «культурні цінності» як предмет незаконного переміщення товарів;

суми штрафів за незаконне переміщення товарів обраховувати в неоподаткованих мінімумах доходів громадян.

Також запропоновано узгодити статтю 484 МК України відповідно до зазначених змін, зокрема щодо предмета правопорушення (культурних цінностей).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративний кодекс УСРР від 12.10.1927 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP270014.html (дата звернення: 20.11.2018)
2. Алексеев С. С. Социальная ценность права в советском обществе. М.: Юридическая литература, 1971. 223 с.
3. Алехин А. П., Кармолицкий А. А. Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации. Учебник. М.: ИКД «Зерцало-М», 1998. 608 с.
4. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации: учеб. М.: Зерцало-М, 2003. 608 с.
5. Алиева Л. И. Ответственность за правонарушения в области налогов и сборов: административно-правовой аспект: автор. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов, 2010. 29 с.
6. Анохин Ю. В. О соотношении понятий личности, человека, гражданина, индивида. *Вестник Алтайской академии экономики и права*, 2013. № 1. С. 83 – 87.
7. Антимонов Б. С. Основания договорной ответственности социалистических организаций. М.: «Юрид. лит.», 1962. 176 с.
8. Бабенко А. Ю. Генезис та еволюція інституту відповідальності за порушення митного законодавства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2016. № 24. С. 85 – 87.
9. Бакланов проти Росії: Справа від 09.06.2005 р. № 68443/01. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rbaklanovcase.html> (дата звернення: 20.11.2018)
10. Бахрах Д. Н. Советское законодательство об административной ответственности. Пермь, 1969. 108 с.
11. Березина О. В. Некоторые исторические аспекты борьбы с контрабандой со времен Древней Руси до наших дней. *Молодой ученый*, 2014. № 9. С. 349 – 353.

12. Бойко А. И. Административная преюдиция: за и против. *Юрист-Правовед*. Ростов н/Д.: Изд-во Рост. юрид. ин-та МВД России, 2004. № 3. С. 27 – 32.
13. Брайнин Я. М. Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве. М.: Юридическая литература, 1963. 275 с.
14. В Одесском порту таможенники «покрывали» контрабандистов. URL: <https://368.media/2017/09/06/v-odesskom-portu-tamozhenniki-pokryvali-kontrabandistov/> (дата звернения: 20.11.2018)
15. Вавилов С. П. Основные факторы, обуславливающие совершение контрабанды. *Пробелы в российском законодательстве*, 2014. № 1. С. 148 – 153.
16. Василенко Л. И. Краткий религиозно-философский словарь. М.: Истина и Жизнь, 2000. 256 с.
17. Васильев В. В. Цель как факультативный признак субъективной стороны состава правонарушения. *Вектор науки ТГУ*, 2010. № 3(3) С. 35 – 37.
18. Викрита схема ДФС та митників, які на Волинській митниці допомагали контрабандистам заробляти мільйони на телефонах iPhone. URL: <https://p-p.com.ua/news/vykryta-skHEMA-dfs-ta-mytnykyv-yaki-na-volynskii-mytnytsi-dopomagaly-kontrabandystam-zaroblyaty-miliony-na-telefonakh-iphone/> (дата звернення: 20.11.2018)
19. Во Львовской области обнаружен склад, на котором расфасовывали контрабандные сигареты в доски. URL: <https://112.ua/kriminal/vo-lvovskoy-obl-obnaruzhen-sklad-na-kotorom-rasfasovovali-kontrabandnye-sigarety-v-doski-252578.html> (дата звернення: 20.11.2018)
20. Всемирный банк подсчитал количество бедных в Украине. URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2018/07/18/novost/obshhestvo/vsemirnyj-bank-podschital-kolichestvo-bednykh-ukraine> (дата звернення: 20.11.2018)
21. Галаган И. А. Теоретические проблемы административной ответственности по советскому праву: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. М., 1971. 47 с.

22. Галанжин Е. Ф. Предупреждение контрабанды (по материалам ГТК РФ): автор. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1995. 25 с.
23. Гарипов Р. Ф. Правовые признаки деликтоспособности физических лиц. *Пробелы в российском законодательстве*, 2009. № 3. С. 187 – 190.
24. Гогин А. А. Общая концепция правонарушений: проблемы методологии, теории и практики: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Тольятти, 2011. 532 с.
25. Гойман-Калинский И. В., Иванец Г. И., Червонюк В. И. Элементарные начала общей теории права. Учебное пособие / под общ. ред.: В. И. Червонюк. М.: КолосС, 2003. 544 с.
26. Гражданское право: учеб. / под общ. ред. С. С. Алексеева. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект, 2009. 528 с.
27. Гражданское право: учебник для вузов: в 4 т. / отв. ред. Е. А. Суханов. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер. Т. 1: Общая часть, 2006. 669 с.
28. Гребельник О. П. Основи митної справи: навч. посіб. К.: Центр навч. літ-ри, 2003. 600 с.
29. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: «Статут», 2000. 411 с.
30. Данилевська Ю. О. Кримінальна відповідальність за контрабанду крізь призму законодавчих змін. *Часопис Академії адвокатури України*, 2012. № 14 (1). С. 1 – 5.
31. Демин А. А. Субъекты административного права Российской Федерации: учебное пособие. М.: Книгодел. 2010. 272 с
32. Дискредитированные брикеты, или сигареты в торфяных муляжах. URL: <https://drovnik.ua/news/diskreditirovannyye-brikety-ili-sigarety-v-torfyanyh-mulyazhah-379> (дата звернення: 20.11.2018)
33. Допілка В. О. Теоретико-правові засади кваліфікації контрабанди: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Одеса: Б.в., 2011. 21 с.
34. Дорожков С. П. Уголовно-правовая характеристика контрабанды. *Законность*, 2003. № 1. С. 6 – 9.
35. Дроздов А. В. Человек и общественные отношения. Л., 1966. 124 с.

36. Душкин С. В. Уголовно-правовые меры борьбы с контрабандой (Вопросы дифференциации ответственности и индивидуализации наказания): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2000. 202 с.
37. ДФС виявила контрабанду понад 100 старовинних монет. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/gfs-vyyavila-kontrabandu-100-starinnyh-monet-1514985761.html> (дата звернення: 20.11.2018)
38. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка. Навчальний посібник / ред.: З. Г. Ватаманюк, С. М. Панчишин. К.: Вид. дім «Альтернативи», 2001. 606 с.
39. Есипов В. М. Экономическое здоровье нации: проблемы безопасности. *Безопасность и здоровье нации в аспекте преступности*. М., 1996, С. 52 – 63.
40. Жук И. О. Контрабанда: проблемы выявления и раскрытия на современном этапе: дис. ... канд. юрид. наук. Н. Новгород, 2002. 238 с.
41. Заверховський О. Криміналістична характеристика контрабанди, вчиненої в зоні проведення антитерористичної операції. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*, 2016. Вип. 1 (3). С. 154 – 160.
42. Зарубин Н. Н. Совершенствование административной ответственности за незаконное перемещение товара через таможенную границу: дис. ... канд. юрид. наук. Люберцы, 2013. 197 с.
43. Злобин Г. А., Никифоров Б. С. Умысел и его формы. М.: Юридическая литература, 1972. 262 с.
44. Иванов Н. Г. Понятие и формы соучастия в советском уголовном праве. Онтологический аспект / под ред. О. Ф. Шишова. Саратов: Издво Сарат. ун-та, 1991. 128 с.
45. Ільченко К. Р. Порядок та підстави переміщення через митний кордон України продуктів морського та річкового промислу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 193 с.
46. Ісмаїлов проти Росії: Справа від 16.10.2008 р. № 30352/03. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SO6119> (дата звернення: 20.11.2018)
47. Иоффе О. С. Вина и ответственность по советскому праву. *Советское*

государство и право, 1972. № 9. С. 34 – 43.

48. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Х., 2004. 431 с.

49. Кальниш Ю. Г., Лозинська Т. М., Тимцуник В. І. Публічне управління та адміністрування: навч. посіб. Полтава: РВВВ ПДАА, 2015. 280 с.

50. Карнишина Г. В. Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с контрабандой (на материалах Южного федерального округа): дис. ... канд. юрид. наук. М., 2005. 180 с.

51. Кисловский Ю. Г. Контрабанда: история и современность / под общ. ред. А. С. Круглова. М.: ИПО «Автор», 1996. 429 с.

52. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х (Редакція станом на 07.12.1984 року). *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.

53. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

54. Кожевников С. Н. Юридическая ответственность. Общая теория права. Курс лекций. Нижний Новгород, 1993. 544 с.

55. Козлачкова Е. А. Физическое лицо как субъект права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М.: МГУ, 2014. 24 с.

56. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

57. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року (ратифікована Україною 11.09.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.11.2018)

58. Коновалов С. А. Значение состава гражданского правонарушения. *Российская юстиция*, 2007. № 12. URL: <http://base.garant.ru/5434487/> (дата звернення: 26.08.2018).

59. Конституція України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141
60. Контрабанда: история и современность / под общ. ред. А. С. Круглова. М.: ИПО «Автор», 1996. 429 с.
61. Косяк Є. Л. Нормативно-правова детермінація контрабанди в Україні: характеристика та протидія: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2012. 17 с.
62. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій. Навч. посіб. для юрид. фак. вузів. К.: Вентурі, 1996. 208 с.
63. Коченов М. М. Введение в судебно-психологическую экспертизу: учебное пособие-монография. Москва: Издательство Московского университета, 1980. 117 с.
64. Кочубей М. А. Уголовная ответственность за преступления в сфере таможенной деятельности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов н/Д, 1998. 203 с.
65. Криминология: учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой и Г. М. Миньковского. М.: Издательство КГК, 1998. 384 с.
66. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. *Відомості Верховної Ради*, 1961. № 2. Ст. 14.
67. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001. № 25-26. Ст. 131
68. Кримінальне право України: загальна частина. Підручник / наук. ред. В. А. Клименко та М. І. Мельник. К.: Правові джерела, 2002. 432 с.
69. Кримінальне право України: загальна частина. Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2002. 496 с.
70. Кто зарабатывает миллиарды на контрабанде и налоговых махинациях? Расследование Лиги коррупции. URL: <https://112.ua/statji/kto-zarabatyvaet-milliardy-na-kontrabande-i-nalogovyh-mahinaciyah-rassledovanie-ligi-korrupcii-469418.html> (дата звернення: 20.11.2018)

71. Кузьмичева Г. А., Калинина Л. А. Административная ответственность: учебное пособие. Нормативные акты. М., Юриспруденция, 2000. 464 с.
72. Курс советского уголовного права. Т. 5. Л., 1981. 654 с.
73. Лейкина Н. С. Личность преступника и уголовная ответственность. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1968. 130 с.
74. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву: теоретические проблемы. Монография. М.: МГУ, 1981. 240 с.
75. Лукашева Е. А. Мотивы и поведение человека в правовой сфере. Советское государство и право, 1972. № 8. С. 20 – 27.
76. Маркелов Ф. В. Теоретические проблемы ответственности за нарушения бюджетного законодательства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов, 2006. 220 с.
77. Марков Л. Н. Очерки по истории таможенной службы. Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1987. 160 с.
78. Маркс К., Энгельс. Сочинения. 2-е изд. Т. 1., 1955. 699 с.
79. Мартыянов И. В. Административная ответственность по советскому законодательству. Киев: ВИЦА ШКОЛА, 1985. 56 с.
80. Матвеев С. В. Субъекты ответственности за совершение административных правонарушений. *Советское государство и право*, 1990. № 5. С. 80 – 85.
81. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2018)
82. Митний кодекс України: практичні аспекти. Навчально-методичний посібник / ред. кол.: А. Д. Войцещук, І. О. Іващук, А. І. Крисоватий, О. М. Омельчук, П. В. Пашко та ін. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 516 с.
83. Митний кодекс України від 12.12.1991 р. № 1970-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992. № 16. Ст. 203.
84. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2002. № 38-39. Ст. 288.

85. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
86. Мицкевич А. В. Субъекты советского права. М.: Гос. изд-во юрид. литературы, 1962. 212 с.
87. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.
88. Мустафина С. А. Административные правонарушения в области таможенного дела (нарушения таможенных правил): вопросы квалификации и назначения наказаний: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 193 с.
89. На Закарпатье создадут дополнительный пост для препятствования контрабанде сигарет. URL: https://zik.ua/ru/news/2018/07/04/na_zakarpate_sozdadut_dopolnytelniy_post_dlya_prepyatstvovanyua_kontrabande_1359375 (дата звернення: 20.11.2018)
90. На Львівщині вилучили 24 кг контрабандного бурштину. URL: https://zik.ua/news/2018/04/08/na_lvivshchyni_vyluchyly_24_kg_kontrabandnogo_b_urshtynu_1546981 (дата звернення: 20.11.2018)
91. На Харьковщине контрабандисты бросили на границе сыр. URL: <https://www.objectiv.tv/objectively/2018/12/03/na-harkovshhine-kontrabandisty-brosili-na-granitse-poltonny-syra/> (дата звернення: 20.11.2018)
92. Научная Академия Монголии. История Монголии. Улан-Батор, 2003. Т. 1.
93. Нехорошее А. Б., Гортинский А. В. Криминалистические аспекты современных технологий изготовления документов. *Вопросы квалификации и расследования преступлений в сфере экономики: сборник научных статей*. Саратов: СЮИ МВД России, 1999. С. 187 – 192.
94. Никифоров Б. С. Об умысле по действующему законодательству. *Советское государство и право*, 1965. № 6. С. 26 – 36.
95. О сделках с валютными ценностями на территории СССР: Указ Президиума ВС СССР от 30.11.1976 г. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9042.htm (дата звернення: 20.11.2018)

96. Объем контрабанды в Украину составляет минимум 150 миллиардов гривен. URL: <https://economics.unian.net/finance/10164515-obem-kontrabandy-v-ukrainu-sostavlyayet-minimum-150-milliardov-griven-ostrikova.html> (дата звернення: 20.11.2018)
97. Общая теория права и государства / под ред. В. В. Лазарева. 3-е изд., перераб. и доп. М., 2003. 520 с.
98. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Издание 20-е, доп. М., 1988. 750 с.
99. Окерешко М. В. Поняття і склад адміністративного правопорушення вчиненого лікарем у сфері охорони здоров'я населення. *Молодий вчений*, 2017. № 5.1 (45.1). С. 80 – 84.
100. Павлов В. Г. Субъект преступления. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 318 с.
101. Панова И. В. Еще раз о двух тенденциях, разрушающих целостность института административной ответственности. *Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации*, 2007. № 8. URL: <https://igzakon.ru/magazine/article?id=3019> (дата звернення: 26.08.2018).
102. Пантюхин А. В. Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с контрабандой товаров, не ограниченных в гражданском обороте: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2005. 195 с.
103. Пашков А. С. Эффективность действия правовых норм. Л., 1977. С. 31 – 35.
104. Перелік пунктів пропуску через державний кордон, в яких здійснюється переміщення товарів через митний кордон України, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 р. № 435. Дата оновлення: 15.05.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-2012-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2018)
105. Пилипченко О. О. Тіньова економіка як загроза економічної безпеки України
106. Питання протидії незаконному переміщенню товарів через державний кордон України: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 р. № 371.

Дата оновлення: 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371-2016-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2018)

107. Полное собрание русских летописей. Т. 1, вып. 3. Продолжение Суздальской летописи по Академическому списку. Л., 1928. Стб. 489-540 (текст Московско-Академической летописи).

108. Положення про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю, затверджене Постановою Кабінетом Міністрів України від 18.08.2010 р. № 751. Дата оновлення: 15.06.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/751-2010-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2018).

109. Положення про митні декларації, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 р. № 450. Дата оновлення: 09.04.2013. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/elektronna-mitnitsya/62451.html> (дата звернення: 20.11.2018)

110. Порядок справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 23.10.2017 р. № 862. Дата оновлення: 23.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1385-17> (дата звернення: 20.11.2018)

111. Потапова С. М. Адміністративна відповідальність за порушення порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. 217 с.

112. Прикордонники запобігли кінній контрабанді 20 тис. пачок сигарет до Румунії. URL: https://censor.net.ua/ua/photo_news/3081909/prykordonnyku_zapobigly_kinniyi_kontrabandi_20_tys_pachok_sygaret_do_rumuniyi_videofotoreportaj (дата звернення: 20.11.2018)

113. Прикордонники виявили 3 тис. пачок контрабандних сигарет всередині спеціальних дощок. ФОТОрепортаж. URL: https://censor.net.ua/ua/photo_news/391897/prykordonnyku_vyyavyly_3_tys_pachok

_kontrabandnyh_sygaret_vseredyni_spetsialnyh_doschok_fotoreportaj (дата звернення: 20.11.2018)

114. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1991. № 29. Ст. 377.

115. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*, 2001. № 13. Ст. 65.

116. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-ІV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004. № 50. Ст. 540

117. Про затвердження Типової технологічної схеми пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна: Наказ Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Міністерства транспорту України від 05.03.2001 р. № 152/165/130. Дата оновлення: 04.01.2005. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0248-01> (дата звернення: 20.11.2018).

118. Про внесення змін до наказу Держмитслужби України від 30.12.2004 р. № 936: Наказ Державної митної служби України від 02.11.2012 р. № 601. Дата оновлення 18.01.2013. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=089EU6E881> (дата звернення: 26.08.2018).

119. Про ліквідацію та створення окремих митних постів Донецької та Луганської митниць ДФС: Наказ Державної фіскальної служби України від 27.11.2014 р. № 331. Дата оновлення: 27.11.2014. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/informatsiya-dlya-shodu-ukraini/174590.html> (дата звернення: 20.11.2018)

120. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 5. Дата оновлення: 26.04.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02> (дата звернення: 20.11.2018)

121. Протокол о ликвидации незаконной торговли табачными изделиями, 2013. 68 с.

122. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: дис. ... канд.

юрид. наук. К., 2006. 254 с.

123. Размеры штрафов за контрабанду. URL: <https://euroby.info/n276> (дата звернення: 20.11.2018)

124. Рарог А. И. Настольная книга судьи по квалификации преступлений: практ. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект, 2009. 181 с.

125. Рарог А. И. Проблемы субъективной стороны преступления. М., 1991. 133 с.

126. Резнік І. М. Юридична природа переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. *Проблеми законності*. Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. Вип. 108. С. 271 – 276.

127. Розенфельд В. Т., Серегина В. В. Административное принуждение: понятие, виды административного принуждения, процессуальное регулирование их применения: учебное пособие. Воронеж, 1996. 213 с.

128. Россинский Б. В. Административная ответственность: курс лекций. М.: Норма, 2004. 448 с.

129. Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: учеб. 4-е изд., пересмотр. и доп. М.: Норма, 2009. 926 с.

130. Русанов Г. А. Контрабанда культурных ценностей (уголовно-правовое, криминологическое и сравнительно-правовое исследование): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 2009. 200 с.

131. Русов С. В. Характеристика некоторых способов осуществления уклонения от уплаты таможенных платежей. *Актуальные проблемы правовых и гуманитарных наук*. Краснодар, 2001. С. 185 – 186.

132. Савельева М. В. К вопросу о соразмерности административной и уголовной ответственности за хищение. *Уголовное законодательство: вчера, сегодня, завтра (памяти профессора С.Ф. Кравцова): материалы ежегодной всерос. науч.-практ. конф.*, 2016. С. 114 – 116.

133. Самовичев Е. Г. Бессознательные мотивы преступного поведения. *Юридическая психология: хрестоматия. Сост. и общ. ред. Т. Н. Курбатовой*. СПб.: Питер, 2001. 476 с.

134. Самощенко И. С., Фарукшин М. Х. Ответственность по советскому законодательству. М.: Юрид. литература, 1971. 240 с.
135. Саско О. Генеза кримінальної відповідальності за контрабанду. *Історико-правовий часопис*, 2014. № 1. С. 107 – 111.
136. Сафуанов Ф. Экспертиза психического состояния матери, обвиняемой в убийстве новорожденного ребенка. *Российская юстиция*. М.: Юрид. лит., 1998, № 3. С. 29 – 30.
137. СБУ разоблачила таможенников днепропетровского аэропорта, которые помогали контрабандистам. URL: https://34.ua/sbu-razoblachila-tamozhennikov-dnepropetrovskogo-aeroporta-kotorye-pomogali-kontrabandistam-_n33073 (дата звернення: 20.11.2018)
138. Свод законов Российской Империи. Собрание III: В 15 тт. СПб.: Тип. II отд. собств. Е.И.В. канцелярии, Т.6. (Уставы таможенные. Свод учреждений и Уставов таможенных). 1842. 563 с.
139. Серегина В. В. Принуждение как метод осуществления государственной власти и правового регулирования общественных отношений. *Проблемы государственной власти*. Воронеж, 1995. С. 95 – 98.
140. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х.: Консум, 2001. 656 с.
141. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология человека: введение в психологию субъективности. М.: Школа-Пресс, 1995. 384 с.
142. Советское административное право: учебник / под ред. П. Т. Василенкова. М.: «Юрид. лит.», 1990. 576 с.
143. Сперанский В. И. Социальная ответственность личности: сущность и особенности формирования. М.: Изд-во Московского ун-та, 1987. 152 с.
144. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: тэксты, давед. камент. Беларус. сав. энцыкл.: гал. рэд. І. П. Шамякін і інш. Мінск: БелСЭ, 1989. 573 с.
145. Стахов А. И. Административная ответственность: учебное пособие для вузов. М., ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004. 111 с.

146. Стороженко С. А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. *Економіка, фінанси, право*, 2018. № 9. С. 26 – 29.
147. Стороженко С. А. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. *Економіка, фінанси, право*, 2018. № 9/2. С. 18 – 21.
148. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон на українських землях. *«Правові системи». Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 1/2. С. 49 – 62.
149. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон зі часів УРСР. *Trajectoriâ Nauki = Path of Science*, 2018. Vol. 4. № 9. P. 1 – 8.
150. Стороженко С. А. Причини незаконного переміщення товарів через митний кордон України. *Економіка, фінанси, право*, 2018. № 2. С. 37 – 40.
151. Стороженко С. А. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 482 Митного кодексу України (переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів Комерційного призначення через Митний кордон України поза митним контролем). *«Правові системи». Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 3. С. 70 – 82.
152. Стручков Н. А. Уголовная ответственность и ее реализация в борьбе с преступностью: монография. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1977. 287 с.
153. Студеникина М. С. Что такое административная ответственность? М.: Сов. Россия, 1990. 128 с.
154. Субъекты советского административного права: межвуз. сб. науч. тр. / редкол.: Д. Н. Бахрах и др. Свердловск: Изд-во Свердловского юридического института, 1985. 167 с.
155. Суханов Е. А. Гражданское право: учеб. В 4 т. Т. 1: Общая часть. 3-е изд., перераб и доп. М.: Волтерс Клувер, 2006. 720 с.
156. Сучков Ю. И. Защита внешнеэкономической деятельности Российской Федерации по уголовному и таможенному законодательству. Проблемные

аспекты теории и законодательства: автор. дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. СПб., 1997. 50 с.

157. Сыроватская Л. А. Ответственность за нарушение трудового законодательства. М., 1990. 176 с.

158. Таможенники не дали украинцам разбогатеть на криптовалюте. URL: https://tsargrad.tv/news/tamozhenniki-ne-dali-ukraincam-razbogetet-na-kriptoaljute_108383 (дата звернення: 20.11.2018)

159. Таможенный устав СССР от 12.12.1924 г. URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16967.htm> (дата звернення: 20.11.2018)

160. Таможенный кодекс СССР от 19.12.1928 г. URL: <http://lawru.info/dok/1928/12/19/n1200562.htm> (дата звернення: 20.11.2018)

161. Таможенный кодекс СССР от 19.07.1964 г. URL: <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15690.htm> (дата звернення: 20.11.2018)

162. Таможенный кодекс СССР от 26.03.1991 г. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_18486.htm (дата звернення: 20.11.2018)

163. Тархов В. А. Ответственность по советскому гражданскому праву. Саратов, 1973. 456 с.

164. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков: Вища школа (изд-во при ХГУ), 1988. 198 с.

165. Теория государства и права: курс лекций / под ред. М. Н. Марченко. М.: Зерцало, 1998. 475 с.

166. Теория государства и права: учебник / под ред. В. К. Бабаева. М., 1999. 592 с.

167. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. 2 изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2000. 776 с.

168. Теория государства и права: курс лекций / Н. И. Матузов, А. А. Воротников, В. Л. Кулапов; под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юр. Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2017. 640 с.

169. Тимошенко И. С. Теоретические основы административной ответственности: монография. Ростов-на-Дону: Изд-во «Прайм», 2005. 248 с.
170. Тихомиров М. Н., Епифанов П. П. Соборное уложение 1649 года. М., Изд-во Моск. ун-та, 1961. 431 с.
171. Толкаченко А. А. Проблемы субъективной стороны преступления. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 176 с.
172. Тутнов А. И. Особенности административной ответственности в сфере таможенных правоотношений в России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14: Москва, 2005. 194 с.
173. У Чернівецькій області намагалися ввезти фрукти за підробленими документами. URL: <http://promin.cv.ua/2018/06/26/u-chernivetskii-oblasti-namahalysia-vvesty-frukty-za-pidroblenymy-dokumentamy.html> (дата звернення: 20.11.2018)
174. Угаров Б. М. Международная борьба с контрабандой. М., 1981. 215 с.
175. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.11.2018)
176. Уголовный кодекс УССР от 08.06.1927 г. URL: <https://www.twirpx.com/file/2126134> (дата звернення: 20.11.2018)
177. Уголовное право России. Часть общая. Отв. ред. Л. Л. Кругликов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2005. 592 с.
178. Ужва Л. О. Добровільна відмова від контрабанди. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2012. № 2. С. 406 – 417.
179. Украинский проект «Стена» на границе с Россией продлили до 2021 года. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5830935> (дата звернення: 20.11.2018)
180. Урда М. Н., Шевелева С. В., Тененева И. В. Ответственность за контрабанду по уголовному законодательству стран-участниц таможенного

союза: проблемы унификации законодательства. *Всероссийский криминологический журнал*, 2017. Т. 11. № 1. С. 205 – 215.

181. Федосеев М. А. Автотранспортні засоби як предмет незаконного переміщення товарів через митний кордон України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 2012. Вип. 1. С. 229 – 236.

182. Фізична особа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0 (дата звернення: 26.08.2018).

183. Философский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1983. 840 с.

184. Фрізен проти Росії: Справа від 24.03.2005 р. № 58254/00. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB002&n=15582#02053942982705541> (дата звернення: 20.11.2018)

185. Фролов Е. А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социальную собственность: автор. дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Свердловск, 1971. 48 с.

186. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. М., 1993. 384 с.

187. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: учебник для вузов. М.: Юрайт-М, 2001. 429 с.

188. Шабуров А. С. Политические и правовые аспекты социальной ответственности личности: дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург, 1992. 428 с.

189. Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики: монографія. Х.: Гриф, 2003. 280 с.

190. Шимоня І. В. Контрабанда культурних цінностей в Україні: поняття, проблемні аспекти. URL: <http://ndekc-zakarpattyua.org/science/754/> (дата звернення: 20.11.2018)

191. Шишков С. Н. Уголовный кодекс России и проблемы невменяемости. *Журнал российского права*, 1998. № 1. С. 32 – 37.

192. Шкарупа В. К. Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції). К., 1995. 127 с.
193. Штанько А. О. Правопорушення як вид правової поведінки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ: б. в., 2009. 272 с.
194. Экономическая безопасность. Производство. Финансы. Банки: сборник / под ред. В.К.Сенчагова. М.: ЗАО «Финстатинформ», 1998. 621 с.
195. Юридическая энциклопедия / под. ред. М. Ю. Тихомирова. М.: Юринформцентр, 1999. 525 с.
196. Ющик О. І. Індивідуалізація покарання як кримінально-правовий принцип. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 85 – 88.
197. Явич Л. С. Право и социализм. М., 1982. 173 с.
198. Якуба О. М. Административная ответственность. М.: Юридическая литература, 1972. 152 с.
199. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва: Просвещение, 1969. 317 с.
200. Якушин В. А. Субъективное вменение и его значение в уголовном праве. Тольятти: ТолПИ, 1998. 291 с.

Додаток А

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Стороженко С. А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9. С. 26 – 29.
2. Стороженко С. А. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9/2. С. 18 – 21.
3. Стороженко С. А. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 482 Митного кодексу України (переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів Комерційного призначення через Митний кордон України поза митним контролем). «Правові системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 3. С. 70 – 82.
4. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон на українських землях. «Правові системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 1/2. С. 49 – 62.
5. Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон зі часів УРСР. Traektoriâ Nauki. Path of Science, 2018. Vol. 4. № 9. P. 1 – 8.
6. Storozhenko S. A. Essence and signs of administrative responsibility for the illegal movement of goods across the customs border. «Ідентифікація сучасної правової системи України»: матеріали науково-практичної конференції (Чернігів, 15 грудня 2015 року). Чернігів, Чернігівський правозахисний альянс, 2015. С. 78 – 80.
7. Стороженко С. А. Досвід іноземних країн щодо відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон. «Національна поліція та Національна гвардія у контексті реалізації Національної стратегії у сфері прав людини»: Збірник міжвузівського круглого столу (Київ, 08 грудня 2016 року). Київ: НАВС, 2016. С. 140 – 142

8. Стороженко С. А. Правовий аналіз адміністративних правопорушень, відповідальність за які передбачена статтями 482 та 483 Митного кодексу України. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21-22 квітня 2017 р.) Тернопіль: Економічна думка, 2017. С. 105 – 107

9. Storozhenko S. A. Subjective signs of an administrative offense under art. 482 of the customs code of Ukraine. Proceedings of XXVI International scientific conference «New trends in the scientific world». Morrisville: «Lulu Press.», 2018. P. 74 – 76.

10. Storozhenko S. A. Foreign experience of administrative responsibility for trading smuggles. Proceedings of XXX International scientific conference «Scientific development prospects». Morrisville: «Lulu Press.», 2018. P. 85 – 88.

Додаток Б
Законодавче регулювання адміністративної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон в зарубіжних країнах

№	Країна	Адміністративна відповідальність	Пояснення (на 01.01.2018)
1	Україна	Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем	штраф в розмірі 100 % вартості товарів, ТЗ; конфіскація товарів, ТЗ
		Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю	штраф в розмірі 200 % вартості товарів, ТЗ; конфіскація товарів, ТЗ
2	Азербайджан	Переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон Азербайджанської Республіки поза митним контролем	штраф в розмірі 200 % вартості товарів, ТЗ; конфіскація товарів, ТЗ
		Приховування від митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон Азербайджанської Республіки	конфіскація товарів, транспортних засобів або накладення штрафу в розмірі від 60 до 100 % їх вартості конфіскація товарів, транспортних засобів або накладення штрафу в розмірі від 60 до 100 % їх вартості

3	Вірменія	Переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон поза митним контролем	штраф у розмірі митної вартості товарів і транспортних засобів			
		Переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю	штраф у розмірі митної вартості цих товарів			
4	Віторусь	Переміщення товарів через митний кордон Євразійського економічного союзу поза визначеними місцями або у належних місцях, але в невстановлений час роботи митних органів, а також замах на таке переміщення	штраф у розмірі від 30 до 50 базових величин з конфіскацією товарів, ТЗ або без конфіскації, для індивідуального підприємця – від 100 до 150 базових величин з конфіскацією товарів, ТЗ або без конфіскації, для юридичної особи – від 500 до 800 базових величин з конфіскацією товарів, транспортного засобу чи без конфіскації	Базова величина 24,50 руб. (11,99 дол. США)		
		Переміщення товарів, що підлягають митному декларуванню, через митний кордон Євразійського	штраф у розмірі до 30 базових величин з конфіскацією прихованих товарів, ТЗ або без конфіскації, для			

5		економічного союзу з приховуванням від митного контролю		індивідуального підприємця – до 100 базових величин з конфіскацією прихованих товарів, ТЗ або без конфіскації, для юридичної особи - до 500 базових величин з конфіскацією прихованих товарів, ТЗ або без конфіскації	
	Казахстан	Переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон Євразійського економічного союзу поза митним контролем	вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення	штраф для фізичних осіб у розмірі 20, для суб'єктів малого підприємництва та некомерційних організацій – у розмірі 40, для суб'єктів середнього підприємництва – у розмірі 100, для суб'єктів великого підприємництва - у розмірі 200 місячних розрахункових показників	Місячний розрахунковий показник – 2405 тенге (6,66 дол. США)
				штраф для фізичних осіб у розмірі 25, для суб'єктів малого підприємництва – в розмірі 50, для суб'єктів середнього підприємництва – у розмірі 200, для суб'єктів великого підприємництва – у розмірі 300 місячних розрахункових показників, 3	

6		Приховування від митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон Євразійського економічного союзу		штраф у розмірі 25 місячних розрахункових показників з конфіскацією товарів або без неї, а також із конфіскацією ТЗ	конфіскацією товарів, ТЗ	
6	Киргизстан	Переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон Митного союзу поза митним контролем		Штраф для громадян – у розмірі 20 розрахункових показників з конфіскацією товарів, ТЗ, або зі стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів; для посадових осіб – у розмірі 100 розрахункових показників з конфіскацією товарів, ТЗ або зі стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів; для юридичних осіб – у розмірі 100 розрахункових показників з конфіскацією товарів, ТЗ або з стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів;	Розрахунковий показник – 100 сомів (1,44 дол. США)	
	Приховування від митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон Митного союзу		штраф для громадян – у розмірі 20 розрахункових показників з конфіскацією			

				товарів, ТЗ або зі стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів; для посадових осіб – у розмірі 100 розрахункових показників з конфіскацією товарів, ТЗ або зі стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів; для юридичних осіб – у розмірі 1000 розрахункових показників з конфіскацією товарів, ТЗ або зі стягненням вартості цих товарів, транспортних засобів	
7	Латвія	Контрабанда		штраф для фізичних осіб в розмірі від 70 до 700 євро, на юридичних осіб – від 700 до 7100 євро; конфіскація товарів, ТЗ	1 євро = 1,19 дол. США
8	Литва	Контрабанда		штраф в розмірі від 2896 до 5792 євро; конфіскація предметів контрабанди, а також перевізних та інших засобів, призначених для переміщення предметів контрабанди	1 євро = 1,19 дол. США

9	Молдова	Порушення митних правил	Переміщення товарів, предметів та інших цінностей через митний кордон Республіки Молдова, вчинене поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю		штраф у розмірі від 60 до 90 умовних одиниць	Умовна одиниця – 50 леїв (3 дол. США)
10	Російська Федерація	Незаконне переміщення через митний кордон Митного союзу товарів і (або) транспортних засобів міжнародного перевезення	Порушення порядку прибуття товарів і (або) транспортних засобів міжнародного перевезення на митну територію Митного союзу шляхом їх ввезення в неустановлених місцях переміщення товарів через митний кордон Митного союзу Приховування		адміністративний штраф для громадян та юридичних осіб у розмірі від однієї другої до трикратного розміру вартості товарів, транспортних засобів з їх конфіскацією або без неї; для посадових осіб - від 10000 до 20000 рублів	1000 рублів (14,84 дол. США)

		товарів від митного контролю	громадян та юридичних осіб у розмірі від однієї другої до трикратного розміру вартості товарів, з їх конфіскацією або без неї та з конфіскацією ТЗ; для посадових осіб - від 10000 до 20000 рублів		
11	Таджикистан	Незаконне переміщення товарів або транспортних засобів через митний кордон Республіки Таджикистан	штраф для фізичних та посадових осіб у розмірі від половини до двократного розміру, і для юридичних осіб – у розмірі від двох до трикратної вартості товару, ТЗ з конфіскацією		
12	Туркменістан	Незаконне переміщення товарів або транспортних засобів через митний кордон Туркменістану	штраф для фізичних осіб у розмірі до 5, для посадових осіб – до 10, для юридичних осіб – від 10 до 20 розмірів базової величини		Базова величина – 100 манат (28,59 дол. США)
		Ввезення товарів не через встановлені пункти пропуску через державний кордон Туркменістану Приховування товарів від митного контролю	штраф для фізичних осіб у розмірі до 5, для посадових осіб – до 15, для юридичних осіб – від 10 до 25 розмірів базової величини з конфіскацією товарів або без неї		

Додаток В
Законодавче регулювання кримінальної відповідальності за незаконне переміщення товарів через митний кордон в зарубіжних країнах

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті		
1	Україна	-	-	-	-	-	-	-	
2	Азербайджан		Позбавлен ня волі на термін до 5 років			Великий розмір – вартість переміщених контрабандних предметів перевищує 4 тисячі манат	1) неодноразово; 2) групою осіб за попередньою змовою; 3) посадовою особою з використанням свого службового становища; 4) із застосуванням насилля до особи, яка здійснює митний контроль;	Розмір контрабанди	1000 манат (587,37 дол. США)
							5) організованою групою	Позбавленн я волі на термін від 7 до 12 років	

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначенн я розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті		
3	Вірменія		Позбавлення волі на термін від 4 до 8 років з конфіскацією майна або без неї		Великий розмір – вартість переміщени х товарів або предметів у 2 тисячі разів перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановлено ї на момент скоєння злочину	1) посадовою особою з використанням свого службового становища; 2) особою, звільненою від певних форм митного контролю або особою, уповноваженою на переміщення через митний кордон певних товарів чи транспортних засобів, звільнених від встановлених форм митного контролю; 3) із застосуванням насилля до особи, яка здійснює митний контроль;	Позбавлення волі на термін від 8 до 12 років з конфіскацією майна або без неї	Розмір контрабанди	Мінімальна заробітна плата – 55000 драмів (114,04 дол. США)
					5) організованою групою	Позбавлення волі на термін від 8 до 12 років з конфіскацією майна або без такого			

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті		
4	Білорусь	Штраф, або арешт, або обмеження волі на термін до 2 років, або позбавлення волі на той же термін				1) особою, раніше судимого за аналогічний злочин;	Штраф, або арешт, або обмеження волі на термін до 3 років, чи позбавлення волі на той же термін	Здійснення контрабанди на прогязі року після накладення адміністрації вного стягнення за таке ж порушення	
						2) організованою групою;	Обмеження волі на термін до 5 років або позбавлення волі на термін від 2 до 5 років		

№ З/п	Кримінальна відповідальність								Пояснення (на 01.01.2018)
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті		
5	Естонія		Для фізичних осіб – грошове стягнення або тюремне ув'язнення на термін до 3 років; для юридичних осіб – грошове стягнення; конфіскація предметів, що є безпосереднім об'єктом винного діяння; розширена конфіскація майна, здобутого в результаті злочину			1) службовою особою з використанням свого службового становища; 2) групою осіб;	Тюремне ув'язнення на термін від 1 року до 5 років; конфіскація предметів, що є безпосереднім об'єктом винного діяння; розширена конфіскація майна, здобутого в результаті злочину	Розмір контрабанди	

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначенн я розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скосне:	Умови настання кримінальної від-ті		
6	Казахстан		Штраф у розмірі до 80 місячних розрахункови х показників, або виправні роботи у тому ж розмірі, або розрахункові роботи на термін до 80 годин, або арешт на термін до 20 днів, з конфіскацією майна або без неї	Штраф у розмірі до 3 тисяч місячних розрахункови х показників, або виправні роботи у тому ж розмірі, або розрахункові роботи на термін до 800 годин, або обмеження волі терміном до 3 років, або позбавлення волі на той же термін, з конфіскацією майна	Великий розмір – вартість переміщен их товарів перевищує 5 тисяч місячних розрахунк ових показників . Особливо великий розмір – вартість переміщен их товарів перевищує 10 тисяч місячних розрахунк ових показників	1) неодноразово; 2) особою з використанням свого службового становища; 3) із застосуванням насилля до особи, яка здійснює прикордонний або митний контроль; 4) групою осіб за попередньою змовою;	Штраф у розмірі від до 3 тисяч місячних розрахункових показників, або виправні роботи в тому ж розмірі, або громадські роботи на термін до 800 годин, або обмеження волі на термін до 3 років, або позбавлення волі на той же термін, з конфіскацією майна	Розмір контрабанди	Місячний розрахунк вий показник – 2405 тенге (6,66 дол. США)

	Казахстан					<p>5) особою, уповноваженою на виконання державних функцій, або прирівняною до неї особою, або посадовою особою, або особою, яка займає відповідальну державну посаду, якщо вони пов'язані з використанням свого службового становища;</p> <p>б) злочинною групою</p>	<p>Позбавлення волі на термін від 3 до 8 років з конфіскацією майна, а у випадках, передбачених пунктом 5 – 3 довічним позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю</p>	Розмір контрабанди	<p>Місячний розрахунковий показник – 2405 тенге (6,66 дол. США)</p>
--	-----------	--	--	--	--	---	---	--------------------	---

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті		
7	Киргизстан		Штраф у розмірі від 1 до 5 тисяч розрахунк ових показників , або виправні роботи на термін до 2 років, або обмеження волі на термін до 3 років, або позбавлен ня волі на термін до 2 років	Позбавлен ня волі на термін від 5 до 10 років з конфіскаці єю майна	Великий розмір – вартість переміщених товарів у 5 тисяч разів перевищує розрахункови й показник. Особливо великий розмір – у 10 тисяч разів перевищує розрахункови й показник, встановлений законодавств ом Киргизької Республіки на момент скоєння злочину	1) посадовою особою з використанням свого службового становища; 2) із застосуванням насилля до особи, яка здійснює митний контроль; 3) групою осіб; 4) групою осіб за попереднього змовою	Позбавленні волі на термін від 5 до 10 років з конфіскаці єю майна	Розмір контрабанди	Розрахунков ий показник – 100 сомів (1,44 дол. США))
						5) організованою злочинною групою	Позбавленні волі на термін від 7 до 12 років з конфіскаці єю майна		

Кримінальна відповідальність								Пояснення (на 01.01.2018)
№ З/п	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті	
8	Латвія		Позбавлен ня волі на строк до 1 року або тимчасове позбавлен ня волі, або громадські роботи, або штраф, або штраф, з конфіскаці єю майна або без конфіскаці ї	Позбавлення волі на строк від 2 до 11 років з конфіскацією майна або без конфіскації і з наглядом пробації на термін до 3 років або без такого з позбавленням права на зайняття певним видом або всіма видами комерційної діяльності, або на певний рід занять, або права займати певну посаду на строк до 5 років		1) групою осіб за попередньо ю змовою	Позбавлення волі на строк до 4 років, або тимчасове позбавлення волі, або громадські роботи, або штраф, з конфіскацією майна або без конфіскації	Розмір контрабанди
						2) організован ою групою	Позбавлення волі на строк від 2 до 11 років з конфіскацією майна або без конфіскації і з наглядом пробації на термін до 3 років або без такого з позбавленням права на зайняття певним видом або всіма видами комерційної діяльності, або на певний рід занять, або права займати певну посаду на строк до 5 років	

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Скоєне:	Умови настання кримінальної від-ті	
9	Литва		Для фізичних осіб – штраф або позбавлення волі на строк до 8 років; для юридичних осіб – штраф		Вартість незаконно переміщуваних вантажів перевищує 250 мінімальних прожиткових рівнів		Розмір контрабанди	Мінімальних прожиткови й рівень – 380 євро (452,2 дол. США)

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Схоє:	Умови настання кримінальної від-ті	
10	Молдова	Штраф у розмірі від 500 до 650 умовних одиниць, або неоплачувана праця на користь суспільства на термін від 180 до 240 годин, або позбавлення волі на термін до 2 років, у випадку юридичної особи – штраф у розмірі від 2000 до 4000 умовних одиниць з позбавленням права займатися певною діяльністю	Позбавлення волі на термін від 3 до 10 років, а у випадку юридичної особи – штраф у розмірі від 6000 до 11000 умовних одиниць з позбавленням права займатися певною діяльністю або з ліквідацією юридичної особи	Великий розмір – вартість переміщених товарів перевищує 20 прогнотованих середньомісячних заробітних плат в економічній сфері. Надзвичайно великий розмір – вартість переміщених товарів перевищує 40 прогнотованих середньомісячних заробітних плат в економічній сфері, встановлених постановою Уряду, чинною на момент вчинення діяння	1) двома або більше особами; 2) службовою особою з використанням службового становища	Позбавлення волі на строк від 3 до 10 років, а у випадку юридичної особи – штраф у розмірі від 6000 до 11000 умовних одиниць з позбавленням права займатися певною діяльністю або з ліквідацією юридичної особи	Розмір контрабанди	Умовна одиниця – 50 леїв (3 дол. США) Середньомісячна заробітна плата у сфері економіки – 6150 леїв (368,66 дол. США)

Кримінальна відповідальність									
№ З/п	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Схоєне:	Умови настання кримінальної від-ті	Пояснення (на 01.01.2018)	
									11

№ З/п	Кримінальна відповідальність							Пояснення (на 01.01.2018)	
	Країна	Без зазначення розміру	Великий розмір	Особливо великий розмір	Визначення розміру	Обставини, які обтяжують відповідальність. Схоє:	Умови настання кримінальної від-ті		
12	Таджикистан		Штраф у розмірі від 250 до 912 розрахунков их показників або позбавлення волі на строк до 5 років		Великий розмір – вартість переміщени х товарів чи інших предметів перевищує 5 тисяч показників для розрахунків	1) повторно; 2) службового особою з використання м свого службового становища; 3) із застосування м насильства або погроз до особи, яка здійснює митний контроль; 4) шляхом прориву митного кордону	Позбавлення волі на строк від 3 до 7 років зі штрафом у розмірі до 1 мільйона рублів або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період до 3 років або без нього. Конфіскація	Розмір контрабанди	Показник для розрахунків – 50 сомонів (5,31 дол. США)
					5) організовано ю групою	Позбавлення волі на строк від 15 до 20 років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю терміном до 5 років або без нього			

А К Т

про впровадження в практичну діяльність Державної фіскальної служби України результатів дисертаційного дослідження здобувача Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Стороженка Сергія Анатолійовича «Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України»

«10» жовтня 2018 року

м. Київ

Даний акт впровадження про те, що матеріали дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України» Стороженка Сергія Анатолійовича у вигляді наукових статей на тему:

1. Стороженко С.А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід / С.А. Стороженко // Економіка, фінанси, право – 2018 - № 9 – С. 26 – 29

2. Стороженко С.А. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід / С.А. Стороженко // Економіка, фінанси, право – 2018 - № 9/2 – С. 18 – 21

3. Стороженко С.А. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 482 Митного кодексу України (переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів Комерційного призначення через Митний кордон України поза митним контролем) / С.А. Стороженко // Правові системи. Науково-практичний електронний журнал – 2018 - № 3 – С. 70 – 82

використовуються при розробці методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України.

Результати дисертаційного дослідження «Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України» Стороженка Сергія Анатолійовича впроваджені в практичну діяльність з протидії правопорушенням у митній сфері оперативних підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України.

Заступник начальника Головного управління
начальник управління викриття кримінальних
правопорушень у митній сфері
Головного оперативного управління
Державної фіскальної служби України

В. ДАВИДЮК

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Стороженка Сергія Анатолійовича за темою «Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України» у навчальну та наукову роботу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

26.09.2018

Матеріали дисертаційного дослідження Стороженка Сергія Анатолійовича за темою «Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон України» впроваджені у навчальну та наукову діяльність юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету наступним чином:

1. Результати дисертації та її результати використані при науковій розробці питань правого забезпечення діяльності фіскальних органів України.

2. У роботі кафедр, зокрема, використовуються наступні наукові доробки:

Стороженко С.А. Адміністративна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9. С. 26 – 29.

Стороженко С.А. Кримінальна відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон: зарубіжний досвід. Економіка, фінанси, право, 2018. № 9/2. С. 18 – 21.

Стороженко С.А. Склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 482 Митного кодексу України (переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів Комерційного призначення через Митний кордон України поза митним контролем). «Правові системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 3. С. 70 – 82.

Стороженко С. А. Правове регулювання відповідальності за незаконне переміщенням товарів через митний кордон на українських землях. «Правові системи». Науково-практичний журнал, 2018. № 1/2. С. 49 – 62.

3. Основні результати роботи використані при формуванні навчально-методичних комплексів підготовки фахівців за відповідними напрямками.

4. Результати дисертації Стороженка Сергія Анатолійовича використовуються при викладанні навчальних дисциплін пов'язаних з питаннями правоохоронної діяльності.

**Заступник декана юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент**

В.М. Слома